

עברית

שפה וספרות

להעשרה, לטיפול הקריאה

וההבנה ולתרגול לשון

מתאים ללומדים במסלול 8 / 10 שנ"ל

מדריך למורה

תוכן עניינים

3	1. רציונל
5	2. תוכנית הלימודים ל 8 שנות לימוד
8	3. משלים ופתגמים
	הצרצר והנמלה
	האריה והעכבר –איזופוס
	האלון וקנה הסוף / אפרים סידון (על פי איזופוס)
	העיוורים והפיל
	הברבור, הסרטן וזאב המים –קרילוב
	לצאת לידי הכל / האב, הבן והחמור –איסופוס
	הרחבה
35	4. פתגמים וביטויים

	5. אוצר מילים
	סימני פיסוק
	6. סוגי טקסט
54	טקסט מדריך ומפעיל רשימה
60	טופס ושאלון
	7. סוגות כתיבה
65	כתיבת מכתב אישי
65	
72	8. כתיבת תמצית
	9 קריאה והבנה – דיאלוג עם טקסט
76	אימון בכתיבה עצמאית = כתיבת תשובה לשאלה
	10. סוגי טקסטים:
79	מה בין עובדה, דעה והשערה?
85	11. חלקי דיבר
87	11. מילות קישור
93	12. הסיפור העממי / סיפורי עמים
94	מבנה, מאפיינים וחוקים בסוגת סיפורי עמים
99	אהבת הבת / סיפור עם ממרוקו
	המתנה
105	הפיקדון
	סיפור סופי: בטח באללה, אבל קודם תקשור את הגמל
	המסמר
119	13. פעילות משולבת – ספרות ולשון – השופט הקטן
124	14 לשון :
112	סמיכות
114	תואר
117	מילות

1. רציונל

כדברי הסופר עמוס עוז: " העברית שלנו החדשה חצייה סלע מוצק וחצייה חולות נודדים. הסלע אינו אחיד- יש בו שכבות "סלע בראשית", ישנן אבנים רכות יותר וישנן תרכובות מאוחרות.... ככלות הכול גבולות השפה הם גבולות עולמך..."

התוכנית מארג שפה מתייחסת לשפה כאמצעי תקשורת בהקשר החברתי, התרבותי, ההשכלתי והאיש.

רכישת שפה אינה רק אוסף של מיומנויות שניתן לשלפן במצבים שונים, אלא רכישה של ידע, תיאורטי ופרקטי כאחד, על השפה, בתוך הקשרים משמעותיים ומגוונים. השפה מתפתחת תוך כדי פעילות ממשית בתוך הקשר חברתי תומך ותוך כדי אינטראקציה בין רכיבי השפה [דיבור, האזנה, כתיבה, קריאה, וכמובן הידע המטא לשוני].

ההיחשפות והרכישה נעשים בהדרגתיות, על פי תנאי ההקשר (גיל, סביבה, תרבות, יכולות קוגניטיביות), יכולת אוריינות כוללת התנהגויות, תפיסות ועמדות, הקשורות לטקסטים מסוגים שונים, בהם נתקל הפרט בחייו, על מנת למלא אחר הצרכים האישיים החברתיים והתרבותיים.

התוכנית "מארג שפה" נבנתה מתוך תפיסה המאמינה בקיום קשר מתמיד בין השימוש בשפה לבין החשיבה על השפה ועל השימושים השונים בה.

התוכנית מתייחסת להוראת השפה כאל פעילות של מסירת "מפתחות" המסייעים ללומדים בקריאה, כתיבה, דיבור, הבניית ידע, לשון בהקשר, מבנה משפט תקין. הסוגות הנלמדות משמשות לא רק להרחבת עולמו ולהרחבת אוצר המילים והשפה של הלומד, אלא גם כעזר בלשון הכתובה והמדוברת להעשרת התנסויותיו, ידיעותיו ולשיפור תפקודו בעולם האנושי החברתי.

המטרות

- לעודד את הלומדים להתנסות בקריאה וכתיבה בהתאם לגילם ויכולתם.
- לטפח לומדים בעלי עניין וסקרנות, יחד עם ביקורתיות.
- לחזק את תחושת היכולת והמסוגלות של הלומדים.
- להכיר ללומדים מגוון סוגות המרחיבות את הידע הכללי.
- לשפר אוצר מילים ופריטי לשון בעקבות מפגש עם טקסטים שונים ומגוונים.
- לפתח את השפה על גווניה הרבים.
- לשפר תקשורת בין אישית בסיטואציות לימודיות וחברתיות.
- להקנות מיומנויות להבנת המשמעויות הגלויות והסמויות בטקסט.

תפיסת התוכנית והעקרונות החינוכיים שלה

- למידה רלוונטית ומשמעותית- קירוב ויצירת הקשרים בין הנושאים והמיומנויות הנלמדים לעולם של הלומדים.
- למידה מתוך עניין והנאה- מציאת תחומי עניין וחזק.
- למידה באמצעים מגוונים- סיפורים, משחקים, שירים, טקסטים ויזואליים, שימוש במחשב במידת האפשר.
- יצירת ידע משותף למורה וללומדים- למידה שיש בה בחירה והתאמה ללומד.
- למידה בקבוצות קטנות- למידה סבלנית המבוססת על דיאלוג מכבד ומפרה.
- עקרון הגיוון – מגוון נושאים מגוון סוגות ותת-סוגות ועיסוק מונחה בכולן.
- הגיוון מתבטא גם בהרכב של הפעילויות – מפעילויות עצמאיות לפעילויות בזוגות ובקבוצות ועד לפעילויות במליאה.
- הדרגתיות –הקניית נושאי הלמידה נעשתה על ידי דירוג כשבכל פעם מוקנה מרכיב חדש אחד בלבד.
- אקטיביות הלומד- מתן חיזוקים חיוביים ללומד במהלך פעילויות הלמידה, במטרה לעלות את המוטיבציה ואת האקטיביות שלו.
- הערכה-הלמידה תהיה מלווה בהערכה רציפה, וממדי ההצלחה יהיו ברורים ויאפשרו לתלמיד להעריך נכונה את הישגיו.
- עקרון המעגליות – תכנית הלימודים מציעה לחזור על הנושאים הנלמדים בשלבי הלימוד השונים, לכן חלק מהנושאים נלמדים יותר מפעם אחת.
- שימוש בכלים מתקשבים - אסטרטגיות עבודה תוך שימוש במקורות מידע דיגיטאליים החיוניות ללמידה בעולם המודרני.

טבלה ע"פ נושאי לימוד - מארג שפה 8-9-10 שנות לימוד

קריטריון מארגן	מסלול 8 שנות לימוד	מסלול 9 שנות לימוד	מסלול 10 שנות לימוד
סוגה/ז'אנר ספרותי	משלים ופתגמים	סיפורים קצרים	סיפורים קצרים
	הסיפור העממי-סיפורי עמים	פתגמים	שירה
הבעה והבנה סוגי טקסטים	שאלון, רשימה טופס	טקסט טיעון אמצעים רטוריים	טקסט טיעון אמצעים רטוריים
	טקסט מפעיל	סוגי כותרות	סוגי טקסטים נוספים
	מכתב אישי	מכתב רשמי /חיפוש עבודה	מכתב רשמי/קורות חיים
	תמצית	תמצית/סיכום קצר	סיכום כולל ובורר
	עובדה, דעה, השערה	סוגי פרסומת	טקסטים לא מילוליים
אימון בכתיבה עצמאית	הבנת השאלה	הבנת השאלה ובניית תשובה	שאלות ותשובות
לשון	אוצר מילים: מילים נרדפות, ניגודיות (הפכים)	מילות קישור וחלקי דיבור	מערכת הפועל: שורשים, גופים זמנים ובנינים
	מילות קישור סימני פיסוק	שמות ותארים	המילון- הגדרה ואופן חיפוש במילון
	חלקי דיבור מילות	משפחות מילים	מבנה תקין של משפט
	סמיכות	שדה סמנטי	תחביר: חלקי משפט וסוגי משפט.
	פועל, שם עצם ותואר	משלבים בשפה, מילון- הגדרה וחיפוש	
		מבנה משפט תקין	

2. סילבוס- תוכנית הלימודים ל- 8 שנות לימוד

פירוט נושאי הלימוד ודוגמאות	הקצאת 45 שעות	נושא
מהו משל, מאפייניו, מוסר השכל, בחירת שני משלים מתוך המאגר . בחירת חמישה פתגמים מתוך מאגר של עשרה	4 2	<u>סוגה ספרותית :</u> - משלים ופתגמים • הצרצר והנמלה, האריה והעכבר. • העיוורים והפיל, האלון וקני הסוף. • הברבור הסרטן וזאב הים, לצאת ידי הכול.
מאפייני סיפורי העם- בחירת שני סיפורים מתוך המאגר.	6	- סיפורי עם: מעשה העז, הפיקדון, המסמר, אהבת בת, המתנה, הסב ונכדו, לקשור תחילה את הגמלים
תרגול והעשרה.	2 5 4	<u>לשון :</u> - אוצר מילים- מלים נרדפות, ניגודיות (הפכים) - מילות קישור - חלקי דיבור: הבחנה בין שם, תואר ופועל. - סמיכות יחיד רבים, שם עצם ותוארו. סימני פיסוק
במבחן תהיה בחירה- ניתן ללמד דבר אחד למידת הכללה, פירוט מיון- יצירת קטגוריות הכרות וזיהוי-תרגול.	2 3 3	<u>סוגי טקסטים</u> - שאלון - רשימה - טקסט מפעיל - עובדה, דעה, השערה
מכתב אישי + מבנה תקין של טקסט- כתיבה על פי מאפייני הטקסט. מיומנות כתיבת תמצית	4 3	<u>סוגות כתיבה:</u> - כתיבת מכתבים אישיים - תמצית- סיכום קצר

פירוט נושאי הלימוד ודוגמאות	הקצאת 45 שעות	נושא
פיצוח שאלות, איתור מילות שאלה, מילות הוראה, כתיבת תשובה.	3 שעות +2 תרגול	<u>קריאה והבנה – דיאלוג עם טקסט:</u> - ניתוח שאלה ומבנה תשובה
	לאורך כל תהליך הלמידה	<u>אימון בכתיבה עצמאית</u>

- ✓ למורה תינתן אוטונומיה לבחור את סדר ההוראה, הוא אינו מחויב בהכרח לסדר המופיע בתוכנית הנ"ל.
- ✓ בעבודה על טקסטים מהסוגות השונות, יש לתת מקום להיבט החוויתי והרגשי.
- ✓ חשוב! לאורך כול הלמידה- חלק מהתוצרים יכתבו וישמרו בתלקיט

3. משלים ופתגמים

יחידת לימוד זו משמשת מבוא והקדמה ללימוד הפתגם. מטרתה לאפשר למורה לבדוק מהי רמת הלומד מבחינת: קריאה, כתיבה והבנה. זוהי כניסה סיפורית נעימה ולא מאיימת לתחום השפה. מטרה נוספת: לקרב את הלומד לעולם הפתגמים.

למורה: בחר שניים מהמשלים

מספר שעות לימוד: 4

המשלים הם:

- הצרצר והנמלה.
- האריה והעכבר.
- העיוורים והפיל.
- האלון וקני הסוף.
- הברבור הסרטן וזאב הים.
- לצאת ידי הכול.

מטרות היחידה

- התלמיד יכיר, יזהה את מאפייני המשל.
- התלמיד ירחיב את אוצר המילים שלו, וירחיב את השכלתו.
- התלמיד יקשור בין משלים לפתגמים/ניבים, ויוכל להשתמש בהם בתחומי דעת אחרים.

למורה: לפניכם מגוון פעילויות לתלמיד. לכל משל פעילויות שונות – לבחירתכם.

- זכרו! המשל הוא נדבך בדרך לפתגמים. מטרתו להקל על התלמיד להיכנס לעולם זה. היחידה המובאת כאן היא יחידה מורחבת ונועדה בעיקר עבורכם, המורים, להעשרה ולבחירה.

המשל

משל הוא סוגה/ז'אנר(סוג טקסט) שהתפתח במסגרת הסיפור העממי. זהו סיפור קצר או שיר שסופר מדור לדור, מאב לבן, ממקום למקום. כיון שכך, אפשר למצוא אותו מסופר במספר גרסאות וסגנונות בעמים שונים.

המשל הוא אחד הסוגות הספרותיות הקדומות ביותר. כבר בתנ"ך במאה ה-12 לפני הספירה אנו מוצאים את משל יותם, שהוא המשל העברי הקדום ביותר. הממשלים המפורסמים ביותר הם: איזופוס, קרילוב, לה פונטיין. מטרת המשל להעביר רעיון בצורה סיפורית מוסווית. זהו תכסיס ספרותי שאומר את האמת באופן עקיף.

ההבחנה המקובלת היא:

משל- הסיפור, נמשל- מייצג רעיון או מסר סמוי "המתחבא" במשל, ועל השומע/הקורא לגלותו, ומוסר ההשכל- המשתמע במפורש או במרומז שממנו ניתן ללמוד על רגשות, מידות טובות וערכים כגון: אהבה וכבוד לזולת, הכרת תודה, חריצות ומידות טובות אחרות.

לא כל המשלים מראים לנו את הצד החיובי של החיים, חלק מהמשלים מתארים מצבים שליליים והקורא הנבון אמור להסיק את החיוב מתוך השלילה. מוסר השכל נקרא גם לקח / מסר.

מוסר השכל = לקח. במילה

"מוסר"- יש את המילה מסר, במילה "השכל"- יש את המילה שכל.

לרוב, המשל הוא סיפור דמיוני הלקוח מעולם הדומם, הצומח, האדם ובעיקר מעולמם של בעלי החיים. זאת משום שהמשל חושף אמת שלא תמיד נעימה לאוזן, ולכן כאשר מספרים לאנשים אמת באמצעות בעלי חיים, נוצר ריחוק ומרחב נחוץ המאפשר התבוננות פנימה המרחיבה את התבונה האישית על האדם והחיים. דמויות המשל הן לא ממשיות אלא חד צדדיות. כל דמות במשל מייצגת תכונת אופי או רעיון. לדוגמה האריה מייצג את הכוח והעוצמה, השועל מייצג ערמומיות, הטלה תמימות וכו'. למרות זאת, המשל בא ללמד שבכל אחד יש קצת מן האריה וקצת מהשועל, לעיתים אנו מתנהגים כטלה ולעיתים כאריה.

יסודות המשל:

- א. היסוד הסיפורי (האפי): כל משל מבוסס על רצף עובדות שיוצרות יחד סיפור.
- ב. היסוד הנרמז (האלגורי): המשל הוא סיפור העוסק בנושאים פשוטים מתוך כוונה לרמוז על נושאים חשובים, לכן בכל משל נמצא את המסר הגלוי ואת המסר הסמוי.
- ג. היסוד הדידקטי - הלימודי: המשל בא להורות לנו דרך, ללמד אותנו כיצד להתנהג.
- ד. היסוד ההומוריסטי: רוב המשלים כתובים בדרך היתולית, מבדרת ומצחיקה במטרה לרתק את קהל השומעים ולעניין אותם.
- ה. היסוד האומנותי: השימוש בהאנשה מאפשר לממשל המשלים להביע ביקורת על התנהגות האדם באמצעות "תחפושת" של בעלי חיים.

<http://www.mkm-haifa.co.il/schools/ofarim/ktiva/story/story.htm>

מושגים ומאפיינים עיקריים שעל התלמיד להכיר:

- 1) משל- סיפור קצר המספר לרוב על בעלי חיים/צמחים/חפצים.
- 2) נמשל –רעיון /הסבר למה מתכוון המשל באמת.
- 3) מוסר ההשכל/הלקח –מה ניתן ללמוד מהמשל והנמשל. לפעמים נאמר באופן גלוי ומפורש, ולעיתים הוא סמוי ועלינו לעמוד על טיבו מתוך המשל והבנת הנמשל.
- 4) האנשה – מתן תכונות אנושיות לבעלי חיים. אריה = כוח ועוצמה.

מאפיינים נוספים שניתן למצוא ברוב המשלים

- * סיפור או שיר קצר.
- * המשל הוא דמיוני ולרוב משעשע.
- * מספר הדמויות מצומצם.
- * בין הדמויות מתקיים דו שיח.
- * במשל יש ריבוי פעלים.
- * במשל יש ניגודים.
- * הזמן והמקום לא מוגדרים.
- * כל המשלים מסופרים בזמן עבר.

הצרצר והנמלה

הצרצר והנמלה, הידוע גם כ- הנמלה והחרגול או החגב והנמלים, הוא משל המיוחס לאיזופוס ובו מוסר- השכל על עבודה קשה. המשל סופר מחדש ועובד אינספור פעמים במגוון יצירות לאורך ההיסטוריה ובעת החדשה, הידועות שבגרסאות הן של לה פונטיין וקרילוב. הסיפור: הצרצר בילה את חודשי החום בשירה, שעה שהנמלה עבדה באגירת מזון לחורף. משהגיע החורף, הצרצר מוצא את עצמו גווע ברעב, וכשהוא מבקש מהנמלה מזון הוא זוכה לגערה על עצלנותו. מוסר ההשכל: מעלות ויתרונות עבודה קשה וחסכון, והטפה נגד סכנות הבזבזנות ואי ההתכוננות לעתיד.

הפתגמים המעבירים את מוסר ההשכל והמסר:

- "לך אל הנמלה עצל - ראה דרכיה וחכם"
- "מי שטרח בערב שבת - יאכל בשבת"
- "סוף מעשה במחשבה תחילה"

(לקוח מתוך ויקיפדיה)

משל הצרצר והנמלה- מיוחס לאיזופוס
עובד ע"י קרילוב- גרסה עברית – אוריאל אופק

ידידנו הצרצר
כל ימי הקיץ שר
אך פתאום הקור הופיע
חורף אל הגן הגיע.
בשמים עננים
ועצבת בגנים

בשדות אין עוד מזון
והגיע עת רזון
לרינה, ניגון וזמר
בא הקץ, הסוף, הגמר.
ואיך אפשר לשיר שיר ערש
אם ריקה, ריקה הכרס?

מתבונן סביב צרצר
ומרגיש כי צר לו, צר
אז קרב הוא בזחילה
אל ביתה של הנמלה

"הוי שכנה טובת הלב...
זה אני... צרצר רעב..
המותר להיכנס
וקצת אוכל לחפש?
אנא, תני לי פת דקה
פן אמות בעוד דקה..."

זה מוזר, צרצר חבר,
מה קרה לך? ספר!
מה עשית כל הקיץ עת מילאתי את הבית?
"מה את שחה, נמלה?"

מה זה במוחך עלה?
כל הקיץ-שבועות!!!
לי היו רק הופעות.
שימי לב- אני אמנ!
לא היה לי רגע זמן...

כל עונת הקיץ שרתי...
שרת? אז במקום לאכול
קום וצא נא במחול...

והנמשל של המשל
מוכר לבן וגם לבת
מי שטרח לפני השבת
הוא יאכל ביום שבת.

לשיקול דעת המורה והתלמיד, להחליט באיזה שלב של למידת המשל צופים באחד
מסרטוני היוטיוב: האם להתחיל בסרטון ליצור סקרנות, והיכרות ראשונית עם
המשל? או להשאירו לסיום המשל.

סרטוני יוטיוב-

<http://www.youtube.com/watch?v=XcbBrSrXz98>

<http://www.youtube.com/watch?v=6Yt8hyVsV1w>

<http://www.youtube.com/watch?v=XpyPGx8mICc>

פעילות לתלמיד למשל הצרצר והנמלה

1) כתוב בקצרה במילים שלך את תכנון של הנמלה.

2) השלם בטבלה את תכונות הצרצר ותכונות הנמלה כפי שבאים לידי ביטוי במשל. היצור מחסן המילים שבתחתית הטבלה.

הנמלה	הצרצר

מחסן תכונות

קל דעת, כבד ראש והגיוני, שוקל ומתכנן מצוי מראש, שר ומבנה בנציות, חרוזה ומתמידה, אחראית, בטוח בצדקתו, אומלל ומסכן בעת צרה.

3) מה לדעתך חסבה הנמלה וכיצד הרגיש כאשר שמעה את בקשתו של הצרצר?

4) מה לדעתך חסה הצרצר וכיצד הרגיש כאשר שמע את תשובת הנמלה?

5) לאחר שהבנת את הסיפור במשך, הסבר בלשונך מהו מוסר ההשכל
בסיפור.

בחירה: בצע משימה אחת מבין המשימות הבאות:

א) חבר סוף אחר למשך.

ב) חבר סיפור דומה למשך זה, על מקרה שקרה לך, או למישהו
מחברך.

ג) לפניך שני איורים: תאר כיצד נראים בהם הנמלה והצרצר.

איור של מיילו וינטר בעבור מקראה של משלי איזופוס משנת 1916

לפניכם דוגמה לשילוב המשל בנושא הנלמד = הפתגם:

פתגמים

- "לך אל הנמלה עץ - ראה דרכיה וחכמה"
- "מי שטרח בערב שבת - יאכל בשבת"
- "סוף מעשה במחשבה תחילה"

1. הסבר את אחת הפתגמים

2. מה המשותף בין השל והפתגם שבחרת?

להלן פירושי הפתגמים

סוף מעשה במחשבה תחלה = כל מה שנעשה, מחשב ומתכנן מראש, אין מקריות.
מי שטרח בערב שבת - יאכל בשבת = מי שעבד ודאג לעתידו יהנה מפרי עמלו.
דוגמה: כל מי שמתייחס ברצינות ללמודים דרכו להצלחה במבחני הבגרות אפשרית.
שטרח

כיצד משתלבים המשל והפתגם בסיפור העממי?

לפניכם - נוסח נוסף המבוסס על המשל שנלמד:

הצרצר והנמלים- סיפור עממי

הצרצר אהב מאוד לנגן לשיר. כל הקיץ הוא בילה בשירה ונגינה. הוא היה שמח, היו לו המון ידידים שבאו ליהנות מהמוזיקה והשמחה שלו. לנמלים לא היה זמן לבלות הן היו עסוקות בעבודה קשה כל הקיץ. הן אספו גרעינים ואגרו אותם הקינים שלהן לימות החורף. הצרצר הזמין אותן שוב ושוב לבלות עמו, אך תשובתן הייתה: אין לנו זמן, אנו חייבות להספיק למלא את המחסנים שלנו לתקופת החורף. כדאי שגם אתה תתכונן לחורף!
אבל...הצרצר המשיך לנגן ולשיר.
החורף הגיע, שלג כיסה את הארץ, היה קר מאוד, והצרצר לא מצא מזון בשום מקום.
הוא היה חלש, ולא הצליח לנגן ולשיר.
הוא החליט לבקש עזרה מהנמלים. עבר הצרצר מקן לקן וביקש עזרה, ביקש מזון.

"לא תקבל דבר"

אמרו הנמלים, "כל הקיץ אתה שרת וניגנת, אנחנו עבדנו קשה, אספנו מזון. אתה לא הקשבת לנו, ולא אספת מזון לחורף, ולכן אין לך עכשיו מה לאכול". הצרצר היה עייף, רעב, חלש ומיואש.

"אני אמות מקור ורעב" אמר לעצמו. "אתה לא תמות" שמע קול לידו. הצרצר נבהל כי חשב שהוא לבד, והנה נמלה קטנה היא זו שדיברה. היא סימנה לו לבוא אחריה והובילה אותו לקן שלה. הקן היה נעים וחמים, היו בו הרבה נמלים. "תראו את מי הבאתי"! הנמלים מסביב התלחשו" מה הוא עושה כאן? למה הנמלה הביאה אותו?" אולי אנחנו ניתן לצרצר אוכל ומקום, והוא ישיר וינגן לנו? שאלה הנמלה והוסיפה: ככה נהיה כולנו גם שמחים וגם שבעים.

לרגע היה שקט בקן. כולם שתקו. אחר כך החלו הנמלים למחוא כף. "רעיון מצוין" "רעיון מצוין" צעקו כולם.

השמחה הייתה גדולה. הנמלים הגישו את המאכלים הטעימים ביותר, והצרצר ניגן את המנגינות היפות והמתוקות ביותר. כולם אכלו ושתו, רקדו ושרו כל החורף.
(לקוח מתוך: סימנים בדרך ספר 1- הבנה הבעה ולשון- מט"ח 2003 עמוד 124)

א. כמה שונה *האפאפאניכט מהנוסח הראשון* *האפאפאניכט*?

ב. כמה דצתכט *אל הנוסח הנה* *האפאפאניכט*? האט אתט *אצדיפ'ט אלותו*?

ג. *אפאפאניכט*?

ד. מהו מוסר ההשכל *האפאפאניכט* זה?

האריה והעכבר- איזופוס

עכבר טייל על פניו של אריה שישן במאורה. התעורר האריה בכעס, תפס את העכבר בכפו והתכוון לטרוף אותו. העכבר התחנן על חייו והבטיח לאריה שאם יחוס על חייו, הוא לא יצטער, כי העכבר ישלם לו כגמולו. הרעיון שעכבר קטן יכול לעזור לאריה גדול, כל כך הצחיק את האריה, כל הכעס שלו חלף והוא הניח לעכבר. לא עבר זמן רב והאריה נפל ברשת שטמנו לו ציידים. הוא שאג בכאב, והעכבר שהכיר את השאגה הגיע מיד, ובעזרת שיניו כרסם את הרשת והאריה יצא לחופשי. "אתה רואה" אמר העכבר, "הנה, כך יכול עכבר קטן לעזור לאריה גדול".

פעילות לתלמיד- האריה והעכבר

1. קראו את משל "האריה והעכבר".
2. בדרך כלל אנו רגילים להתאים לאריה ולעכבר תכונות קבועות:
האריה - _____.
העכבר - _____.
3. מצאו משל מילים המתארות את העכבר והאריה ומחלקות את הדעה הרווחת עליהם:

האריה	העכבר

4. האריה שמעל מאייט על העכבר ומללל בו. העתיקו מהמעל את השורות המצידות על כק:

5. האריה צוחק מהעכבר הטיפש, אולט העכבר מתללה דווקא כעכבר חכמ – הוא מצליח להציף את עצמו מהאריה החזק. כיצד עשה זאת?

6. דבריו של העכבר לא שכנעו את האריה: "דברי העכבר הצחיקו את האריה עד דמעות" ובכל זאת הוא שיחרר את העכבר. מדוע?

7. במעל זה מתללה מצב הפוק: האריה והעכבר מללים תכונות שונות משהיינו רגילים להן, כמו למעל: כושר שכנוע, נימוס, רחמנות, דבקות במטרה, נאמנות, אמנות, חכמה, הודעה בטעות ועוד.. הוסיפו לאריה ולעכבר תכונות שהתללו בהם במעל זה.

העכבר	האריה

8. למעל זה שני חלקים: החלק הראשון מתאר את האריה והעכבר כפי שבדרך כלל מתארים אותם: אריה חזק, עכבר חלש. אולט בחלקו השני של המעל יש היפוך תפקידים: האריה _____ העכבר _____. מטבע מקובל שהחזק עוזר לחזק או החזק עוזר לחלש ובמעל זה החלש עוזר לחזק!

9. את הפתגם: "אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו" אפשר להסידר על הצבעה.

א. הסבירו את הפתגם.

ב. מצאו את הקשר בין הפתגם לדמות הצבעה בסיפור.

10. איזה מסקנות ניתן להסיק מהמשל?

א. _____ ב. _____

ג. _____

11. עבודה בלוגות: ספרו לה למה על התכונות המיוחדות שלכם. השתדלו לכתוב דברים חיוביים.

חברי/חברתי		אני	
"מה שיש בו"	ה"קנקן" שלו/שלה	"מה שיש בו"	ה"קנקן" שלי
התכונות שלו/שלה	החיזויות שלו/שלה	התכונות שלי	החיזויות שלי

12. לפניכם ביטויים המתאימים למשל.

הסבר שניים מהם - היצגו במאגר ההסברים שלמטה.

א. לא לצולק חוסן - _____

ב. אחד בפה ואחד בלב. _____

ג. נאה דורש ונאה מקיים - _____

ד. שיחקה לו השעה - _____

ה. שלח לחמק על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו - _____

התאימו את ההסבר לביטויים המופיעים למעלה

- היה נדיב-לב וצלו, כי בסופו של דבר תבוא על שכרך.
- הצליח, היה בר מזל.
- אומר דברים ומקיים אותם.
- אומר דברים אך לא מקיים אותם.
- אפשר לסמוך על דבריו, מבטיח ומקיים.
- הצדקה והכוח אינם לנצח.

13. בחרו והתאימו לעבר ולפניה ביטויים מתאימים מהרשימה (שימו לב, לא כל הביטויים מתאימים)

העבר	הפניה

14. העבר במשפט זה מתגלה כמשיב טובה תחת טובה. כיצד נקרא מי שהחליט רעה תחת טובה? אם תחליפו את המספרים באותיות תקבלו את התשובה.

—	—	—	—	—	—	—	—
5	2	6	9	10	6	80	20

15. מה למד האריה מהמפגש עם העכבר? הסבירו במילים שלכם.

16. מה למדתם ממשפט זה? כתבו שני כללים להתנהלות בין אדם לחברו
פלימט ממשפט זה.

א. _____

ב. _____

האלון וקנה הסוף/ אפרים סידון (על פי אזופוס)

על גדת נהר צמחו קני סוף
ולידם אלון גבוה,
אשר תמיד היה נוהג
בקני הסוף, שכניו, לפגוע.

"אתם דקים וחלשים"
היה לועג להם בקול,
"ואנכי, אתם רואים,
אילן חזק, עבה, גדול."

ויום אחד החלה רוח,
אשר הפכה לסערה,
נשפה, נשבה בכל בכוח
ובדרכה הכול עקרה.

גם האלון, זה
הגבוה,
שאת עצמו חזק חשב-
הוא לא עמד אל מול הסער
ונעקר על שורשיו.
ורקלני הסוף, מוזר,
בעצם לא קרה דבר.

וכשנסחף אל תוך המים
אותו אלון עקור קרא:
"כיצד זה, קני הסוף, גלו לי
ניצלתם מן הסערה?"

"מול סערה, "הם השיבו
"אין שום סיכוי להתמודד.
אבל אתה זקוף ניצבת
אל מול הרוחמתנגד.
אנחנו שגמישים הננו,
אנו פעלנו כראוי.
כלומר, ידענו כי מול סער-
עיתים להתכופף רצוי"...
זהו, חלפה הסערה,
אז מי יאמר ליבקצרה,
אלון גאה, קנה סוף שפל-
ומהו המוסר השכל?

יש בחיינו מצבים,
בהם אנחנו חייבים
לדעת גם להתגמש,
לא לנסות להתעקש.
את קומתנו להשפיל,
לא להיות תמיד גיבור,
לדעת גם להתכופף-
עד שהרוח תעבור...

פעילות לתלמיד

- א. כתבו בשפתכם את הסיפור.
- ב. תארו כיצד מתואר האלון.
- ג. תארו את קני הסוף.
- ד. מה חושב האלון על קני הסוף.
- ה. האלון מלגלג על קני הסוף, אך הם חכמים ממנו, כיצד עשו זאת?
- ו. בחלקו השני של המשל יש היפוך.....מהו?
- ז. מהו המשל בסיפור?
- ח. מהו המשל?
- ט. מהו מוסר ההשכל?
- י. לאיזה מצב בחיי המשל יכול להתאים?
- יא. לפניכם הביטוי "לא לצולע חוסן" – פירוש: הצדולה והכוח אינם
לנצח. הסבירו כיצד ביטוי זה מתאים למשל?

העיוורים והפיל

מאת ג'ון גודפרייסאקס (1816-1887) -תרגמה מאנגלית: אפרת אביסרור

שישה גברים מהינדוסטאן

ללמוד הוא רצונם

הלכו ביקרו אצל הפיל

(אף שעיוורים כולם)

כדי ללמוד הליכותיו

ולספק רוחם

הראשון ניגש לפיל

אך צעד לא זהיר

זרק אותו על גוף חסון

כבר קם הוא ומצהיר

דומה מאוד לקיר"

השני מרגיש ניבו

צועק, "הו, לא נכון

עגול כל כך, חלק וחד?

ברור בביטחון

הפיל המהמם הזה

נראה כמו כידון!"

השלישי ניגש אליו

ובמקרה הוא חש

את חדקו, רך, מתפתל

מצהיר בלא חשש

"אני רואה, כך הוא אומר

"הפיל הוא כמו נחש!"

הרביעי מושיט ידו

לגעת הוא חפץ

את ברכו מישש סביב

ובעיניו מצמץ

"ברור כשמש שהפיל

דומה מאוד לעץ!"

החמישי לאוזן בא

ושח, "הו, כל סומא

יכול בלי שום היסוס לקבוע

למה החיה דומה

הפיל הזה נראה בדיוק

כמו מניפה קסומה!"

והשישי אך התקרב

זנב הונף אל על

הרגיש אותו, משך אותו

ולא הסכים בכלל

"אני רואה", הוא שח, "הפיל

"הוא חבל וחסל"

וכך גברים מהינדוסטאן

עוד רבו בקול רם

איש, איש בדעותיו דבק

על חבריו זעם

איש, איש צדק בצד שלו

ובכל זאת טעו כולם

לעתים קרובות בקרב מוחות

מייד עולה הזעם

איש לא שומע את רעו

זורקים מילים בלי טעם,

ומקשקים שטויות על פיל

שלא ראו אף פעם!

מוסר השכל:

פעילות לתלמיד

תרגיל: לכסות את ציני האומד ולתת לו חפץ מישוש:

- לבקש שיתאר בצל מה הוא ממש, וינסה לזהות את החפץ.
- לכסות למספר לאומדי את הציניים לתת חפץ גדול, וכל אחד מהם ימש רק חלק. כל אחד מהם יתאר את החלק שמש.
- מה המסקנה? מה אפשר ללמוד מתרגיל כזה?
- איך הרגשת בתרגיל כזה? נוח? נעים? מעצבן? מתסכל? מרגיז?
- האם נתקלת באירוע בו ידעת רק חלק מהתמונה? מיהרת להסיק, ורק אחר כך קיבלת מידע נוסף
- כיצד המידע הנוסף שינה את יחסך ותגובתך?
- מה צריך לעשות כדי לראות את כל התמונה?

תמיד כדאי לזכור !!!

- יש הבדל בין בני אדם וכל אחד רואה את המציאות מזווית אחרת, ומפרש אותה אחרת.
- ישנם פרטים גלויים וישנם פרטים שאינם גלויים/נסתרים מעינינו.

נוסח נוסף - האנשים העיוורים והפיל....

זהו סיפור ישן, על שישה אנשים עיוורים מהודו, שעל אף המגבלה שלהם, החליטו לשוטט בעולם ולנסות להכירו. באחת ההזדמנויות שנפלה בחלקם, החליטו העיוורים ללכת ו"לראות" את היצור הגדול הנקרא "פיל". כשהגיעו אל הפיל, כל אחד מהם קיבל את תצפיתו מנקודה שונה והיה שבע רצון לגבי תגליתו:

העיוור הראשון שהתקרב לפיל נתקע בצידו של הפיל ומעד. כאשר קם העיוור ומישש את עורו המחוספס והעבה של הפיל, קבע ברורות: "הפיל הזה דומה לקיר!".

כשהעיוור השני התקרב, הוא מישש דווקא את ניבו החד של הפיל... "עגול.. חלק וחד..."

העיוור בדק שוב וקבע בביטחון: "הפיל הוא יצור הדומה לחנית חדה!".

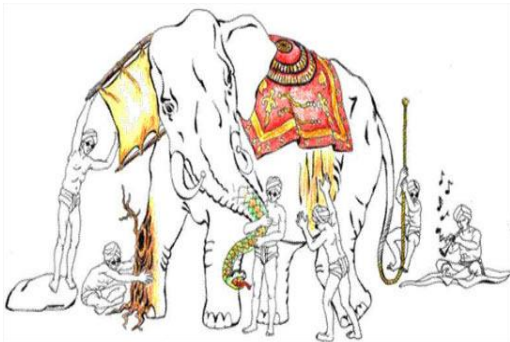
כשהעיוור השלישי התקרב לחיה, הוא מצא את חדק הפיל, ולאחר שמישש את חדקו של הפיל זמן מה, קבע ברורות: "הפיל הוא מין סוג של נחש!".

העיוור הרביעי הגיע לרגלו של הפיל, ולאחר שבדק את רגלו של הפיל מכל צדדיו קבע מיד: "הפיל הוא סוג של עץ!".

כשהעיוור החמישי נגע בפיל, הוא הרגיש את אוזנו הגדולה של הפיל, ולאחר שמישש את האוזן היטב, קבע בביטחון: "הפיל דומה למניפה!".

העיוור השישי התהלך מעט סביב הפיל ומצא את זנבו הרפוי של הפיל, כאשר אחז בזנבו ומישש אותו, קרא גם הוא בביטחון: "הפיל דומה לחבל!".

כך, ששת העיוורים מהודו, התווכחו להם זמן רב בקולניות, כאשר כל אחד מהם נותר בדעתו החריגה והמקורית. אמנם אם חושבים על כך, כל אחד מהם צדק במעט לגבי הפיל, אך יחד, הם כולם טעו!

הברבור, הסרטן וזאב המים- קרילוב

תרגום: חנניה רייכמן

ברבור, סרטן וזאב המים
חברו למשוך עגלת-מטען.
מושכים, מושכים הם כל הזמן,
כבר הרתמה כמעט פוקעת -
ומשאם לא זו אף צעד.
אין המשא כל-כך מכביד -
אך הברבור מושך שמימיה,
זאב המים אץ המימה,
והסרטן - אחורנית.

לא לי לדון, במי אשמה זאת -
אך המטען משם לא זו עוד.

הברבור הסרטן וזאב המים- משלי קרילוב תרגום: אוריאל אופק

מתוך מקראה: דרך המילים/הוצאת כנרת

שלישית שותפים הם היו-
הברבור, הסרטן וזאב- המים
יום אחד הם החוצה יצאו
לגרור עגלה אל הבית.

ליצול הם מיד נרתמו-
הברבור, הסרטן וזאב- המים:
בלי היסוס הם למשוך נחלצו
ויחדיו הם שינסו המותניים.
עגלה עמוסה בחציר ואספסת
שצריך להסיע לתוך המרפסת.
הם הודפים ומושכים
כל הזמן-
הברבור, הסרטן וזאב- המים.
אך אבוי- עגלת המטען
טרם זזה, אף לא פסיעתיים.
המטען כלל אינו כבד

לברבור, לסרטן ולזאב – המים.
אבל הסרטן- הוא אחורה צועד,
הזאב- לנהר, הברבור לשמיים...
כל אחד רק מושך
לכיוון הקבוע-
ובכל זאת המטען- במקומו עוד
תקוע....

עד כאן המשל
ועכשיו הנמשל

עגלה, בן אדם, רעיון או סתם זיז-
לעולם לא תצליחו אותם להזיז,
אם כל אחד ואחד זאת גורר
לכיוון האחר....

- תכנן ובנה את הפעילויות למשל זה יחד עם התלמיד.

לצאת ידי הכול / האב, הבן והחמור – איסופוס

אב ובנו היו מהלכים בדרך
וחמורם עימם.
רכב האב,
והבן הלך אחריו.
ראה אותם אדם אחד ואמר לאב :
"איך לא תחוס על הנער הרך?"
ירד האב,
והרכיב את הבן.

ראה אותם אדם שני ואמר לבן :
"איך לא תחוס על רגלי אביך הזקן?"
עלה גם האב.
ורכבו שניהם יחדיו.
ראה אותם אדם שלישי ואמר :
"הוי, אכזרים, שאינכם חסים
על החמור ורוכבים עליו בשניים!"
ירדו שניהם , והלכו בצידי החמור.

ראה אותם אדם רביעי , לגלג עליהם ואמר :
"שלושה חמורים מהלכים זה בצד זה –
ואין אחד רוכב על השני!"

אמרו הבן והאב : "מה לעשות לצאת ידי הכול?"
הלכו שניהם ברגל –
ואת החמור הרכיבו על גביהם.

פעילות לתלמיד

1. רשמו את הפירוש למילים:

א. לאלף ב. חס

כתבו משפט דוגמה המשלב כל אחת מהמילים.

2. כתבו בשפתכם את סיפור המשל.

3. מהי הקציה בסיפור המשל?

4. כיצד ניסו האב והבן לפתור את הקציה?

5. מהו סוף המשל?

6. מהו הלך/חומר/השכל מהמשל? כתבו בשפתכם.

7. מה פירוש המשפט "לזאת ידי הכול"?

8. ספרו על מקרה אישי בו הושפעתם או השפיעו עליכם.

9. הציגו דוגמה :

להשפעה שלילית :

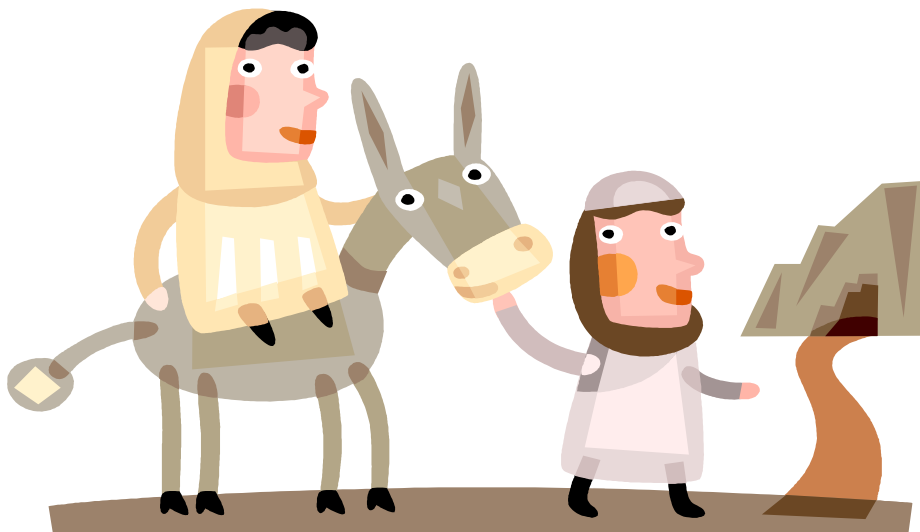
להשפעה חיובית :

10. כתוב סוף אחר למשל.

11. חתרו כתבם שיתאים ללך בסיפור - כתבם שיביע את הרעיון של

תמיד צריך להקשיב לאחרים אלא יש להפציל שיקול דעת.

12. הציגו שם נוסף למשל.

פצילות

1. מחלקים את הילדים לזואות וכף זוא מקבל חלקים מהמשל
וצליו להרכיב את המשל בסדר הנכון.
2. כל זוא צריך להסביר במילים שלו את המשל שהוא קיבל
3. מפזרים נמשלים על הרצפה והילדים צריכים לחבר נמשל נמשל
לפי מה שמתאים.

הרחבה למורה

ממשלים מפורסמים

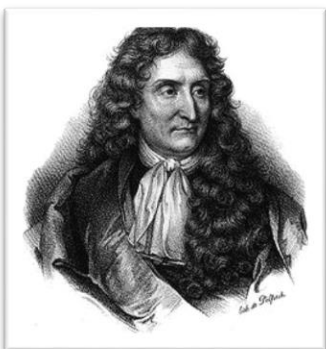
איזופוס

ממשל המשלים החשוב ביותר בהיסטוריה היה
אזופוס(איסופוס). אשר חי ביוון במאה השישית לפני
הספירה.

הוא היה עבד גיבן, מכוער וכבד-פה, שניחן בשכל חריף
והיה בעל הומור שנון. איזופוס נרצח בידי אנשי העיר
דלפי, שנעלבו מדבריו והעלילו עליו שגנב גביע קדוש.
הם הדפו אותו מראש צוק גבוה אל תהום, אף שידעו
שהוא חף מפשע. לאחר מותו באו עליהם רעב ומגפות
וכדי לכפר על מעשם, הם בנו מקדש והקימו עמוד זיכרון
לזכרו.

תהילתו של איזופוס הייתה רבה. משליו המשעשעים והשנונים היו לרוחם של בני
תקופתו התרבותית, והשפיעו על כל ממשלי המשלים שקמו אחריו.
איזופוס נחשב לאבי המשל הסיפורי הקצר והשנון שנקרא על שמו- המשל האיסופי.
במשך השנים נרקמו אגדות רבות על חייו ומותו. שנים לאחר מותו סופרו משלים
במקומות שונים בעולם, ולמרות ההבדלים במקום ובזמן שבהם סופרו, יש
ביניהם דמיון רב.

בעקבותיו קמו ממשלי משלים מפורסמים נוספים כמו:
ז'ן דה לה פונטין ואיוון קרילוב.

לה פונטיין

ז'ן דה לה פונטיין חי בצרפת לפני כ- 400 שנה.
הוא כתב שירים, מחזות וסיפורים רבים, אבל התפרסם
במיוחד בזכות ספרי המשלים שלו. הוא הושפע ממחברי
משלים קדומים וכתב מחדש את משליהם בחרוזים, כשהוא
משנה אותם לפי רצונו.

לה פונטיין טען שמוסר ההשכל הוא חלק בלתי נפרד של המשל. לדבריו, כמו שאי אפשר להפריד בין הגוף ובין הנשמה, כך אי אפשר להפריד בין משל ובין מוסר ההשכל שלו. וכך, אנחנו מוצאים כמעט תמיד את מוסר ההשכל בתחילתו של כל משל שלו, או בסופו.

קרילוב

חי ברוסיה לפני כ-250 שנה. הוא נחשב לגדול מחברי המשלים הרוסים.
קרילוב פרסם את ספר המשלים הראשון שלו, שכלל 23 משלים, בשנת 1809 וזכה להצלחה עצומה.
בתחילה עיבד קרילוב משלים של קודמיו, אבל בעקבות הצלחתו הרבה, החל לחבר משלים בעצמו. בסך הכל כתב קרילוב כמאתיים משלים, בעיקר על בעלי חיים. גם הוא, כמו לה פונטיין, כתב את רובם בחרוזים. את משלי קרילוב בעברית חרז חנניה רייכמן.

<http://www.dafdaf.co.il/Details.asp?MenuID=2&SubMenuID=144&PageID=2191&Ot>

ביטויים ופתגמים נלמדים ב- 8-9 שנות לימוד- שילובם בהקשר

מספר שעות לימוד: 2 שעות

למורה: עליך ללמד חמישה פתגמים מתוך מאגר של עשרה. הקניית רובד נוסף של השפה העברית באמצעות חשיפה לפתגמים וביטויים, ושימוש בהם בתחומי דעת שונים. הלימוד החוויתי יתרום להעצמתו. הפתגמים שנבחרו מכוונים לעורר אצל הלומד אסוציאציות מעולמו התרבותי, וכך נסייע בהעמקת החשיבה וההבנה ונעודד יצירת תוצר אישי כמו: סיפור אישי, איור וכדומה.

מטרות היחידה

- חשיפה והיכרות עם פתגמים וביטויים בעברית.
- הרחבת עולם הידע של הלומד.
- הבנת משמעותם של פתגמים.
- רכישת אוצר/מלאי פתגמים אשר ישמשו אותו בתחומי דעת שונים.
- יכולת להתאים את הפתגמים למצבים ואירועים בחייו.

פתגם = צירוף לשון המביע במשפט קצר חוכמת חיים, שגינות, מוסר השכל ורעיון חינוכי. פתגמים מצויים בכל תרבויות העולם. פתגמים, ניבים, מטבעות לשון, פניני לשון.

מתוך מאות פתגמים נבחרו פתגמים העוסקים ביחסים בין אדם לזולת, פתגמים הרלוונטיים לחיי יום יום, וניתנים לשימוש בשיחה, בכתיבה ובתחומי דעת נוספים.

להלן הפתגמים שנלמד ונעסוק בהם

- "נאה דורש נאה מקיים"
- "מרוב עצים לא רואים את היער"
- "כל הפוסל במומו פוסל"
- "לא דובים ולא יער"
- "אחד בפה אחד בלב"
- "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך"
- "חיים ומוות ביד הלשון"
- "אל תסתכל בקנקן אלא מה שבתוכו"
- "אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו"
- "טומן את ראשו בחול"

הניב הפתגם	המשמעות
"נאה דורש ונאה מקיים"	משמש דוגמה- מקיים בעצמו את הדברים שהוא דורש מאחרים.
"מרב עצים לא רואים את היער"	מרב פרטים לא רואים את הנושא בכללותו. לא רואים את הנושא העיקרי
"כל הפוסל במומו פוסל"	מי שפגמה אחרים ומוציא בהם פגמים, כדאי לבדוק אם אינו לקוי בעצמו באותו פגם.
"לא דובים ולא יער"	לא היה ולא נברא, אין שמץ של אמת בדבר, בדוי לגמרי.
"אחד בפה אחד בלב"	אדם שמצטיין בחוסר כנות [אינו כן, אינה כנה]. אין הפה מביע את אשר נמצא בלב.
"יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך"	יש לכבד כל אדם. יש להתייחס לזולת באותו אופן שהיית רוצה שיתייחסו אליך
"חיים ומוות ביד הלשון" "מות וחיים ביד הלשון"	לדברים שאומרים יש כוח עצום.
"אל תסתכל בקנקן אלא מה שבתוכו"	החיצוניות מטעה הרבה פעמים, כדאי לבדוק מה עומד מאחורי הדברים, לבדוק ביסודיות
"אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו"	אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו = אל תדון את חברך לכף חובה, לפני שתבוא אתה עצמך לידי ניסיון דומה.
"טומן את ראשו בחול"	מתעלם מן המציאות. לא רואה מה קורה באמת...

על טעם ועל ריח אין מה להתווכח

בנושאים הקשורים לטעם אין אמת אחת, כי לכל אדם טעם משלו, ולכן

אי אפשר ואין טעם "תירתי משמח" להתווכח עליהם.

א. הסבר במילים שלך את הפתח - כתוב בלשונך מה אתה מבין

מהפתח.

ב. האם אתה מכיר את הפתח?

ג. ספר סיפור קצר/אירוע הקשור לנושא הפתח

ד. הוסיף את הפתח לסיפורך.

ה. היכן אתה מצדיף לשבח אותו? בהתחלה? באמצע? בסוף?

1. האט אנה מ'כיר אהר אן י'וטר אהפתאמ'ט? אט כן א'ילה אהט
א'א'ילה הקשר?

2. כתוב א'א'ילים שלק הסבר לשני פתאמ'ט שמוצא'ט חן א'צ'ניק
3. אחר אהר אהפתאמ'ט - כתוב סיפור קצר ושלב בו את הפתאמ'ט.

לפניך הסבר ומקור הפתגם "טומן ראשו בחול"

פירוש הפתגם: סירב לראות את הדברים כפי שהם, התעלם באופן מכוון ממה שאינו מתאים לו, התעלם מן העובדות.

מקור הביטוי בסיפור על בת היענה/יען הטומנת ראשה בחול כאשר היא בסכנה, מתוך אמונה שמה שאינה רואה אינו רואה אותה.

4. האט קרה לך פעם שטמנת את ראשך בחול? ספר אקרה
כלה.

5. א'ייר/צ'ייר את הפתאמ'ט כרצונך.

6. שפץ את א'א'ילים החסרות בפתאמ'ט

- א. ח'י'ט _____ ב'יד הלשון
ב. א'ל תדון את _____ א'ד שתא'ע
ג. י'ה' כבוד _____ ח'ביב א'ל'ק
ד. ל'א _____ ו'ל'א
ה. א'ל תסתכל _____ א'ל'א א'ל' מה
ו. כ'ל _____ ב'א'ו'ו
ז. מ'רוב _____ ל'א ר'וא'ט את
ח. א'ל _____ ו'ל'א ר'יח א'ין מה
ט. נ'אה _____ נ'אה
י. א'חד _____ א'חד
יא. ט'ו'מן את _____ ב'חול

הסברים לחלק מהפתגמים והביטויים

מתוך אתר ניבון – www.nivon.co.il

אחד בפה ואחד בלב = אין תוכו כָּבֵרוּ

אדם שמצטיין בחוסר כנות [אינו כן, אינה כנה]. אין הפה מביע את אשר נמצא בלב.

דוגמה: רבים מעובדי-ההוראה במשך כל שנות קיומה של המדינה לא האמינו לשרי האוצר, כיון שבכל משא ומתן עם ארגוני המורים נתגלה כמעט כל אחד מהם כאחד בפה ואחד בלב.

מקור: שלושה הקדוש ברוך - הוא שונאן: המדבר אחד בפה ואחד בלב, והיודע עדות בחברו, ואינו מעיד לו, והרואה דבר ערוה בחברו, ומעיד בו יחידי [פסחים קיג].

אחד בפה ואחד בלב = אין תוכו כָּבֵרוּ [ארמית] - אין תוכו כָּבֵרוּ = אחד בפה ואחד בלב. אדם שמצטיין בחסר כנות [אינו כן, אינה כנה]. אין הפה מביע את אשר נמצא בלב.

דוגמה: אדם זה, אין תוכו כָּבֵרוּ, אומר את ההפך ממה שהוא חושב באמת.

מקור: אותו יום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים להיכנס, שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר: כל תלמיד שאין תוכו כָּבֵרוּ לא יכנס לבית המדרש [ברכות דף כח, עמוד א'].

סמן את התשובה הנכונה:

"אחד בפה ואחד בלב"

א. חוסר כנות. הפה אינו מביע את רגשות הלב.

ב. הפה אינו מסולף לומר דברים שיפאצו באחרים.

ג. סגר את פיו וליבו וכך שחר על הסוד.

ד. הניח יד אחת על ליבו כאשר נשבע.

"נאה דורש ונאה מקיים"

א. מקיים את כל מה שנדרש ממנו באופן מלא ע"י האחרים.

ב. אדם המבצע בצדק את כל מה שהוא דורש מאחרים.

ג. הדרישות הוצאו בצורה נאה ובקול רם.

ד. כל התשובות נכונות.

משחק

הוראות למורה :

הדפיסו וגזרו את הפתגמים בנפרד, ואת משמעותם בנפרד.
ערבבו ופזרו את הפיסות הגזורות.
על הלומד למצוא ולהרכיב פתגם + משמעותו.

"נאה דורש ונאה מקיים"

"כל הפוסל במומו פוסל"

"מרוב עצים לא רואים את היער"

"לא דוברים ולא יער"

כל הפוסל במומו פוסל

"יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך"

"אחד בפה ואחד בלב"

"חיים ומוות ביד הלשון"

"אל תסתכל בקנקן אלא מה שבתוכו"

"טומן את ראשו בחול"

משמש דוגמה- מקיים בעצמו את הדברים שהוא דורש מאחרים.

מרב פרטים לא רואים את הנושא בכללותו.
לא רואים את הנושא העיקרי.
מאחרים.

לא היה ולא נברא, אין שמץ של אמת בדבר, בדוי לגמרי.

אדם שמצטיין בחוסר כנות [אינו כן, אינה כנה].
אין הפה מביע את אשר נמצא בלב.

יש לכבד כל אדם. יש להתייחס לזולת באותו אופן שהיית רוצה שיתייחסו אליך.

לדברים שאומרים יש כוח עצום.
מתעלם מן המציאות. לא רואה מה קורה באמת...

החיצוניות מטעה הרבה פעמים, כדאי לבדוק מה עומד מאחורי הדברים, לבדוק ביסודיות.

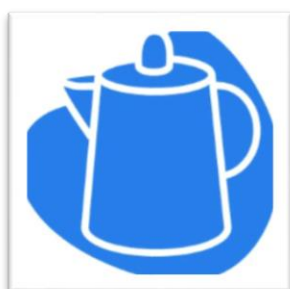
אל תדון את חברך לכף חובה, לפני שתבוא אתה עצמך לידי ניסיון דומה.

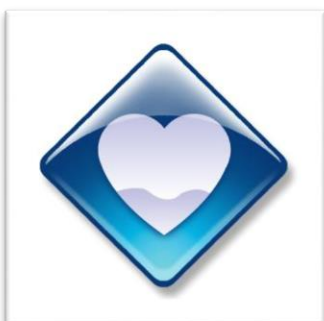
מי שמגנה אחרים ומוציא בָּהֶם פְּגָמִים,
כְּדֹאֵי לְבָדֵק אִם אֵינוֹ לְקוֹי בְּעַצְמוֹ בְּאוֹתוֹ פָּגָם.

לפניך איורים, לאיזה פתגם מתאים כל איור?

העשרה – בחרו עם התלמיד 2 ביטויים נוספים

"מעז יצא מתוק"

מעז יצא מתוק = תוצאה חיובית לדבר שלילי.

דוגמה: בעת שהייתו בפלא למד העברין לקרוא ולכתוב, מעז יצא מתוק.

מקור: ויאמר להם: מהאכל יצא מאכל, ומעז יצא מתוק, ולא יכלו להגיד החידה שלשת ימים [שופטים יד, יד].

"מצא מין את מינו" = "לא לחינם הלך זרזיר אצל עורב"

מצא מין את מינו = כל אחד מתחבר אל הדומה לו.

דוגמה: המועל והזיפן התחברו במהרה בבית-הפלא, מצא מין את מינו.

מקור: אמר רבי יוחנן: יין נסוף שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים, רואין את ההתרלכאילו אינו, והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו. כי אתא רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן: לא שנו אלא שנפל קיתון של מים תחלה, אבל לא נפל שם קיתון של מים תחלה - מצא מין את מינו ונעור [עבודה זרה דף עג, עמוד א'].

"מן הפחת אל הפח / מדחי אל דחי"

מן הפחת אל הפח = מדחי אל דחי [ראה ערך] = מצרה אל צרה. פח = מלפדת לצפורים, מכשול, תקלה. פחת = חפירה עמקה באדמה. דחי = כשלון, תקלה.

דוגמה: השחקן שפרש מן הקבוצה עקב יחסיו הרעועים עם המאמן לא שתף במשחקיה של הקבוצה החדשה, וכך, לצער, הסתבר לו שהוא נפל מן הפחת אל הפח.

מקור: הנס מקול הפחד יפל אל- הפחת, והעולה מתוך הפחת ילכד בפח [על פי ישעיהו כד יח].

"מלא כרימון"

מלא כרימון = בעל ידע רב בהרבה תחומים, בעל מוח הפורה מעת לעת ברעיונות חדשים.

דוגמה: המורה הצירה, מלאה הכשרונות, היא גם אמנית בתחום הקדרות. המדען מרשות פתוח אמצעי לחימה מלא אמצאות כרימון. רב הקהלה, לדעת רבים, מלא מצוות כרימון, ולכן זכה בתעודת הוקרה.

מקור: אפלו ריקנים שבך מלאים מצוות כרימון [ברכות נז].

"מכל מלמדי השכלתי"

מכל-מלמדי השכלתי = למדתי מכל אחד, מגדול ומקטן.
דוגמה: בתי העמידתני על טעויותי והודיתי לה: מכל מלמדי השכלתי.

מקור: מכל-מלמדי השכלתי [תהילים קיט צט].

"לא לחנם הלך זרזיר אצל העורב" = מצא מין את מינו

לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב = אדם מתיידד עם מי שדומה לו [בהוראה שלילית]. זרזיר = עוף ממשפחת העורבים, ולכן הינו ציפור-שיר צרחנית אשר חיה בלהקות.

דוגמה: הנער הצעיר והפוחז התחבר לחבורת פורצי מכוניות, לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב.

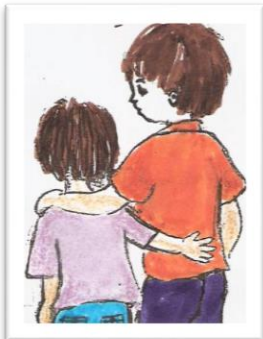
מקור: כל המחבר לטמא - טמא, כל המחבר לטהור - טהור. ושנינו במשנה: ר' אליעזר אומר לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב, אלא מפני שהוא מינו" [בבא קמא דף צב, עמוד ב'].
"לא מדבשך [מדובשך] ולא מעקצך"

לא מדבשך ולא מעקצך = לא מן הטוב שבדבר ולא מן הרע שבו.
דוגמה: הגזבר שנחשד במעילה ענה בטלפון לעיתונאי הבכיר: "איני מגיב, לא מדבשך ולא מעקצך".

מקור: "ויאמר אלהים אל-בלעם לא תלך עמם" [במדבר כב, יב] - אמר לו: אם כן אקללם במקומי - אמר לו: לא תאר את העם. אמר לו: אם כן אברכם. אמר לו: אין הם צריכין לברכתך - "כי ברוך הוא". משל אומרים לצרעה: "לא מדבשך ולא מעקצך" [מדרש תנחומא פרשת בלק].

"ואהבת לרעך כמוך"

ואהבת לרעך כמוך = מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך.
דוגמה: קשה לאדם לאהב את חברו כמו את עצמו, אבל עליו להשתדל לא לעשות לאדם אחר את ששנוא עליו עצמו.
מקור: ואהבת לרעך כמוך [ויקרא יטיח].

והדרת פני זקן

והדרת פני זקן = כבוד את הזקן ושמח אותו.
דוגמה: כאשר עלה לאוטובוס הזקן בעל שער השיבה הלבן,
 קראה לו הנערה לשבת במקומה, ובכך קימה את הפתוב:
 והדרת פני זקן.
מקור: מפני שיבה תקום והדרת פני זקן [ויקרא יט לב].

אבד עליו כלח

אבד עליו כלח = התישן מאוד. כלח = דעות שונות: כל לח או רענונות או
 קציר או זקנה.
דוגמה: השירון שיצא לאור בשנת העשור [תשי"ח-1958], אבד עליו כלח.
מקור: גם-כח ידיהם למה לי, עלימו אבד כלח [איוב ל, ב].

אבות אכלו בוסר, ושיני בנים תקהינה

אבות אכלו בוסר, ושיני בנים תקהינה = דור הבנים נענש על חטאי ההורים.
דוגמה: לאחר שהרשע האב בבית המשפט בגין מעילה בכספים, הדחה הבת מתפקידה
 בחברת התלמידים.
מקור: בימים ההם לא יאמרו עוד: אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה, כי אם איש
 בעונו ימות, כל האדם האוכל הבוסר תקהינה שיניו [ירמיהו לא כח-כט].

יצא הפסדו בשכרו

יצא הפסדו בשכרו = השכר היה מרובה על ההפסד, היה כדאי.
דוגמה: מנכ"ל המפעל הבין, כי בכל פעם שתרם לקרן לב"י [הקרן לבטחון
 ישראל], יצא הפסדו בשכרו.
מקור: "ארבע מדות בתלמידים: מהיר לשמע ומהיר לאבד, יצא שכרו
 בהפסדו. קשה לשמע וקשה לאבד, יצא הפסדו בשכרו" [פרקי אבות פרק
 חמישי משנה טז]

איזהו חכם? - הלומד מכל אדם

איזהו חכם? - הלומד מכל אדם = אדם חכם מוצא בכל אחד משהו שאפשר
 ללמד ממנו.
דוגמה: על מחנכת הכתה בעלת היכלת ללמד מכל אדם נאמר: איזהו חכם?
 - הלומד מכל אדם.

מקור: בן זומא אומר, איזהו חכם? - הלומד מכל אדם, שנאמר [תהלים קיט צט]: מכל
 מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי [פרקי אבות פרק רביעי משנה א].

5. אוצר מילים

נושא השיעור: **נרדפות וניגודיות** (נושא זה יילמד אחרי נושא המשל, ויש לחזור עליו בתרגול אחרי נושא הפתגמים)

רצוי ומומלץ להיעזר בטקסטים הנלמדים לתרגול מיומנות זו

- העיקרון בהוראת הלשון הוא: מיד אחרי כל הקניית חומר חדש, יש לבסס אותו בתרגול נלווה.
 - מן הדין להקדיש שיעור/שניים לתרגול נוסף, ואחר כך לחזור מדי פעם על החומר דרך תרגיל קצר מזדמן.
- חלק מתפיסת העולם של תכנית זו הוא העשרת השפה של התלמידים. לשם כך הם נדרשים לדעת מה משמעות המושג "נרדפות" ומה משמעות המושג "ניגודיות" ולשלוט בשימוש בהם.

נרדפות = מילים נרדפות = מילים הדומות או קרובות זו לזו במשמעותן.

דרך ההוראה: להציג קבוצות של מילים נרדפות. לשאול מה המכנה המשותף, ומה השוני ביניהן.

חובה להסביר, שבדרך כלל המלים הנרדפות אינן זהות במשמעות, והשימוש בהן הוא תלוי הקשר, או שיש הבדל במישלב. לדוגמה: לילה, חושך, אפלה.

ירד הלילה = ירד החושך = ירדה אפלה, אין זהות מוחלטת במשמעות. עכשיו לילה = עכשיו חושך = עכשיו אפלה, לא ניתן להשתמש בכולם בכל המקרים. עוד דוגמה: פריחה, צמיחה, שגשוג, לבלוב, התקדמות.

פריחה, צמיחה ולבלוב, קשורות יותר לעולם הצומח, אך הן מושאלות לשימושים אחרים, שאליהם מצטרפות השגשוג וההתקדמות.

לבלוב, צמיחה ופריחה הם שלבים שונים שקורים בצומח, אינם זהים, אך לעיתים ניתן להשתמש בהם באופן חופשי בהשאלה מטפורית לתחום הכלכלה למשל.

כך גם שגשוג והתקדמות בהקשרים אחרים.

איך לומדים? שיטה טובה היא פתרון תשבצים/תשחצים שתורם להעשרה ולהטמעת הנרדפות. ככל שהתלמיד יפתור יותר תשבצים, ואין הם צריכים להיות מדרגת קושי גבוהה במיוחד, כך הוא ילמד ויפנים מילים נרדפות.

לדוגמה: ריקבון (בשתי אותיות) = מק (בשלוש אותיות) = נמק (בשלוש אותיות) = חשו.

דרך נוספת: תרגילים פשוטים בהם על התלמיד למלא את המילה הנרדפת.
 לדוגמה: כתוב מילה שמשמעותה דומה למילה שומר (נוטר, נוצר)
 סוג אחר של שאלות: לפניכם ביטוי: "לראיה באתי על החתום".
 מהי משמעות הביטוי (הקף את התשובה הנכונה): לזיכרון, להוכחה, למעשה, לסיכום.

הצעה לתרגול בדרך אחרת:

לפניכם שני טורים. לכל מילה בטור א' יש מילה נרדפת בטור ב'. מתחו קו בין המילים בטור א' למילי הנרדפות בטור ב':

טור א'	טור ב'
מחסה	טוב במיוחד
מחסום	ריסק
מחפיר	התקומם
ממושמע	חורר
ממוקד	אחראי
ממונה	מרוכז
מרד	צייתן
ניפץ	מבייש
ניקב	מכשול
מובחר	מקלט

- כל מורה יכול לפתוח את המילון ולאסוף עשר מילים שההגדרות שלהן הן על דרך הנרדפות וליצור תרגיל כזה.

תרגיל:

לפניכם משפט: "המפקד הורה לחייליו לפוצץ את המבנה הפגום".
 משמעות המילה לפוצץ היא (הקיפו את התשובה הנכונה):
 להדגיש, לרסק, להפריח, לחשוף.

לפניכם משפט: "זר הפרחים מעטר את ראשי הילדים בחג"
 משמעות המילה מעטר היא (הקיפו את התשובה הנכונה):
 משבח, ממליץ, מסמן, מקשט.

ואפשר גם כך: מצאו מילה נרדפת למילים הבאות:

שזור, רשות, נקי, עץ, מחזיק, ריחם, מחפיר, מחץ

תרגיל: לתת מילה שימצאו מילה נרדפת/ טור של מילים למצוא מילים נרדפות.

שזור, רשות, נקי, עץ, מחזיק, ריחם, מחפיר, מחץ

(קלוע/משולב, היתר, רחוק/טהור/צח, אילן, אווז, חמל, מבייש, מעך)

תרגיל נוסף: לתת מילים נרדפות אחדות ולבקש שידגו אותן לפי משלבים:

חושב, הוגה, מהרהר; מחשבות, הגיגים, שרעפים; אבל, אך, אולם, ברם;

* כתבו שישה משפטים לאחת המילים מהצמדים הנרדפים

ניגודיות: מילים שמשמעותן הפוכה/מנוגדת למילה הקודמת להן.

הדרך ללמד ניגודים היא תרגילים בע"פ ובכתב.

המורה יציג תחילה מילים פשוטות, שמשמעותן ברורה והן משמשות בדיבור כמו: שחור (לבן), חם (קר), ויעבור למילים פחות שגורות כמו: חסכן (קמצן), שכיח (נדיר) וכו'.

תרגיל: לפניכם שני טורים של מילים, עליכם למתוח קו בין המילים שבטור האחד לבין המילים שבטור האחר, שמשמעותן מנוגדת.

טור א'	טור ב'
תפר	מפריע
חיזק	שתוי
מלוכלך	כללי
חיים	שכחה
הצלחה	פושט
זיכרון	החליש
פיכח	כישלון
עוזר	פרם
לובש	נקי
ספציפי	מוות

תרגיל בנושא: הפכים

שיר ההפכים: "אני תמיד נשאר אני" (מילים ולחן: דתיה בן דור)

אבל אני.....	לפעמים אני עצוב
לפעמים אני חכם	ולפעמים - _____
ולפעמים - _____	לפעמים אני לוכר
לפעמים אני ראשון	ולפעמים - _____
ולפעמים שלישי.	לפעמים אני שבע
לפעמים אני תופס	לפעמים - _____
ולפעמים - _____	לפעמים אני כואב
לפעמים אני צנק	ולפעמים - _____
ולפעמים - פספוס.	אבל אני.....
אבל אני.....	לפעמים אני _____
	ולפעמים - קטן.
	לפעמים אני _____
	ולפעמים - כהדן.
	לפעמים אני _____
	לפעמים - לבד,
	לפעמים אני _____
	לפעמים - בדי.
	אבל אני.....
	לפעמים אני כינור
	ולפעמים - תופים.
	לפעמים אני קיצי
	ולפעמים - _____
	לפעמים אני עצלן
	ולפעמים _____
	לפעמים אני מתקוללפעמים - _____

הפכים

כתבו את הקטע מחדש. החליפו את המילים המסומנות בקו למילה ההפוכה:

דני הוא ילד נמוך, יש לו שיער כרוצ, ארוקובהיר.

דני הוא האח הצעיר במשפחה, הוא אהב לאכול שוקולד.

דני תמיד זוכר להכין שיעורי בית. המורה אומרת שזה מצטח חכם מאוד.

היום דני היה עצוב מכיוון שללית הילדה החמודה חולה.

נרדפות

1. החליפו את המילים המסומנות במילים נרדפות.

א. דני וליאת משוחחים על המסיבה שהייתה אתמול בלילה.

ב. הסתכל, יש אווירון בשמיים.

ג. נצמה ציפתה לאורחים שאיחרו לבוא.

ד. איתי השליך את הפסולת לפח האשפה.

ה. להור חזר ארצה מארצות-הברית והביא מתנה גדולה לאורטל.

2. מצאו מילים נרדפות למילים הרשומות בטור מתוך מאגר המילים.

מאגר המילים:

מרקע, צועדת, פתאום,

הסתכל, קושיות, זמר,

כסיל, רושמת, מחוללות,

בושתי.

לפתע

הביט

איחרתי

שאלות

כותבת

פוסעת

שיר

ריקודים

מסק

טיפש

מילים נרדפות

לפניכם סיפור ובו מילים המסומנות בקו מתחתיהן. מצאו להן מילים נרדפות וכתבו את הסיפור שנית.

כשיצאנו לא היה ענן בשמיים. שמש באמצע החורף גורמת לנו להיות שמחים. החלטנו לטייל באחד הנחלים במדבר. האצנו לפתח הנחל שלא היה מלא במיוחד והתחלנו בצעידה על שפת הנחל. הרגשנו נפלא וסיבחנו את ההצלחות ליוט כיף באמצע החורף. לאחר כשעה של הליכה התחיל לרדת גשם. החלטנו לטפס על מדרונות הנחל מחד שהוא יוצא על גדותיו. נצעה חשוק והבאדים היו רטובים. רצינו לחזור הביתה.

[illegible]

סימני פיסוק

למורים: מאחר שאת נושא סימני הפיסוק מלמדים כבר בכיתות היסוד, ומאחר שתלמידינו מגיעים, בדרך כלל, בשלב מאוחר יותר, לא נראה על פניו שיש צורך בשעורים מיוחדים לנושא זה.

יחד עם זאת, לא פעם אנו עדים לכך שנושא זה לא הוטמע כלל בתלמידינו, לכן מן הראוי להקדיש לכך דקות ספורות מדי פעם במהלך לימוד הבנת השאלות וכתיבת התשובות.

ההתייחסות לנושא סימני הפיסוק מורכבת משתי תפיסות: התפיסה הלשונית המדויקת, והתפיסה השפתית-ספרותית הפתוחה. שתיהן קיימות זו בצד זו. סימני הפיסוק ותפקידיהם:

1. נקודה (.) תפקידה לסמן שהסתיים המשפט. יש לסמן נקודה בסוף משפט חיווי, שהאמירה בו מדויקת וברורה. לדוגמה: היום חם. במדינת ישראל אין מלך. במקרים אחרים, כמו כותרות, לא מסמנים נקודה.
 2. פסיק (,) מאפשר לקורא "לנשום" והוא מסמן לקורא שהסתיים עניין אחד ברצף ענייני המשפט. יש לשים פסיק בין מילים או חלקים חוזרים. לדוגמה מילים: עפרון, מחק, עט ונייר הם כלי כתיבה. בין משפטים מחוברים: היום חם מאד, לכן נצא לים. התמונה הייתה מוצלחת, אבל היא לא אהבה אותה. מסמנים פסיק גם כאשר רוצים להפריד חלק פחות משמעותי, או הערה של הסבר, משאר חלקי המשפט. הערה: לעתים משתמשים בקו מפריד במקום בפסיק, בעיקר כאשר חלק מהמשפט הוא הסבר ה"חותך" את המשפט. לדוגמה: החצוצרן הזה – שיושב באופן קבוע ליד אולם הקונצרטים – לא התקבל לתזמורת כחבר מן המניין.
 3. סימן שאלה (?) מסמנים רק כאשר שואלים שאלה ממשית. לדוגמה: מי אתם? לא מסמנים סימני שאלה אם השאלה אינה ישירה. לדוגמה: שאלתי אותם מי הם.
 4. נקודתיים (:) מסמנים לפני פירוט, הסבר, הדגמה או ציטוט. לדוגמה: המוצרים: לחם, עוגות ופשטידות עשויים מקמח. התלמידים הודיעו: "מחר נצא לטיול". ירקות ירוקים למשל: חסה, פטרוזיליה וקולרבי חשובים לבריאות.
 5. גרש (') מסמנים בקיצור של מילה אחת, אחרי האות האחרונה. לדוגמה: טל' (טלפון), מס' (מספר).
 6. גרשיים (") משמעות הגרשיים היא ראשי תיבות. את הגרשיים מסמנים לפני האות האחרונה! לדוגמה: בי"ס (בית ספר), רמטכ"ל (ראש המטה הכללי).
- למורה – בכל כתיבה של התלמידים, יש להזכיר להם לסמן את סימני הפיסוק, מאחר שאלה אינם "טבעיים" להם, והשימוש בהם הוא שימוש נרכש במהלך הלמידה.

תרגיל 1

הוסיפו את סימני הפיסוק החסרים במשפטים הבאים:

1. ז'ול ורן הסופר הידוע אהב מאד לשוטט בנמל הגדול שליד ביתו
2. האם הוא רצה להפליג למרחקים ולצבור הרפתקאות
3. רבים תמהו אם ז'ול ורן היה הרפתקן
4. הוא עלה בהיחבא על ספינה כשהיה בן 12 אבל אביו החזיר אותו הביתה
5. כשגדל המשיך להפליג אבל בעיקר בדמיונו ופרסם ספרים רבים
6. בין הספרים שפרסם היו חמישה שבועות בכדור פורח מסע אל הירח ועשרים אלף מייל מתחת למים
7. הוא אהב לשבת בספרייה ולקרוא ספרים על צמחים ובעלי חיים על המצאות וחידושים על מפעלים הנדסיים מיוחדים ועוד
8. המוציאים לאור לא רצו לפרסם את סיפוריו כי הם נראו דמיוניים מדי
9. אחרי שפורסם הספר הראשון גדל מס הספרים שהוציא משנה לשנה ובסהכ כתב יותר משמונים ספרים
10. זול ורן חי במאה ה 19 שהייתה תקופה משמעותית של גילויים והמצאות וספריו הדמיוניים הובילו להמצאות רבות נוספות

תרגיל 2

בקטע הבא נעלמו כל סימני הפיסוק. הוסיפו אותם.

לפני כמה עשרות שנים נמצא במגרה של שולחן ישן פנקס קטן ובו כתובת משונה שהועתקה ממצבת אבן שנמצאה במאה ה 19 בברזיל בכתובת נאמר שהכותב הוא כנעני שהגיע מצידון בספינה הספינה הגיעה לחופי ברזיל לאחר שטולטלה בסערה גדולה במקור היו 10 ספינות ששטו בים סוף והקיפו את אפריקה במשך שנתיים אבל הסופה שפרצה גרמה לספינה שלו ללכת לאיבוד באוקיינוס הם לא איבדו תקווה ובסוף הגיעו לחופי ברזיל מסתבר אם כן שתושביה המקוריים של ברזיל הם כנענים והיום יש בברזיל תערובת אנושית כנענים, אפריקאים ואירופים

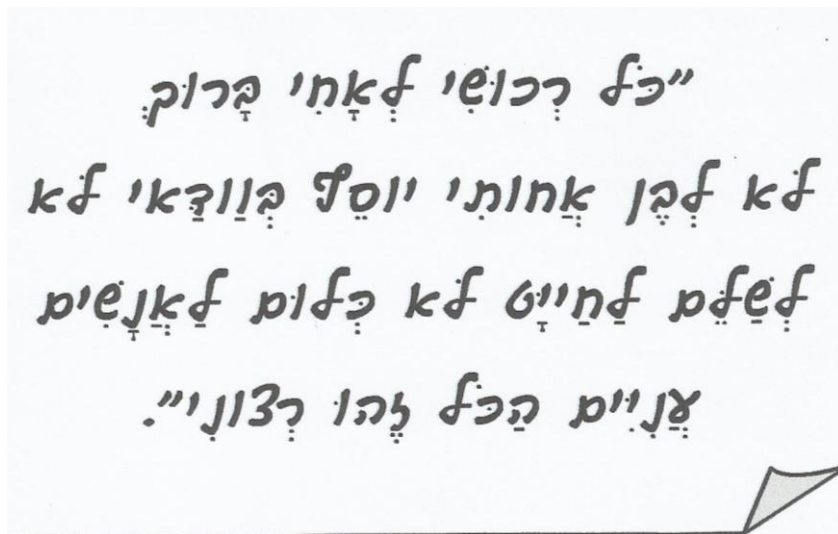
למורים- להלן קישור בנושא כללי פיסוק האקדמיה ללשון

<http://hebrew-academy.huji.ac.il/hahlatot/Punctuation/Pages/default.aspx>

הכול בגלל מסמר קטן

שינוי קטן בסימני פיסוק יכול לשנות את כל המשמעות של משפט. אפילו שינוי באינטונציה יכול לשנות משמעות של משפט, כמו בבדיחה הידועה על סטאלין (במברק היה כתוב "אני טעיתי, אתה צדקת. -- טרועקי". סטאלין כמובן שמח. עד שנגר פשוט ביקש להקריא בפני הקהל את המברק עם יותר רגש: "אני טעיתי??? אתה צדקת??? -- טרועקי". לא ידוע מה עלה בגורלו של אותו נגר...)

הצוואה המוזרה – הכול בגלל פסיק קטן

איש אחד נפטר. פתחו את צוואתו וזה מה שמצאו.

צוואה ללא סימני פיסוק!!!

התאספו כל הקרובים הרשומים בצוואה, וכל אחד קרא אותה באופן כזה,
שכל הרכוש יהיה שייך אך ורק לו....

כיצד קראו האנשים הבאים את הצוואה?

ברוך, יוסף, החייט, האנשים העניים.

הוסיפו לכל אחד מהם את סימני הפיסוק המתאימים.

6. סוגי טקסט

טקסט מדריך ומפעיל = רשימה

הטקסטים נחלקים לארבעה סוגים עיקריים:

1. טקסט למטרות מידוע, תיאור והסבר - טקסטים אלה כוללים תהליכים של ארגון מידע, אלה הם טקסטים המבנים את המציאות והמסייעים להתבונן בעולם ולהבין אותו.

דוגמאות לתתי הסוגות:

טקסט מידעי לימודי – מטרתו העיקרית להגדיר, להסביר, להבהיר, להרחיב משמעויות של מונחים, מושגים, תופעות ותהליכים על העולם ולספר על חיי אישים ועל אירועים. הטקסט המידעי – לימודי מצוי במקורות מידע שונים, כגון: אנציקלופדיות, לקסיקונים, מילונים, דפי מידע וספרי לימוד. רשומה-הרשומה היא טקסט מידעי כתוב שנועד לספק מידע, עדכון או תיעוד לאחרים או לעצמו מבוסס על עיקרון מארגן ובעיצוב גרפי המאפשר שימוש נוח בו.

דוגמאות: רשימת ספרים, תוכן עניינים, מפתח נושאים ועוד. דיווח-טקסט מידעי המתמקד בעובדות ומתאר תופעות ללא נקיטת עמדה מפורשת.

דוגמאות: דיווח על מצב התנועה בכבישים, דיווח על תוצאות משחקים, דיווח על ניסוי ועוד.

ידעה עיתונאית - טקסט מידעי סיפורי על אירוע אקטואלי שמעניין את הציבור או שחשוב לציבור לדעת עליו ומטרתו להביא לפני הקוראים מידע מעודכן, מעניין ורלוונטי. הטקסט מתפרסם באמצעי תקשורת המונים כגון: עיתון, רדיו, טלוויזיה.

2. טקסטים למטרות טיעון ושכנוע - טקסטים אלה כוללים תהליכים של הבניית

שיח בדרכים הגיוניות ורגשיות כדי לשכנע את הזולת.

לשיח הטיעוני פן לוגי ופן רטורי:

פן לוגי - בא לידי ביטוי בטיעונים הגיוניים הקשורים ביניהם בקשרים לוגיים, כגון קשרי סיבה ומסקנה.

פן רטורי - בא לידי ביטוי בפנייה לרגש ולשכל.

דוגמות לתתי הסוגה:

פרסומת - טקסט שמטרתו לשכנע את הנמען לעשות דבר מה או לחשוב בדרך מסוימת.

עצומה - טקסט טיעוני המופנה לקבוצות שונות כדי לעורר עניין ציבורי, לעורר את דעת הקהל בנושא או בסוגיה, כדי להפעיל לחץ על הגורמים הרלוונטיים. מאמר עמדה-טקסט עיוני שיש בו טיעון, חוות דעת ופרשנות. הוא מביע עמדה כלפי תופעה או נושא ומיועד לשכנע את הקוראים לאמץ את דעתו של הכותב בנושא שעל סדר היום הציבורי.

3. טקסטים למטרות הפעלה - טקסטים למטרות הפעלה נועדו לחולל שינוי בהתנהגותו של הזולת על ידי בקשה לבצע פעולה כלשהי או על ידי הנחייה כיצד לבצע פעולה זו.

דוגמות לתתי הסוגה:

הוראות - טקסט שמציג תהליך או תיאור והסבר ופונה אל נמען משוער או ידוע במטרה להפעילו.

דוגמאות : חוקי משחק, הוראות התנהגות, הוראות בישול ואפייה ועוד.
מכתב בקשה - טקסט הפונה לנמען במטרה לשכנעו ולהפעיל אותו באמצעות טיעון.

4. טקסטים למטרות סיפור [טקסטים נרטיביים] - הטקסטים למטרות סיפור מארגנים אירועים ואנשים במרחב ובזמן מנקודת מבט נתונה במגוון של פונקציות תרבותיות, חברתיות ואסתטיות. הטקסטים הנרטיביים מספרים סיפור.

דוגמאות לתתי הסוגה:

סיפור - טקסט המתאר סיפורים מן העבר על מנת לעניין, לסקרן, לבדר, להצחיק או לזעזע, הכול לפי המקרה וקהל היעד.
עלילון - [קומיקס] סיפור מילולי חזותי הבנוי ברצף כרונולוגי ומעוצב בתוך מסגרות. העלילון עושה שימוש במטפורות חזותיות, בסמלים ובצבע.
כתבה עיתונאית - טקסט סיפורי מיידע בעל ערך חדשותי, שמטרתו להציג נושא מסוים, תופעה או דמות מסוימת מזווית הראייה של הכותב.

טקסט מדריך ומפעיל

טקסט מדריך ומפעיל הוא סוג של טקסט מידע, הוא מדריך את הקורא כיצד לבצע פעילות כלשהי. הוא מספק רשימה של מוצרים/מצרכים נדרשים לשם ביצוע הפעולה, ואחר כך נותן הוראות מדויקות מה יש לעשות עם המוצרים האלה וכיצד לחבר אותם לתוצר מוגמר.

לימוד יצירת רשימה מאפשר ללומד לארגן לעצמו רשימות לפי הגדרת נושא היעד שלו. בנוסף, הוא ידע כיצד לגשת לטקסט מדריך ומפעיל בעתיד.

לדוגמה:

לפניכם רשימת מצרכים להכנת חביתה:

2 ביצים

קורט מלח

רבע כוס חלב או מים

כף שמן לטיגון

הכלים הדרושים:

קערית

מזלג או מטרפה

מחבת לטיגון

כף שטוחה

ההכנה:

- שברו את קליפת הביצים וצקו בזהירות את התוכן לתוך הקערית.
- טרפו את הביצים בעזרת המטרפה או המזלג. הוסיפו בהדרגה את החלב או המים והמשיכו לטרוף עד שמתקבלת בלילה דלילה, חלקה ואחידה.
- שימו מעט שמן במחבת, חממו וצקו את הבלילה לתוך המחבת.
- היזהרו שלא יינתזו עליכם טיפות שמן או בלילה רותחת.
- כאשר השוליים מזהיבים, זה הזמן להפוך את החביתה בעזרת הכף השטוחה. המשיכו לטגן עוד שתי דקות, כבו את האש.
- בתאבון.

תרגול:

- עליכם לבנות שולחן - ערכו רשימה של החומרים שתזדקקו להם.
- עליכם להכין סלט - ערכו את רשימת המוצרים שאתם רוצים לכלול בו.
- עליכם לצייד את הבית במזון לקראת ארוחת הערב - ערכו רשימת קניות.

חשוב לזכור!

רשימה כוללת "כותרת", כלומר מילת הכללה מתאימה ואחריה רשימה. לדוגמה: רשימת קניות בשוק = "הכותרת" היא קניות. המילה קניות היא מילת הכללה, היא כוללת בתוכה הרבה פריטים. עגבניות, מלפפונים, פלפלים, גזר, צנונית, בצל = הרשימה = הפירוט.

איך יוצרים רשימה?

ראשית, צריך להחליט מהו הביטוי הכולל. לדוגמה: הביטוי הכולל הוא רהיטים. הפירוט יהיה: כסא, שולחן, ארון, מיטה....

תרגול:

א. הוסיפו את הביטוי המכליל לכל אחת מקבוצות המילים הבאות:

1. טבעת, צמיד, מחרוזת, עיניים = _____
2. סוכות, פסח, שבועות = _____
3. קופסה, בקבוק, חבית, שקית = _____
4. מטוס, מסוק, אווירון, כדור פורח = _____
5. מחשב, טלוויזיה, רדיו, ציתון = _____
6. לזחוק, לרקוד, לחייק, לשיי = _____
7. בית, אוהל, צריף, וילה = _____
8. ציתונאי, חקלאי, הנדסאי = _____
9. שמלה, מציף, חולצה, מכנסיים = _____
10. תפוח, אפרסק, מנע, ענבים = _____

ב. הוסיפו פירוט לביטויים המכלילים הבאים:

1. **אמנים** = _____
2. **רגשות** = _____
3. **כלי מטבח** = _____
4. **עונות חקלאיות** = _____

ג. לפניכם רשימת מוצרים, מה תכינו/תבנו מהם?

1. 16 ברגים, 4 רגלי עץ, מטבח עץ ישר _____
2. 30 ברגים, 3 מטחי עץ גדולים, 2 דלתות עץ, 4 רגלי עץ קצרות

3. בננה, תפוח, תות שדה, אפרסק, חופן ענבים _____
4. פלפל, עגבנייה, מלפפון, בצל קטן, שני גבצולי פטרוזיליה _____
5. ק"ע עגבניות בשלות, פלפל אדום אחד, פלפל אדום חריץ אחד,
שום, בצל, שמן לטיאון _____

ד. מההכללה לפרטים

- * רשמו שתיים שלוש דוגמאות של פרטים לכל מושג הכללה.
- לדוגמא:** נשיאי ישראל - חיים ויצמן, יצחק נבון, יצחק בן צבי
- * בשורות הריקות הוסיפו דוגמאות

הכללה	פרטים
ענפי ספורט	
ערים בישראל	
סרטים מצוירים	
תכניות ריאליטי בטלוויזיה	

ה. מפרטים להכללה

- * חבר הכללה לפרטים המופיעים בטבלה.
- לדוא"ל: תנ"ך קוראן הערית החדשה - ספרי קודש
- * בשתי השורות הריקות כתוב דוא"ל ומשק.

הכללה	פרטים
	אתרוג, לולב הדס, ערבה
	סוכות, פסח, פורים, ראש השנה
	פרס, חלה, גז
	לא תאנוב, לא תנאץ, לא תרצח, כבוד את אביך ואמך

ו. הכללה-המשותף לקבוצות (הכללה)

1. סירה, ספינה, נחתת, משחתת, אנייה
2. חרוט, קובייה, גליף, כדור, מנסרה
3. טבעת, צליל, צמיד, צנק, מחרוזת
4. ברזל, נחושת, זהב, כסף, ארד
5. חולצה, מכנסיים, שמלה, חצאית, חליפה
6. מכונית, מטוס, ספינה, אוטובוס, מסוק
7. צורק-דין, רופא, סופר, שחקן, צייר
8. צייר, פסל, שחקן, משורר, סופר
9. חוטט, צין, מצח, לחי, סנטר
10. היכן, אלו, מדוע, מה, מי, איך

ז. כתיבת מתכון

מהו שם המתכון _____

מהו משק למן ההכנה? _____

מהם החומרים הדרושים?

מהם הכלים הדרושים?

מהו אופן ההכנה?

ח. כתיבת הוראות למשחק

המשחק מיועד ל: _____

מטרת המשחק: _____

המשחק מכיל:

1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____

מהלך המשחק:

1. _____

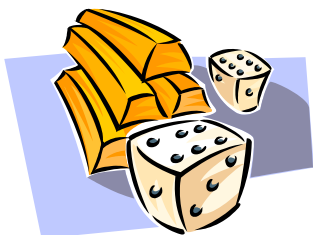
2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

המנצח: _____

6. טופס ושאלון

מילוי טפסים דמיוניים

1. טופס לקבלת אדם חדש למשפחה.
2. בקשה להשתתף בתחרות "מאסטר שף".
3. הגשת מועמדות לאות הצטיינות כ"התלמיד המצטיין".

שאלות לטופס מס' 1

- שם ושם משפחה
 - מקום מגורים קודם
 - טלפון ומספר זהות
 - תאריך לידה, מין, משלח יד, מצב משפחתי
 - מדוע את/ה רוצה להצטרף למשפחה שלנו?
- עליך לענות על השאלות הבאות:
- באיזה גיל החלטת שאת/ה רוצה להצטרף למשפחה חדשה ומדוע?
 - האם את/ה טיפוס של בוקר או של לילה?
 - האם את/ה מעדיף/ה אוכל שמכינים לך או שהכנת בעצמך?
 - האם את/ה מעדיף/ה חריף או מתוק?
 - כתב/י מ-1 עד 10 את דרישות הניקיון שלך.
 - כתב/י 3 דברים שאתה מוכן/ה לתת למשפחה שלנו ו-3 דברים שאת/ה מבקש/ת לקבל מבני המשפחה.
 - להוסיף עוד 3 שאלות שמתאימות לטופס

שאלות לטופס מס' 2

- שם, כתובת וכו'.
- מתי הכנת את החביתה הראשונה שלך?
- פרט/י את שלבי הכנת קפה שחור.
- איך את/ה יודע/ת להבחין בין סוגים שונים של תפוחי אדמה?
- באילו תבלינים את/ה משתמש/ת לתיבול סלט ירקות?
- מה המנה הכי מוצלחת שלך?
- כמה סוגי מנות את/ה יודע/ת להכין מביצים? פרט/י אותן.
- מה הדבר שאת/ה הכי אוהב/ת לעשות במטבח?

שאלות לטופס מס' 3

- שם _____
- כתובת _____
- בי"ס _____
- כיתה/רמת הלימוד _____
- כמה מקצועות למדת השנה? _____
- מה הציון הגבוה ביותר שקיבלת? _____
- איזה מקצוע הוא המקצוע האהוב עליך? _____
- איזה ציון קבלת בו? _____
- מהו המקצוע הפחות אהוב עליך? _____
- איזה ציון קיבלת בו? _____
- מהו הקושי הגדול ביותר שהתגברת עליו בלימודים? _____
- מהו הדבר הקל ביותר שהיה לך השנה? _____
- כמה הערות התנהגות קבלת השנה בבית הספר? _____
- כמה עידודים/יוזמות קבלת השנה בבית הספר? _____
- פרט מדוע את/ה חושב/ת שמגיע לך תואר "תלמיד/ת השנה" _____
- _____

טופס אישור השתתפות בסדנה והזמנת אירוח (לינות וארוחות)

לתשומת לב:

1. מלאו טופס זה ושילחו אותו לרכזים כשהוא חתום גם אם אין צורך בסידורי לינה וארוחות במלון.
2. הזמנת ארוחות ללא לינה מתבצעת דרך טופס זה בלבד. לא תתאפשר הזמנת ארוחות במהלך ימי הסדנה.
3. הסדרי הלינה והארוחות אינם חלק ממחיר הסדנה והתשלום בגינם יוסדר ישירות מול בית ההארח ע"י המזמינה, ביום חמישי בערב, לפני תחילת הסדנה. – בכרטיס אשראי – עד שלשה תשלומים, בצ'ק – מזומן בלבד, או במזומן.

אל: רכזי הסדנה

אני _____ טלפון: _____ מאשר/תאתהשתתפתי בסדנה.

נא לציין דואר אלקטרוני(במידהוקיים): _____

אנא קרא/י בעיון וסמני X במקומות הרלוונטיים עבורך:

☐ אינלי צורך בסידורי לינה או ארוחות.

☐ ברצוני להזמין שירותי אירוח לסדנה המתקיימת מתאריך _____ ועד _____

יום שבת	יום שישי	יום חמישי	מחיר	סוג האירוח
			185 ₪ ללילה	אדם בחדר זוגי על בסיס לינה וארוחת בוקר.
			200 ₪ ללילה	אדם בחדר זוגי על בסיס חצי פנסיון.
			235 ₪ ללילה	אדם בחדר זוגי על בסיס פנסיון מלא.
			100 ₪ ללילה	תוספת לאדם בחדר בודד.
			55 ₪	ארוחת צהריים בלבד (ללא לינה)
			55 ₪	ארוחת ערב בלבד(ללא לינה)
				במידה והנךמתכוונת/ת לאכול במקום והנך צמחונית/ת אנא ציין/ני זאת

אם יש לך העדפה ללינה עם אדם מסוים המשתתף בסדנה, אנא צייני את שמה/ו

הסדרי התשלום יתבצעו ביום חמישי, לפני תחילת הסדנה. כאמור, אין אפשרות לרכוש במקום ארוחות צהריים אוערב. ארוחות אלה יש להזמין מראש באמצעות הטופס הנ"ל.

לתשומת לבכם, חדרים שיוזמנו, ולא יבוטלו עד שבוע לפני תחילת הסדנה, יחויבו במחיר מלא.

לאשרור ההזמנה יש למלא פרטי כרטיס אשראי כמפורט להלן:

סכום לתשלום	תוקף שנה / חודש		מס' כרטיס	חברת האשראי VISA / MasterCard / AMEX / Diners ...

לתשומת לבך: המלון אינו נוהג לקבל תשלום בצ'קים עבור האירוח.

לטובת הבטחת התשלום למלון יועברו פרטיך ופרטי כרטיס האשראי שלך למלון וחתמתך כאן מאשרת את ההזמנה.

חתימה: _____

שם המזמינה: _____

7. סוגות כתיבה

כתיבת מכתב אישי

המכתב הוא סוגה בעלת מאפיינים משותפים בצורה ובאמצעים הלשוניים. ישנם סוגי מכתבים שונים, אך המשותף לכולם הוא היותם מעין שיחה כתובה, שיחה שבה פונה הכותב (המוען) אל מקבל המכתב (הנמען).
המכתב הינו אמצעי תקשורת להעברת מסרים בכתב בין אנשים. התכנים של המכתבים הם רבים שונים ומגוונים. טקסט המכתב מכיל מעין שיחה כתובה.

מטרות יחידת לימוד זו

1. היכרות עם אחד ו/או שני הסוגים העיקריים של כתיבת מכתבים:
2. מכתבים אישיים ומכתבים רשמיים.
3. זיהוי והיכרות מאפייני המכתב אישי והמכתב רשמי.
4. תרגול והתנסות בכתיבה, על פי מבנה ותבנית כתיבת המכתבים.

נושא כתיבת מכתבים נלמד בתוכנית מארג שפה בשלושת מסלולי הלמידה:

מסלול למידה	נושא	הקצאת שעות	פירוט נושאי הלמידה
מסלול 8 שנות לימוד	מכתב אישי	4 שעות	- כיצד כותבים מכתב אישי- לימוד תבנית - מבנה תקין של טקסט
מסלול 9 שנות לימוד	מכתב רשמי	3 שעות	- תבנית של מכתב רשמי - תרגול חיפוש עבודה, מכתב לרשויות
מסלול 10 שנות לימוד	מכתב רשמי (במידה ולא למד ב-9 שנות לימוד)	3-4 שעות	- מבנה ותבנית מכתב רשמי - תרגול: קורות חיים וחיפוש עבודה.

סוגי מכתבים

נהוג למיין את המכתבים לשני סוגים עיקריים: מכתבים אישיים ומכתבים רשמיים. הם דומים ושונים.

ביחידה זו נלמד להכיר ולתרגל את החלקים הדומים ואת החלקים השונים.

מכתב אישי _____ מכתב רשמי

על הרצף בין המכתב האישי והרשמי ניתן למקם סוגים שונים של מכתבים כגון: הזמנות, ברכות ואיחולים, מכתבים למערכת עיתון וכו'...

נכיר מספר מושגים הכרחיים הקשורים לכתיבת כל מכתב:

מען - כתובת למשלוח המכתב, כתובת מגורים/מקום של שולח המכתב.

מוען – כותב המכתב, שם פרטי ושם משפחה.

נמען – האדם / החברה/ הארגון אליו מיועד ונשלח המכתב.

מהו מכתב אישי?

מכתב "קרוב" שכותבים לאדם שמכירים: בני משפחה, חברים. במכתב זה יש מקום לבטא רגשות, חוויות אישיות, סיפורים אישיים. לכן סגנון כתיבת המכתב ותוכנו יבטאו קירבה.

מהו מכתב רשמי?

מכתב "מרוחק" שכותבים למישהו לא מוכר לדוגמא: לחברות, ארגונים, משרדי ממשלה, לאנשים פרטיים בעלי תפקיד רשמי.

במכתב זה יש חשיבות לתקינות השפה, מבנה המכתב ברור ומוקפד.

לכתיבת מכתבים אישיים ורשמיים יש תבנית קבועה משותפת, בנוסף, למכתב הרשמי ישנם מאפיינים נוספים שאינם נמצאים במכתבים האישיים.

בואו נכיר את התבנית המשותפת למכתב האישי והרשמי

תאריך – תאריך כתיבת המכתב

שם הנמען – פרטי האדם/הגוף/הארגון אליו מופנה המכתב.

מילות ברכה בפניה לנמען כגון: אדון נכבד, חברי היקר,

גוף המכתב – מטרת הכתיבה של המכתב.

סיום – מילות פרדה- בידידות, באהבה, בברכה, בכבוד רב, בתודה.

חתימה המוען – שם כותב המכתב וחתימתו האישית.

כיצד כותבים ומהם מאפייני המכתב אישי?

מכתב אישי כשמו כן הוא- אישי, ולכן מבנה המכתב גמיש, אין דרישה לתבנית קשוחה, כיון שהמוען והנמען מכירים אחד את השני, המכתב דומה קצת לשיחה. מכתבים אישיים הם: אסוציאטיביים, מכילים רגשות, ספונטאניים, אין צורך להקפיד על תקינות לשונית כמו במכתב רשמי, מכתבים אלה מכילים בדרך כלל יותר סימני פיסוק ויותר סימני קריאה ושאלה. סגנון הכתיבה אינו פורמאלי, כתיבה בגוף ראשון ושימוש בסלנג, מכאן שהמשלב הלשוני/שפת המכתב היא לא רשמית, המשלב לשוני ממוצעונומוך יותר מזה של המכתב הרשמי. כתיבה חופשית וזורמת.

בואו נתרגל!

להלן הנחיות לכללי כתיבת מכתב אישי.

ציון איזו סוגי מכתבים אתם מכירים?

כתבו מכתב אישי המתאר חוויה שלכם במקום בו ביליתם לאחרונה

השתמשו בהנחיות הבאות:

פתיחה – מי הנמען? למי אתם שולחים את המכתב? כיצד אתם פונים

לנמען? באילו מילים אתם משתמשים?

רשמו את תאריך כתיבת המכתב בצד שמאל למעלה.

חשוב! מדוע חשוב לכתוב תאריך במכתב רשמי, ובמכתב אישי.

גוף המכתב – תארו את החוויה אותה עברתם באיזו דרך שתמצאו

סגנון, בתנאי שהמכתב יהיה קריא וברור.

סיום המכתב – באילו מילים אתם בוחרים לסיים את המכתב?

חתימה – כיצד חותמים במכתב אישי?

• כמה שונה מכתב מסיחת טלפון? כמה שונה מכתב מדל- שיח?

לפניכם מכתב אישי

היי משפחה יקרה שלי! 10.10.10
איני מצליח לתפוס אתכם בטלפון, כנראה אין תקשורת במקום בו אני נמצא
וזה מבאס כי רציתי לשמוע את קולכם.
אני מספר לכם שלא אהיה בקשר לפחות שבוע, כי אני יוצא ל"טרק" בהרי האנדים.
אמא, אל תדאגי, אני יוצא בקבוצה עם מדריך מוסמך שמכיר היטב את המקום.
ולוקח איתי ציוד: בגדים חמים, חטיפים ואוכל כך שלא יחסר לי דבר.
אני מאוד מתרגש ושמח לקראת ההרפתקה הזו, ואספר לכם עליה בצורה מפורטת
שאחזור.
אז את תדאגו לי, מבקש שתפרגנו לי שאני יוצא ליהנות.
מתגעגע אליכם- חיבוקים
שלכם אוהד

- תארו שלוש מאפייני המכתב האישי שלמדתם, שאינם ליד ביטוי
מכתב שלפניכם.
- הציגו שני סימנים המציינים שדובר במכתב אישי

כתיבת מכתב אישי

תאריך עברי / לועזי _____

פנייה אל הנמען: _____

פתיחה: _____

גוף המכתב:

סיום: _____

חתימה

לכתיבת מכתבים יש חלקים קבועים משותפים, אך קיימים ביניהם גם הבדלים.
ישנם מאפיינים הנכתבים רק במכתבים הרשמיים.

החלקים הקבועים המשותפים בכל מכתב הם:

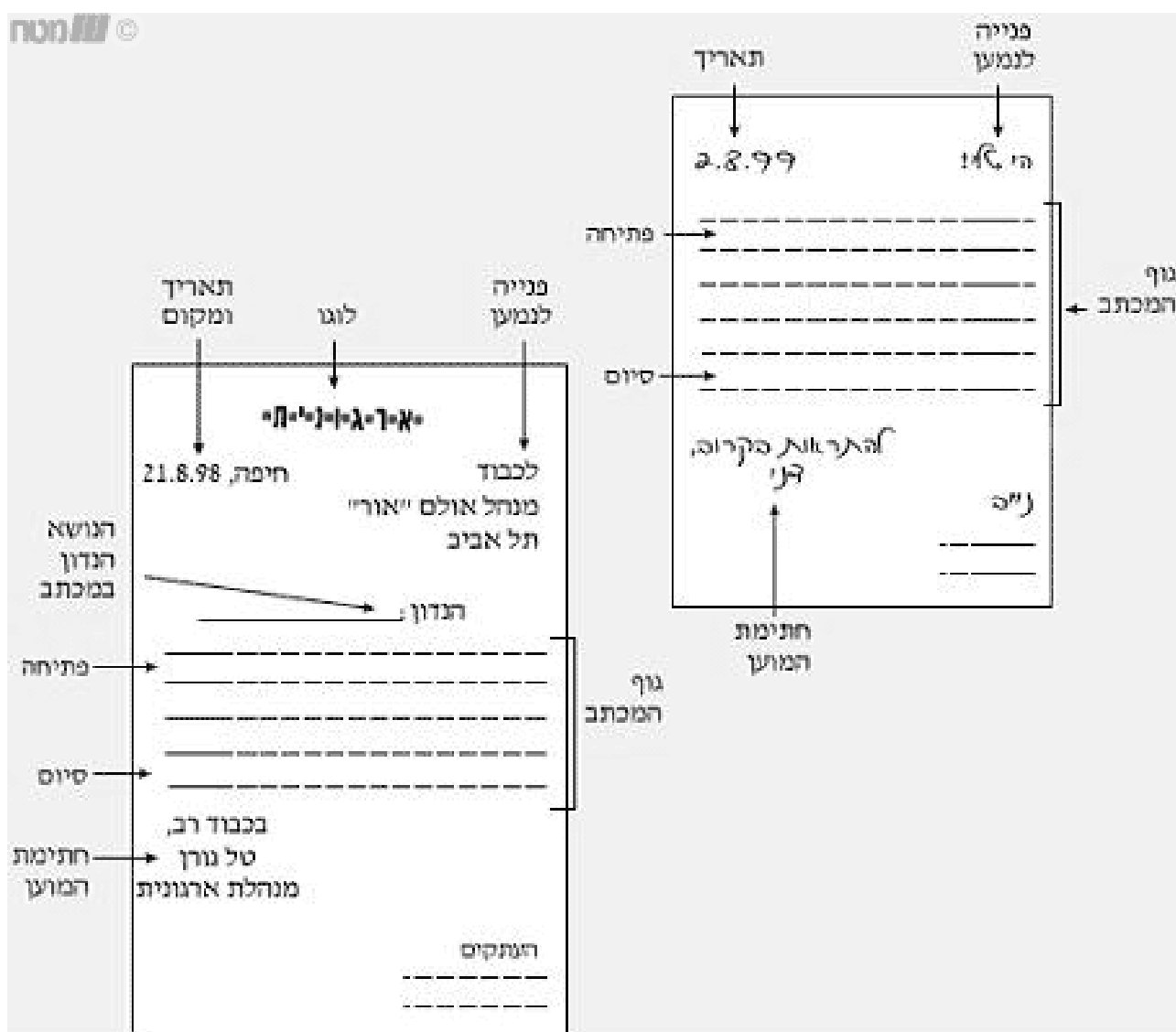
- פנייה וברכה/תחילת המכתב
- תאריך כתיבת המכתב
- גוף המכתב
- חתימה וברכה/סוף המכתב

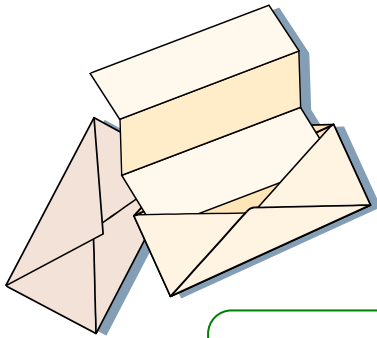
למכתבים הרשמיים יש חלקים נוספים אופייניים:

הנדון והעתקים.

חלקי המכתב – תרשים

(מתוך חוברת של מטה)

כך נראה מכתב אישי

את התאריך כותבים בצד
שמאל של המכתב.

בתחילת המכתב כותבים
את שם הנמען/המקבל,
אפשר להוסיף פניה

6"1 באדר תשנ"ט
3.3.99

לאל היקר שלום !

מחבק א'א

בסוף המכתב כותבים את
שם המוען/ השולח. אפשר
להוסיף ברכה לפני כתיבת
השם.

בגוף המכתב כותבים את
המסר שאנו רוצים להעביר
לנמען

פנייה וחתימה

(התרשימים הם מתוך הבנה והבעה : לשון המכתב מטח : המרכז לטכנולוגיה חינוכית. צוות לשון)
אפשרות הזיהוי המהירה ביותר בין המכתבים היא בבדיקת הפנייה והחתימה.
בפנייה מיוצג הנמען, ובחתימה מיוצג המוען.

איש	רשמי
נני יקירי ! אני ! דיוסן מוס, הי טלי! אהל אלה.	למר בן מאיר שלום. לקוחות יקרה שלום רב, פרופ' ספרן הנכבד. אדון גברת נכבדה. לכבוד מנהל אולם "אור" תל-אביב
על אהי! לכבוד אלה! להתראות בקרוב. דני 1/20	נשמח לעמוד לשירותך, מתן שלו מנהל מכירות בכבוד רב, דניאל הירש מנהל בכבוד רב, טל טרן מנהלת ארטיסט בכבוד רב

שימו לב!

הפנייה במכתב האישי היא: ישירה, ללא תואר, פנייה בשם פרטי, בכינוי חיבה. מילות ברכה אישיות ולא רשמיות
הפנייה במכתב רשמי היא: בציון תפקיד, ברשמיות. מילות הברכה מוקפדות- אדון נכבד..

סיום במכתב אישי: לבבי, שימוש בסלנג, שימוש במילות קרבה
סיום במכתב רשמי: מכובד וקבוע- בברכה, בתודה..

מבנה המכתב

המכתב אישי והמכתב הרשמי נבדלים זה מזה במידת הרשמיות. מכתב אישי נכתב בין חברים, משפחה. מכתב רשמי נכתב אל מוסד. במכתב רשמי הלשון כתובה במשלב גבוה ומוקפד, ואילו במכתב אישי לרוב יש בה שילוב של לשון דבורה וסלנג.

7. כתיבת תמצית

מהי התמצית?

כאשר אנו קוראים טקסט במטרה להבינו ולזכור אותו, חשוב לארגן את המידע בצורה שיטתית ומסודרת.

תמצית הדברים, כשמה כן היא, סיכום קצר ותמציתי של עיקרי הדברים. ארגון הרעיונות המרכזיים שהובאו בטקסט (דומה לסיכום). התמצית מאפשרת לקבל תמונה שלמה של מה שנאמר בטקסט, אבל בקצרה. התמצית צריכה למסור את עיקרי הדברים בצורה ברורה והגיונית, באורך של עד שליש מאורך המקור. בעזרת התמצית, יכול הכותב לארגן את החומר מחדש, כשהוא כולל בה רק את הרעיונות המרכזיים ואת הפרטים החשובים להבנת הטקסט כולו.

לשם מה צריך לדעת לכתוב תמצית

1. כדי להבין

2. כדי לזכור

3. כדי לכתוב עבודה

סוגים של תמצית / סיכום:

1. תמצית של שיעור

2. תמצית של טקסט

3. תמצית לקראת בחינה

חשיבות התמצית / סיכום:

1. עוזר להבחין בין עיקר לטפל (בין מה שחשוב למה שפחות חשוב).

2. מאפשר לעקוב באופן הגיוני אחר הרצף הכתוב.

3. עוזר לארגן את המחשבות על החומר הנלמד.

4. עוזר לזכור את הטקסט.

5. עוזר ללמוד לקראת בחינה.

איך כותבים תמצית / איך מתמצתים?

- א. קוראים את הטקסט "קריאה מרפרפת" (את כל הפסקה הראשונה, ואחר כך רק את המשפט הראשון בכל פסקה, ובסוף את הפסקה המסכמת).
- ב. מסמנים את המשפטים העיקריים בפסקה הראשונה והאחרונה, וכן את משפטי המפתח בכל אחת מפסקות האחרות.
- ג. קוראים ברצף את המשפטים שסומנו. מוחקים את אלה החוזרים על אותו רעיון במילים אחרות.
- ד. אם לא נוצר רצף הגיוני שיוצר סיפור אחיד = כל התוכן כמקשה אחת, יש לחפש בנקודות "החלשות" בפסקות משפט נוסף המשלים את החסר, או לחלופין, לוותר על המשפט שמפריע לרצף.
- ה. בשלב זה, יש לקרוא שוב את כל הרצף, ולכתוב את תמצית הדברים בלבד.
- ו. אין צורך להרחיב. אסור להביא דוגמות אפילו אם הן נמצאות בטקסט.
- ז. את התמצית יש לכתוב "מהראש", לא להעתיק את מה שסומן, אלא להעביר את זה לשפה שלך ולכתוב את העיקר בלבד.

תרגול

1. כתבו תמצית של הקטע הבא

הנרי הוא דייג שחי באלסקה, במדינה הצפון-מערבית של יבשת אמריקה. הוא נוהג לדוג במים הקפואים והעמוקים שבאזור. באחת הפעמים הוא שלה ממעמקי הים דג ענק, שאורכו יותר ממטר, משקלו היה שבעה עשר קילוגרם וחצי וצבעו ורוד-כתום. דג זה נקרא ורדון על שם צבעו. אחרי בדיקה יסודית התברר שהדג הזה הוא בן 200 שנה, כלומר הוא היה אחד היצורים הקשישים ביותר בכדור הארץ. עד היום לא ברור מה מאפשר ליצורים ימיים מסוימים לחיות כל כך הרבה שנים. בדרך כלל אלה יצורים קטנים מאוד שמאריכים ימים, אבל הדג הזה הוא יצור גדול. יתכן שהעובדה שהוא חי במים כמעט קפואים, עוזרת לו להאריך שנים. כששאלו את הדייג מה הוא מתכוון לעשות עם הדג, הוא אמר שהוא ייבש אותו וימסגר אותו ויתלה אותו כתמונה על הקיר, אבל הוא הרשה לקחת דגימות מהדג לצורכי מחקר. מובן שהדייג והדג נרשמו בספר השיאים של גינס.

2. דף עבודה - מלך ללא כתר

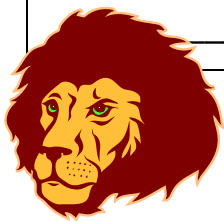
אריות חיים בקבוצות. לרוב האריה הזכר אינו טורח לקום מרצו. רק בשעת סכנה המאיימת מצד פולש כלשהו, מתעוררים האריות הזכרים להגן על הקבוצה ולהבריח את הפולש הזר והמאיים. האריה הזכר הוא עצלן מטבעו ואינו ממהר להתכתש ולצאת לקרב.

דווקא הלביות הן החרוצות ו"מנהלות העניינים" בקבוצה. הן משחרות לטרף, הן אלה שדואגות למזון, הן אלה שמגנות על הקבוצה- בקיצור, כל נטל העבודה מונח על כתפיהן.

למרות זאת, שוררים יחסי שוויון בקבוצה. חלוקת האוכל נעשית באופן שווה, למרות שהלביאה היא זו שטרחה למענו, והיא זו שצדה אותו.

אנו נוהגים לכנות את האריה "מלך החיות", אך מתברר כי האריה לא שמע על כך מעולם. מבחינתו, הוא שווה ערך ללביאה או לכל אחד אחר החי בקבוצה. בקבוצת האריות אין היררכיה – אין ראשון ואחרון, כולם שווים זה לזה מבחינת המעמד והחשיבות.

תמצית הטקסט

פירושי מילים

פולש = חדר לתחום שלא שלו

רבצו = שכבו

להתכתש = להילחם

משחרות = אורבות

היררכיה = סדר חשיבות, סולם לדירוג תפקידים

שוררים = קיימים

8. קריאה והבנה – דיאלוג עם טקסט

אימון בכתיבה עצמאית = כתיבת תשובה לשאלה

איך עונים תשובה בכתב על שאלה?
ראשית, יש "לפצח" את השאלה! כלומר, יש לקרוא את השאלה ולזהות את כל מילות ההוראה והשאלה שמופיעות בה.
שאלות לדוגמה:

1. מה עשית בהפסקה?
2. איפה היית ומה עשית?
3. האם החוק נגד עישון במקומות ציבוריים הוגן? הסבירו ונמקו.

דרך העבודה:

1. השאלה הראשונה כוללת רק מילת שאלה אחת - "מה". מכאן שבתשובה יהיה רק חלק אחד, שיענה על השאלה "מה".
2. השאלה השנייה כוללת שתי מילות שאלה - "איפה" ו"מה". מכאן שבתשובה יהיו שני חלקים, האחד שיענה על השאלה "איפה" והשני שיענה על השאלה "מה".
3. השאלה השלישית כוללת מילת שאלה - "האם" ושתי מילות הוראה - "הסבירו ונמקו". בתשובה לשאלה זו יהיו שלושה חלקים: חלק אחד שיענה על השאלה "האם" וחלק נוסף שיכלול שני מרכיבים - הסבר ונימוק.
מה הן מילות שאלה ומה המשמעויות שלהן?

מילות השאלה	המשמעויות
מדוע (למה)	השאלה מתייחסת לסיבה לדוגמה: מדוע הפילים נכחדים? מילות קישור: מפני ש... כי, מכיוון ש... בגלל, עקב....
למה – לשם מה	השאלה מתייחסת למטרה = לשם מה. לדוגמה: למה צריך ללבוש סוודר? מילות קישור: כדי, בשביל, למען, ל....
מה	השאלה מתייחסת למהות לדוגמה: מה קרה בשנת 1948? התשובה תכלול עובדות.
מי	השאלה מתייחסת לאדם, לדמות, לישות או לבע"ח לדוגמה: מי צייר את הציור הזה?

מילות השאלה	המשמעויות
	התשובה תכלול שם או תיאור
מתי	השאלה מתייחסת לזמן או לנסיבות לדוגמה: מתי חזרת מההצגה? מתי לובשים סוודר? מילות קישור: בשנת... לפני... אחרי... כשהש... בזמן, כש...
איך, כיצד	התשובה מתייחסת לאופן, לדרך ההתנהלות לדוגמה: איך מפעילים מכונת כביסה? מילות הקישור: כך, כפי ש... בצורה זו, התשובה תכלול תיאור.
איפה, היכן	השאלה מתייחסת לציון מקום לדוגמה: איפה קונים סוכריות? התשובה תכלול תיאור מקום, או שם של מקום.
כמה	השאלה מתייחסת לכמות לדוגמה: כמה תלמידים יש בכיתה? התשובה תכלול מספר או תיאור כמות (הרבה/מעט/וכו').

מילות הוראה	המשמעויות
ציינו	יש לענות בקצרה ולתת נתונים.
הדגימו	יש לתת דוגמות לפי השאלה מהטקסט או מחוץ לטקסט.
תארו	יש להרחיב בתשובה ולהשתמש בשפה ציוריתועשירה.
הוכיחו	התשובה צריכה לכלול נתונים המוכיחים אתהטענה.
הסבירו	התשובה צריכה להיות מפורטת ורחבה.
הסיקו	התשובה צריכה להוכיח שהבנתם את הרעיוןואת המסקנה שהובאה בטקסט או שניתן להסיק.
נמקו	התשובה תכלול הצגת סיבות, הסבר ומסקנה.מילות הקישור: משום ש...כי, לכן, מפני ש....

תרגול

א. סמנו את מילות השאלה/ההוראה בשאלות הבאות:

- מה קדם למה - השמיים או הארץ?
- הסבירו - לשם מה אוכלים כל כך הרבה?
- מהו הרעיון המרכזי של המאמר ומה ניתן להסיק ממנו? הוכיחו מהטקסט.

- מתי נוהגים לאכול מצות ומדוע?
- צפייה ממושכת בטלוויזיה פוגעת בצינייט - חוו דעתכם ונמקו.
- מתי קרה חורבן בית המקדש וכיצד?

ב. רשמו ליד כל שאלה מילת קישור שתתאים להתחלת התשובה:

- מדוע יש כל כך הרבה תאונות דרכים? _____
- לשם מה הקימו גשר מעל הכביש? _____
- איך עובר חוק בכנסת? _____
- מתי יגיע האוטובוס הבא? _____
- איפה נמצאת מצודת דוד? _____

9- סוגי טקסטים

מה בין עובדה, דעה והשערה?

מה בין עובדה לדעה?

המילון העברי-עברי של אבן-שושן מסביר כך את המושגים עובדה ודעה:

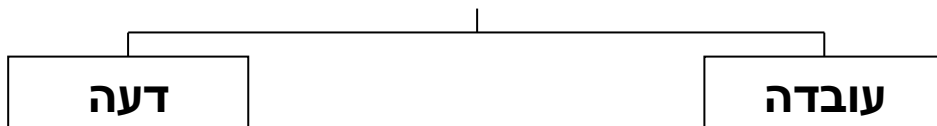
עובדה – מאורע שקרה. מה שנעשה. פעולה. דבר של ממש.

דעה – השקפה. הסברה. עמדה.

עובדה היא מאורע או פעולה שקרו באמת.

דעה היא מחשבה שחושבים על נושא מסוים.

מה בין עובדה לדעה?

אמירה אישית של הכותב או המדבר

אמירה שיש לה הוכחות מובהקות

הבלבול בין עובדה ודעה נובע לרוב מהתחושה שכל מה שאדם אומר הוכח ונבדק. אך חלק גדול מהאמירות שנאמרות בביטחון מלא הן דעה אישית או שמועה שהפכה לדעה.

חשוב לדעת להבחין בין עובדה לדעה כדי, שנוכל לבנות את דעתנו האישית על סמך מידע אמין ועובדות, ולא על דעות של אחרים, שחשבנו אותן לעובדות.

מה ההבדל בין ניחוש להשערה?

- **ניחוש** - קבלת החלטה על סמך אינטואיציה/
- **השערה** היא תשובה אפשרית לשאלה/בעיה או מתן הסבר אפשרי לתופעה. השערה מבוססת על תיאוריה /ידע קודם אך אינה ודאית. השערה ניתנת לבדיקה (במקרים רבים על סמך ניסוי ותצפית) או חקירה. השערה ניתנת להפרכה או לאישוש ולאישור.

תנו דוגמה לניחוש – לוטו, טוטו, האט אלה דוגמות לניחוש?

תנו דוגמה להשערה על פי ההנחות הבאות:

השערה

- להעלות שאף ולתת תשובה אפשרית אחת לפחות המבוססת בחלקה על מידע קיים ואינה ניחוש.
- להציג מאון השערות ביחס לאותה שאף או תופעה.
- לבחון באילו מידה ההשערה ניתנת לאישוש/לבידוק או להפרכה.

שפת ההשערה:

יש קשר בין...לבין ... מאחר ו... יש לשער כי; ככל ש... אז... הסבר אפשרי לכך הוא...
יש להניח ש...; אם...אז.....

<http://www.myfirsthomepage.co.il/mfhp/tv/magic1.htm>

סרטון קסם הקלפים

הביטויים האופייניים הם:

לדעה	לעובדה
לדעתי...	מדובר בתופעה...
אני סבור ש...	% המצליחים...
חשוב כי...	שיעור השמנים הוא...
יש להניח...	מחקר מצא ש...
ייתכן...	העובדות בשטח מראות ש...
קרוב לוודאי...	סטטיסטיקה בנושא
	מוכיחה ש...

בואו נתרגל ונראה האם הבנת מהי עובדה ומהי דעה

1. כתבו שני משפטי צוהדה ושני משפטי דעה.נסו לשלב בכל אחד מהמשפטים מילה אחת מרשימת המילים המופיעות בצמוד לה.

2. קראו את המשפטים הבאים ולויד כל משפט סמנו בטור המתאים:

דעה	צוהדה	המשפטים
		הציר תל-אביב נמצאת בטליל.
		תל-אביב היא ציר יפה ומקסימה.
		הקצינה צדקה בוויכוח עם החייל.
		לכצינה יש דרכה גבוהה יותר מאשר לחייל.
		מחקר מחשב נמכרים בחנות בקניון בציר, ואפשר לקנותם.
		כל הילדים מתעניינים ואוהבים מאד מחקר מחשב.
		בארץ-קר יותר בחורף מאשר הקיץ.
		השמש מחממת את כדור הארץ.
		אלברט איינשטיין היה גאון.
		אלברט איינשטיין היה מדען יהודי חשוב.
		אלברט איינשטיין הוא המדען החשוב ביותר בעולם. לא היה ולא יהיה יותר מדען כמותו.
		צ'רלי צ'פלין היה שחקן קולנוע מפורסם.
		הסרטים של צ'פלין מצחיקים מאד. לכו לראות, אתם "תמותו" מצחוק.
		הסירים של שלמה ארצי מקסימים.
		יש בצולם הרים גבוהים ותלולים מאד.
		לאדם חלש מאד קשה לטפס על הר תלול וגבוה.

3. פצילות בחירה: בחר שתי פצילות מאלה שלפניך

א. לפניך משפטים.

ציין לידי כל משפט אם הוא צובדנה- (צ), השערה- (ה) או דעה (ד).

1. יש קשר בין אי ירידת העם לבין מחסור במים בארץ. _____
2. הלשכה לסטטיסטיקה פרסמה שבשנת 1990 היה גידול של 10% בצריכה למשפחה. _____
3. אני מתנגד לשבוע לימודים קצר, כלומר ל- 5 ימי לימוד ארוכים, כי זה יפגע בהישגים הלימודיים. _____
4. 20% מהכיתה נכסלו בבחינה באזרחות. _____
5. יש להניח שהשנה בחינוך הבכרות תהיינה קלות יותר, בעקבות הכישלונות של השנה שעברה. _____
6. הבחינה לא הייתה קשה. הכרתי את רוב הפציות. _____

ב. רשום לידי כל משפט האם הוא צובדנה, דעה, או השערה.

1. ברחוב הרצל 20 צומד בית בן 5 קומות. _____
2. הבית ברחוב הרצל 20 לקוק לשיפוץ _____
3. אם ישפזו את הבית ברחוב הרצל 20 ערכו הכספי יעלה _____
4. מסביב לבית יש המון חתולים וכפבים _____
5. אני בטוח שהכפבים והחתולים מפריצים לכל דיירי הבית ברחוב הרצל 20 _____
6. אם הדיירים לא יאכילו אותם, הכפבים והחתולים יעזבו את המקום _____
7. טלי אוהבת כדורגל והיא טוענת כי אין הבדל גדול בספורט זה בין גברים לנשים. _____
8. כדורגל הוא ספורט גברי. אהוב בעיקר בקרב גברים. _____ 9.
9. בפולין הרכיב נציג מפלגה הנקראת "סולידיאריות" את הממשלה החדשה, ולוהי המהפכה החשובה ביותר בפולין. _____
10. אני מער שחלונות נכנסים צמוק לאדמה בתקופת החום, ויוצאים לאחר העם הראשון. _____

4. עובדה-דעה – השערה

אינה הסבר מתאים לכל אחד מהמושגים שלמדת:

א. ניסוח המתיוחס למה שעשוי לקרות בעתיד, הביטויים המרמזים על

השערה: "יתכן, עשוי, עלול, אנו מסיקים ש...", אני משער ש...

ב. השקפה, עמדה, המבטאת מחשבה ורעיונות אישיים ומשום כק ניתן

להתווכח עליה. הביטויים המרמזים דעה: לדעתי, אני סבור ש..., אני

חושב ש...

ג. נתון קיים שאין להתווכח עליו. מאורע שקרה ויש לו תוצאות

הניתנות למדידה צי"י גורמים שונים.

5. ציין ליד כל משפט האם הוא דעה, השערה או עובדה.

- מכבי ת"ל – אביה היא קבוצת הכדורסל הכי מצליחה בעולם.
- בעפולה יש בית אבות.
- חצאית מני מחמיאה רק לבנות עם רגליים רזות וארוכות.
- במידה ותסקיע בלימודי מאמת עיצוב שיצר, תוכל להפוך לספר מאוד מצליח.
- ראשי התיבות של צה"ל הם – צהא הצנה לישראל.
- אני סבור שהטיוף השנתי לא יתבטל, כי לפי התחזית לא ירד גשם.
- התספורת החדשה של רווית פשוט מדהימה.
- אני חושבת, שאם תהייה סובלני יותר, תוכל להשיג הכול בלי כעס וצרכים.
- ייתכן שהטיסה מיפן תתעכב בשל תקלה טכנית במנוע.
- מחקר אחד טוען שלצפייה בטלוויזיה השפעה הרסנית על האדם.
- לצפייה בטלוויזיה יש השפעות חיוביות ושליליות.
- לדעתי, אסור שבני נוער יצפו בטלוויזיה שעות רבות.
- בטלוויזיה יש השפעה רבה על החברה.
- בני נוער צופים שעות רבות מול מסך הטלוויזיה.

10. חלקי דיבור

נושא זה חשוב מאד לתלמידים לא רק כחלק מהשכלתם הכללית, אלא כאמצעי לחיפוש במילון, להבנת המשפט וליכולת הכתיבה העצמאית שלהם.
(נושא זה יילמד בסמוך לסיום נושא "מארג השפה" של 8 ש"ל בכללותו).

מטרה- הבחנה בין שמות עצם לפעלים

דרך ההוראה – שיעור אחד להקניה ולתרגול. שיעור נוסף לתרגול.

מהו פועל? – כל מילה שאפשר לשאול עליה מי, מתי, מה = מילה שיש בה גוף (מי), זמן (מתי), מהות (מה) = שורש.

לדוגמה: הלכתי. מי הלך? – אני. מתי? – בעבר. מה? – ה. ל. כ = שורש

מאחר ששלוש המהויות קיימות במילה "הלכתי", זהו פועל מפורש.

חלק נוסף במערכת הפועל הוא שם הפועל – צורה של פועל עם ל' תחילית, בלי זמן ובלי גוף = ללכת, לראות וכו'.

תרגיל: לפניכם פעלים מפורשים ושמות פועל. סמנו שני קווים מתחת לכל פועל, וקו אחד מתחת לכל שם פועל:

לשמור, להבין, העתקתי, שמענו, ירגישו, לשחרר, סידרו, הכינו, יעקבו, לברר.

מהו שם עצם? כל דבר שניתן למדוד אותו, אבל אי אפשר לשאול לגביו מי ומתי.

לדוגמה: ספסל. מי ספסל? = אין תשובה. מתי ספסל? = אין תשובה. אבל ניתן למדוד את הספסל, לכן הוא שם עצם.

בקבוצת שמות העצם יש קבוצות מישנה:

שם עצם מוחשי (ניתן לחוש/ להרגיש אותו) – שולחן, וילון.

שם עצם מופשט (אי אפשר לחוש) – חוכמה, הבנה.

שם גוף – אני, את, הוא.

שם מספר – אחת, שתיים, שלוש.

שם קיבוצי – קיבוץ, כיתה.

כינוי רומז – זה, זו, אלה.

שם עצם פרטי – רותי, דני.

תרגיל 1: בקטע הבא ציינו מעל כל שם עצם את סוגו

(מוחשי, מופשט, קיבוצי, פרטי וכו')

הפרחים, הצמחים והפירות בג'מייקה פורחים ברבבות צבעיהם. זוהר הטבע מסמא כל עין ומפעים את המבקרים. רפסודות עשויות קני-במבוק צפות בין השיחים ועליהן מושב לשניים. תושבי ג'מייקה הם אנשים מסבירי הפנים מזמינים את המבקרים לשוט בנהרות הזורמים בנחת בעיתות השפל ובשצף בזמן הגאות. הילידים המקוריים היו אינדיאנים, קריביים ואראקים. אלה היו אנשי טבע שהשתמשו במוצרי הטבע בלי להרוס את סביבתם. הספרדים שהגיעו במאה החמש עשרה חיסלו כמעט את כל הילידים המקוריים.

תרגיל 2: לפניכם מחסן מילים. מיינו אותן ומלאו את הטבלה לפי הגדרותיהן

כובע, ישראל, השראה, רוח, מחברת, ילדה, אתם, שלושה, חתול, חוכמה, כיתה, קיבוץ, חמש עשרה, זה, ירושלים, דני, אלה, תריסר

שם עצם	שם עצם מופשט	שם גוף	שם מספר	שם קיבוצי	כינוי רומז	שם פרטי

צורה נוספת של שם היא שם הפעולה: הליכה, הפסקה, כתיבה וכו'.

כדי לוודא שזה שם פעולה, ניתן לשאול: איזו פעולה נעשתה?
לדוגמה: הוא הלך, איזו פעולה נעשתה? התשובה – פעולה של הליכה.
הליכה = שם פעולה.

צורה נוספת של שם היא שם הפעולה: הליכה, הפסקה, כתיבה וכו'.

כדי לוודא שזה שם פעולה, ניתן לשאול: איזו פעולה נעשתה?
לדוגמה: הוא הלך, איזו פעולה נעשתה? התשובה – פעולה של הליכה.
הליכה = שם פעולה.

תרגיל לדוגמה: מיינו את המילים הבאות לשתי קבוצות – שם עצם / פועל:
תרנגול, הבחנה, ארבעים, שלחנו, אנחנו, קירות, פנחס, אתם, חלון, מצטער,
הפריעו, סרגל, חמש, עם, אלה, החמצה, יורדים, מטוס, הם, ריצפה, הפסיק.

תרגיל נוסף:

על הלוח, או במחברת, מסמנים ארבעה טורים עם כותרות: פועל, שם עצם, שם פעולה ושם הפועל. יוצרים "מחסן מילים", שמתוכו שולף התלמיד את המילה הנכונה ומכניס אותה לטור הנכון.

11. מילות קישור

מילות קישור הן מילים המחברות בין מילים או בין משפטים וחלקי משפטים

מילות הקישור יוצרות את הקשר ההגיוני בין המילים. במהותן הן דומות למסגרת או לבוש, המאפשרים לקורא לזהות את הקשר בין המילים או בין המשפטים.
לדוגמה: הילד אכל את התפוח, אבל לא את הבננה.

מילת הקישור "אבל" יוצרת את הקשר בין חלקי המשפט, שהוא קשר של ניגוד במקרה זה. למילות הקישור יש תפקיד ברור, ובדרך כלל ניתן להסיק מהו התפקיד מעצם הבנת המילה, יחד עם זאת ישנן דקויות שרצוי להתוודע אליהן.
המטרה: על התלמידים לדעת מהן מילות קישור, כיצד ומתי משתמשים בהן.

תרגילים בנושא מילות הקישור

1. השלימו את מילות ההוספה בהתאם (ו, ט, אף, זאת ועוד, בנוסף לכך, יתרה על כך).

דוגמה: האנה והצוות שלו נמצאים בישיבה דחופה.

1. כדי להצליח בעסקים צליק להיות פיקח _____ אמיץ.
2. היא קנתה שמלה חדשה _____ תיק מודרני.
3. צליק להלוצ שתי גלגלות _____ כף סירוף- כדי להתגבר על השיעור.
4. הוא עוזר לחבריו בשעת צרה. _____ הוא תמיד מתנדב לכל משימה קשה.
5. סיימתי ללמוד היסטוריה _____ תנ"ך.
6. אנחנו לא מסתפקים בלימודים ציוניים, אנחנו לומדים _____ לימודי מקצוע.
7. ברזל מתכוננת למשחקי האונדיאל _____ לאולימפיאדה.

קשר fe ניאוד:

מילות הניגוד יוצרות היפוך = ניגוד בין מה שנאמר
כבר לחלק הבא.

השלימו את מילות הניאוד בהתאם (אבל, אק, אולם, ברם, בניאוד לבק, לצומת זאת, להיפך, לא-אלא, נהפוך הוא).

דוגמה: לא הייתי צויפה אק נרדמתי.

1. רציתי לצאת לטיול _____ המחיר היה גבוה מדי.
2. יצאנו להתלחמות _____ התאכזבנו מאוד.
3. הסערה לא הרתיצה את הדיונים _____ הם יצאו לים ללא חש.
4. שמעתי את אלהרת החזאי על סופה מתקרבת, _____ יצאתי בכל זאת.
5. יש הסבורים כי הצושר גורם לאושר _____ יש הסבורים כי הצושר אינו קושר לאושר.
6. _____ דעות השוללים נמצא רבים המחייבים אכילת פחמימות.
7. _____ לדעתך, אני סבור שסרט הקולנוע היה נפלא.

קשר fe סיבה:

מילות הסיבה מאפשרות להבין את סיבת
הפעולה = מדוע נעשתה הפעולה

השלימו את מילות הסיבה בהתאם (בגלל, מפני, מכיוון ש...מאחר ש...הואיל ו... מחמת, עקב, עקב כך, בגלל זה, כי, היות ש... משום ש...).

דוגמה: בגלל הגשם, הטיול נידחה.

1. המשרדים יהיו סגורים _____ חג הפסח.
2. _____ שכתתי את המטרייה, נרטבתי בגשם.
3. _____ הסופה, קרסו בתי הצץ בכפר הקטן.
4. מערכת החשמל קרסה _____ צריכת יתר.
5. אינני רוצה לקנות שמלה זו, _____ שאינה הולמת אותי.

6. לא מצאנו מקום חנייה, _____ הרחובות נסגרו לתנועה.
7. הבחור לא שמר על כללי הנהיגות, _____ הוא נפגע בתאונה.

קשר של תוצאה:

מילות התוצאה מציגות את תוצאת
הפעולה שנועשתה

השלימו את מילות התוצאה בהתאם למשפט (כתוצאה מכך, לכן,
בעקבות זאת, לפיכך, בשל כך, על כן) .

דוגמה: כתוצאה ממלחמת המפרץ, עלו מחירי הנפט בעולם.

אני רוצה להצליח במבחני, לכן אני מפקיע בלימודים.

1. אני רוצה לקנות מכונת, _____ אני עובד שעות נוספות.
2. אני קורא ציתון מדי יום, _____ אני מצודכן בכל המתרחש בארץ
ובעולם.

3. התמדתי בדיאטה, _____ הצלחתי לרדת במשקל.

4. _____ הורדת הריבית במשק, השתפר המצב הכלכלי.

5. מחרשת הברזל עוררה חשש רב, _____ נמנעו מלהשתמש בה.

6. היא התמידה לחזור על החומר הנלמד, _____ היא הצליחה במבחן.

7. בחוץ שרר חום כבד, _____ נשארו בבית ליד המזלן.

קשר של ויתור:

קשר זה דומה מאד לניגוד, אך הוא לא יוצר
היפוך, אלא מסביר מדוע נבחרה פעולה
אחת לעומת פעולה אחרת.

השלימו את מילות הויתור בהתאם למשפט (למרות, למרות זאת, אף
על פי, על אף, אף על פי כן, הגם, אם כי).

דוגמה: למרות המצב הביטחוני הקשה, התיירים ממשיכים להגיע
לישראל.

1. עשיתי דיאטה _____ לא הצלחתי לרדת במשקל.

2. הייתי צויץ מאד, _____ לא ויתרתי על השתתפותי בתחרות.
3. היא זכתה במדליית זהב, _____ המתחרים האחרים היו לא פחות טובים ממנה.
4. הוא זכה בטוֹל _____ שקנה רק כרטיס אחד.
5. _____ ההתראות בכלי התקשורת, הם יצאו לשחות ביט הסוער.
6. _____ דניאל טרחה על הכנת הדגם לתצוגה שעות רבות, הוא לא היה מוכן בזמן.
7. אריאל שיטבה בעבודה האמר תמונות ודיאגרמות רבות, _____ היא לא זכתה במקום הראשון.

קשר של השוואה:

מילות ההשוואה יוצרות השוואה בין פעולה אחת לפעולה אחרת

השלימו את מילות ההשוואה בהתאם למשפט (כמו, בדומה ל... כפי... במידה ש...)

דוגמה: היא יפה כמו ג'וליה רוברטס.

בדומה לחברי, גם אני אוהב לבגלות במוצאי שבת.

בשונה מחברותי, אני מקפידה לחזור הביתה בזמן.

1. הנשיא הנבחר מתנהג באותה דרך _____ שנהג הנשיא הקודם.
2. הוא מנאן בדיוק _____ שניאן אביו.
3. _____ עשו אבותינו, כך נעשה גם אננו.
4. _____ חביריכם לפניכם, גם אתם תצליחו.
5. _____ לחברותי, אני נמנעת משינוי יתר.
6. _____ בתקופות קודמות בהיסטוריה, גם בתקופתנו ניצול יתר של העם יארום לאי-שקט.
7. הם מקפידים לא לשתות משקאות חריפים ולא לצען, _____ רוב חבריהם.
8. _____ שאדם מודד, בה מודדים לו.

קשר של זמן:

מילות הזמן מאפשרות להבין את יחס הזמנים בין הפעולה לבין התוצאה.

השלימו את מילות ה**מנן** בהתאם (בשעה ש...במנן, לפני, אחרי, קודם
 ל... לאחרונה, כש... כאשר, בינתיים, בטרם/טרם, מאל...ועד היום, בו
 במנן).

דוגמה: בו **במנן** שבארצנו שורר חמסין, באירופה יורד שלג, אבל **אחרי**
 ש**ב** תלך השמש.

1. אני מתעורר כל בוקר _____ זריחת החמה.

2. _____ הרצם מליץ הברק.

3. צאי לקניות, _____ אני אסדר את הבית.

4. השלכת מתחילה _____ בוא החורף.

5. _____ ההיכרות ביניהם _____ הם החברים הכי טובים.

6. אני רואה כל שנינו במצבו של החולצה _____.

7. _____ אני מספיק לקרוא ציתון מידי בוקר.

קשר של תכלית:

מילות התכלית מציגות את מטרת
 הפעולה, את תכליתה

השלימו את מילות התכלית בהתאם (בשביב, כדי, למען, ל..., כדי
 ש.../כדי שלא...במטרה, על מנת).

דוגמה: כדי להצביע בבחירות, עליך להציג תעודת זהות.

חיפשתי בים מטרות כסף בשביל תרומה.

1. האישה יוצאת לעבודה _____ להתפרנס.

2. אתם מתבקשים לתרום בעין יפה _____ הילדים החולים.

3. עלינו לנהוג בזהירות _____ למנוע תאונות דרכים.

4. גברתי, הנהר, _____ תיתפס שמלתך ביםא.

5. אל תרוץ מהר מידי, _____ שלא תחליק, חלילה.

6. בני נוצר צובדיט בקיץ _____ לאמאן את הביאויים.

7. אנו לאומדיט הרבה _____ להצלית.

קשר של הפחתה:

ההפחתה מדייקת את המידע
וממקדת אותו

השלימו את מילות ההפחתה בהתאם (רק, פרט, פרט... פרט...
חולץ מ...)

דוגמה: רק שירים אחדים של המשורר הזה הולחנו.

1. כל המשפחה נסעה לחופשה, _____ אני נשארת בבית.
2. כל מדינות אירופה _____ אלבניה השתתפו בתחרות הזמר.
3. כל ילדי הכיתה _____ ראובן הציגו למדורת ל"ג בעומר.
4. _____ אביה לא השתתפה בטיוף השנתי.
5. כל התלמידים התאייסו לצורך הסידור הכיתה _____ מ'ונה.
6. _____ במדינת ישראל יש רוב של יהודים.
7. _____ מממתקים הם לא אוכלים דבר.

חברו בין שני המשפטים בעזרת מילות קישור, כך שיצא משפט הסיוני.

1. אתמול היה חם מאוד. _____
אף לא אחד יצא מהבית.
2. עשיתי שיצורי בית. _____
הצלחתי בבחינה הקשה.
3. קניתי היום שמלה חדשה. _____
קניתי אתמול נצליים.
4. הטיוף היה קשה וארוך. _____
שירי וצומר נהנו מאוד.
5. המורה חולה. _____
שיצור טבע לא התקיים.

11. סמנו את מילות הקישור בקטע, והכניסו אותם לטבלה במקום הנכון:

ביום ראשון בוקר השמש זרחה, אבל היה קריר. גיא לבש את החולצה הארוכה למרות שבתחילת אפריל שיתחמם. בדרכו לבית הספר הוא פגש את המורה שלו לפסנתר ושאל אותה לשלומה. היא צנתה שהיא מרגישה קצת לא טוב, ולכן היא בדרכה לרופא. המורה הסבירה, שצק מחלתה היא נאלצת לבטל את השיעור היום אחה"צ. גיא, שהיה בדרכו לבי"ס, שמע לפתע את הצלצול, והחל לרוץ כדי לא לאחר לשיעור של חדווה. כשהגיע, ראה שאין ילדים בכיתה ובנוסף לכך על הלוח היה כתוב:

"היום היה יום יפה, בשל כך יצאתי לטיול – המורה חדווה".

ניסוח	הוספה	ויתור	תוצאה	סיבה

ניסוח	הוספה	ויתור	תוצאה	סיבה

הסיפור העממי / סיפורי עמים

מספר שעות לימוד: 6 שעות

בחירת שני סיפורים מתוך המאגר

מטרות היחידה:

- חשיפת התלמידים לסיפורי עם ממקורות שונים
- היכרות עם סיפורים בעלי מסר חשוב הבא ללמד משהו חשוב.
- העשרת עולם הידע של התלמיד תוך יישום בחיי היום יום.
- הכרת המאפיינים של סיפור עם
- הבנת ההבדלים בין סיפורים עממיים לבין המשל
- שילוב פתגמים
- בעזרת הסיפורים והמסרים הנלמדים, התלמיד לומד להפעיל ביקורת על מעשיו, ולהסיק מהלימוד את ההתנהגות הרצויה.
- חשיפת התלמידים לדילמות חברתיות, מוסריות המופיעות בסיפורים העממיים

איך נולדו סיפורי עמים?

בעבר, העולם היה שונה, ללא טכנולוגיה, ללא ספרות כתובה, מעטים היו אלה שידעו לקרוא אנשים סיפרו סיפורים כחלק מתרבות הפנאי והשהות ביחד. הסיפורים עברו מאב לבן, מאם לבת, אנשים סיפרו זה לזה סיפורים שהומצאו והותאמו לסיטואציות של החיים. סיפורי עם סופרו בכול העולם, לא ידוע למה הומצאו, האם לשעשוע? אולי לפרנסה? אולי כדרך להעביר מסר? או דרך להנעים את הזמן ביחד? מה שידוע הוא, שסיפורי עם משקפים את החברה בה סופרו, את ערכיה, את ההומור, הדמיון, הבקשות והמשאלות...

המספרים היו אנשים שידעו לעניין את קהל השומעים, לרתק אותם לעלילה, לעורר סקרנות. הם ידעו לשחק את הדמויות השונות. המספרים גם ידעו להוביל למסר החינוכי שהקהל ציפה לו.

נהוג להגדיר את סיפור העם כסיפור העובר בעל-פה מדור לדור על-ידי החברה. סיפור העם הוא חלק מהתהליך הפולקלורי בכלל. והוא עממי במלוא המלה, כי יצירת תרבות אינה יכולה להיחשב כעממית כל עוד לא התקבלה על-ידי החברה. ובכן, אנו מבינים שסיפור העם עבר תהליך 'התקבלות'.

אם כך נוכל לומר שסיפורי עמים/ סיפורים עממיים הם סיפורי פולקלור נפוצים, אשר דרך הפצתם היא לרוב מפה לאוזן. לרוב מחבר הסיפור הוא אנונימי, אין מקום וזמן מוגדרים, זאת כדי לתת את התחושה שהיצירה מתאימה לכל מקום וזמן. סיפורי העם, כיצירת פולקלור, הם חלק בלתי נפרד מהתרבות האנושית. בואו ונכיר מספר סיפורי עמים, את מבנה ומאפייני הסיפורים. אבל לפני שנתחיל....הזקנים הם אלה שסיפרו מעשיות וסיפורים.....

סבתא בנגב- יפה ירקוני

מילים ולחן: אבשלום כהן

אני והסבתא ישבנו בצוותא
ליד מדורה בחצר.
אני משתוקק לסיפור מרתק,
והסבתא צ'זבט תספר.

ספרי לי, ספרי לי, איזו מעשיה
על אותם הימים ועל מה שהיה...
והגזימי היטב, סבתי,
איך אומרים בעברית: 'צ'זבטי'.

הסבתא סיפרה איך בנגב שמרה,
כשהיה עוד שומם ויבש.
עם סטן ורימון מול צבאות ההמון
היא אמרה: 'נתגבר, מעליש!'

ספרי לי, ספרי לי...

כשסבתא נזכרת מיד מתפארת
כיצד על כולם היא 'רכבה'
איך סבא אבנר אחריה חיזר
וגילה לה תמיד אהבה.

נחמד, אך ספרי לי איזו מעשיה...
היכן הימים ש'עשינו חיים'
ועם זוג מכנסיים קצרים.
לנצח כל דור עוד ידע ויזכור:
כן הין הימים יקרים!

'סחתן' שסיפרת לי את המעשייה,
על אותם הימים ועל מה שהיה...
והגזמת בוודאי לא מעט -
איך אומרים בעברית: זה 'צ'זבטי'!

<http://www.youtube.com/watch?v=tqLlid5Ob2A>

12.. מבנה, מאפיינים וחוקים בסוגת סיפורי עמים

זמן, מקום, דמויות, בעיה, איך הגיבורים מתמודדים עם הבעיה.

מאפיינים צורניים

אל-מקום: הסיפור מתרחש במרחב גיאוגרפי לא מוגדר, או באופן כללי בלבד. (לדוגמה: מרוקו).

אל-זמניות: הסיפור מתרחש בתקופה היסטורית לא מוגדרת או מוגדרת בכלליות גסה בלבד (לדוגמה: בתקופת ימי הביניים).

אחידות העלילה: הסיפור העממי מתרכז באירוע אחד והעלילה ברורה מאוד לקורא. **אלמוניות:** הדמויות בסיפור לרוב סתמיות ואינן מוכרות לקהל.

פתיחה וסיום: בסיפור עם הפתיחה קצרה, ללא תיאורים, ויש לה ביטויים ותבניות קבועות. הפתיחה בדרך כלל רגועה ושלווה כדי לתת פתח להפתעה בהמשך וליצור מתח באשר להמשך הסיפור. פתיחות אופייניות לסיפורי עם הן: 'היה היה...', 'יום אחד...', 'לפני שנים רבות...', 'מעשה באחד ש...', 'פעם אחת...', ועוד. עם הסיום מצפה לקורא סוף טוב - כל הבעיות שהועלו בסיפור נפתרות, משאלות הלב מתגשמות, והדמות השלילית נענשת.

כמו כן מלבד אלו, בחלק ניכר מסיפורי העם קיים מסר כלשהו, נסתר או חבוי, וזאת בשל השימוש הרב הנעשה בסיפורים אלו בחינוך.

הדמויות: בסיפור העממי תופענה בדרך כלל שלוש דמויות (שלושה גיבורים). דמות אחת חיובית בתפקיד החכם, העני, הצדיק, הטוב וכדומה. הדמות שנייה - שלילית, בתפקיד הטיפש, העשיר, הרשע וכדומה. הדמות שלישית תהיה דמות ניטרלית, שתפקידה לפשר ולגשר בין שתי הדמויות או להכריע לטובת אחת מהן. במערכה מרכזית בסיפור תופענה שתי הדמויות המרכזיות, הטובה והרעה, כשהדמות השלישית תופיע מאוחר יותר, לעיתים כשהמצב נראה תקוע, ותניע את העלילה. **חוק הדו-שיח:** חוק הדו-שיח הוא אחד החוקים, הנובעים מהצורך להשפיע על המאזין. מכיוון שהמטרה היא לרתק את הקהל ולשתפו בעלילה - משנה המספר את קולו, ומשחק את שתי הדמויות הפועלות. לכן יהיו ביטויים כמו "אמר לה", "ענתה לו" ולא שימוש בדיבור עקיף כמו "היא סירבה לצאת".

חוק העימות / הניגוד: יסוד הקונפליקט. בכל סיפור עם ישנם ניגודים רבים וקיצוניים. הם יכולים להיות ניגודים גילאים בין זקן לצעיר, ניגודים מעמדיים וכדומה. הניגודים יוצרים מאבקים ועימותים בין הדמויות, בין המצבים ובין האירועים המתרחשים בסיפור.

חזרה: המספר חוזר על הדברים שאותם הוא רוצה להדגיש. לדוגמה: את הגיבור הטוב והחיובי ידגיש על ידי תכונות טובות – חכם, טוב לב, ועוד. המספר משתמש בחזרות רבות, על מלים, עובדות, מעשים וכו'. החזרות הרבות מארגנות את העלילה ותורמות לתחושת הזדהות והנאה של הקורא. החזרה גם מדגישה עניינים מיוחדים, במקום להרבות בתיאורים שונים.

מאפיינים תוכניים

היסוד העל טבעי: נקרא גם בשם מוטיב הפלא. בסיפור העממי קיימת התרחשות של נס או פלא, התרחשות של דברים מעל להיגיון ולטבע האנושי. לדוגמה: מפלצת, האנשה, קוסם המגשים משאלות וכו'. מעניינת העובדה שסיפורים חסרי אחיזה במציאות לעיתים נשמרים בזיכרון הקולקטיבי טוב יותר מאשר סיפורים ריאליסטיים.

משאלה כמוסה: בכל סיפור עם עולה משאלת ליבו של אדם פשוט ושל החברה שבה הוא חי. המשאלה מייצגת ומדגישה את בעיותיו וכאביו של האדם הפשוט, ולכן הסיפור מביא להזדהות ולתחושת שייכות. את המשאלות המודחקות של הפרט ושל החברה אפשר להעלות מן התת-מודע על ידי השלכה על דמויות בעלי-חיים, על עמים זרים וכד'. המשאלה היא בעצם המסר שלשמו ספרו את הסיפור. פעמים רבות בהגשמתה או אי הגשמתה של המשאלה יש משום הבעת דעה לגבי טיבה וערכה של המשאלה. משאלות אותן רוצה המספר לסמן כראויות יזכו להגשמה בעוד אלו שאינן ראויות לא יוגשמו בסוף הסיפור, ויתכן שהמביע אותן ילמד על כך שלא היו ראויות מלכתחילה. הגשמת המשאלות בסיפור נועדה לתת תקווה למאזינים. סיפורי העם מהווים מעיין תיקון לעוולות ולמצוקות של חיי היום יום.

מאפייני הסיפור העממי

1. **פתיחה** – "פעם אחת", "לפני שנים רבות"...
2. **עלילה ברורה** – התחלה – אמצע – סוף.
3. **דמויות** – דמויות ראשיות ומשניות.
4. **רקע** – תיאור מקום, תיאור זמן.
5. **יש הבאת דעות**.
6. **לסיפור יש רציון מרכזי** (מסר, מוסר השכל)

הסיפור העממי עובר שינויים

הסיבות לכך שהסיפור העממי עובר שינויים במשך השנים :

1. המספרים אינם זוכרים לספר את הסיפור בדיוק כמו ששמעו אותו.
2. לכל מספר יש טעם קצת שונה ולכן כל מספר בלי להתכוון מדגיש ומפתח בסיפור את הדברים שהוא אוהב יותר, ומטשטש את הדברים שהוא אוהב פחות .
3. הסיפור נודד בין עמים ותרבויות שונות ובכל פעם "מושפע" מתרבות המקום. בגלל השפעתם של המספרים על הסיפור , נוהגים לומר שהסיפור העממי הוא לא סיפור של אדם אחד (כמו סיפור כתוב) , אלא סיפור משותף של הרבה אנשים.

האדם שהמציא את הסיפור לנוסח זה קוראים גרסת אם.
המספרים שהעבירו את הסיפור מדור לדור נקראים מסרנים

למדנו

1. שהסיפור העממי הוא סיפור קצר.
2. שאין בו תיאורים ארוכים של רגשות .
3. שהדמויות מאופיינות בקצרה, וזאת משום שהסיפור העממי הוא סיפור שמספרים בעל-פה.

גרעין הסיפור

גרעין הסיפור הוא החלק העיקרי והמרכזי של סיפור העלילה. הגרעין הוא מעין "שלד", אותו חלק זהה בכל הגרסאות. על המספר לשמור עליו ולא לשנותו. שמירת "גרעין הסיפור" מבטיחה שהסיפור ישרוד ויישמר במהלך הדורות.

חוקי אולריק – מאפייני סיפור עם

1. חוק הפתיחה והסיום: הפתיחה מעניינת, מגרה את הקהל להקשבה. בסיום- הצדק מנצח.
2. אל זמן ואל מקום: המקום והזמן שבהם קורא הסיפור אינם מדויקים.
3. שמות הגיבורים: לרוב לדמויות אין שמות אלא כינויים.

4. חוק החזרה:מילה, מצב או תכונה חוזרים (בדרך כלל 3 פעמים).
5. השילוש-החזרות הן בדרך כלל משולשות.
6. חוק השניים במערכה: בדרך כלל פועלות שתי דמויות במערכה.
7. חוק הקיטוב (ניגודים):בסיפור ניגודים קיצוניים (טוב/רע, עשיר/עני, חיובי/שלילי, טיפש/חכם וכ"ו)
8. דמויות שטוחות סטריאוטיפיות:הדמויות בעלות תכונה אחת, ואינן משתנות.
9. חוק התאומים:כשבסיפור שתי דמויות בעלות תכונות דומות הם הופכים לתאומים ספרותיים.
10. חוק הקבוצה:כאשר יש קבוצה בסיפור היא פועלת כדמות אחת.
11. משחקי מילים ושאלות רטוריות:המספר בוחר מילים בעלות חוזק ושואל שאלות ללא כוונה לקבל תשובה.
12. הגיבור הראשי:הסיפור מתמקד בגיבור בראשי שהוא בדרך כלל חיובי.
13. עלילה אחת- חד קוית:יש רק עלילה אחת, המתפתחת ברצף, בדרך כלל הפתיחה שלוה, אחר כך יש בעיה ואחריה יבוא הפתרון.

אהבת הבת

סיפור עם ממרוקו

היו היה בארץ רחוקה מלך ולו שלוש בנות. יום אחד היה המלך מדוכדך. באה אליו בתו הבכורה ושאלה מדוע ליבו עצוב. השיב המלך: "ליבי עצוב מפני שאת לא אוהבת אותי". "כן, אבא, אני אוהבת אותך" אמרה הבת הבכורה. "אני אוהבת אותך כמו לחם". שמע המלך והיה שבע רצון.

כעבור זמן מה שוב היה ליבו עצוב. נכנסה הבת האמצעית ושאלה: "מה לך אבי? מדוע אתה עצוב?" השיב המלך: "אני עצוב מפני שאינך אוהבת אותי". "אבל אני אוהבת אותך מאוד" אמרה הבת האמצעית. "אני אוהבת אותך כמו מים". ושוב היה המלך שבע רצון.

ואז באה הבת הקטנה וראתה את אביה יושב וליבו עצוב. שאלה אותו: "מה לך אבי? למה אתה עצוב?" אמר לה: "אני עצוב כי את לא אוהבת אותי". "כן, אני אוהבת אותך!" אמרה הבת הצעירה, "אני אוהבת אותך כמו מלח". "כמו מלח? הסתלקי מפה, חצופה שכמותך" צעק המלך וגרש את בתו מהבית.

הלכה הבת, הלכה והלכה ופתאום פגשה בנסיך. שאל אותה: "מה הנך עושה ברחוב?" ספרה לו את סיפור המעשה. הנסיך לקח אותה לארמון וערך חגיגה גדולה. הזמין לחגיגה את אביה המלך ואמר לטבח: "את כל האוכל שתגיש למלך תבשל בלי מלח" וכך עשה.

כשבא המלך והתחיל לאכול, הוא הרגיש מיד שהאוכל אינו ערב לך. טעם תפל היה לו. וכשליבו זועם ביקש המלך לקרוא לטבח. "מה קרה לאוכל? אי אפשר לטעום אותו". "זה מפני שבישלת את אותו בלי מלח, אדוני" השיב הטבח. "ומי ציווה לבשל אותו בלי מלח?" "אני ציוותי!" שמע המלך קול, וכשפנה לאחור, ראה את ביתו הצעירה. הבין המלך מה רצתה בתו ללמד אותו, ובשמחה השיב אותה הביתה.

בואו נכיר באמצעות הסיפור: "אהבת בת" את מאפייני הסיפור העממי

מאפיין 1- אל זמן ואל מקום

מה כתוב על הזמן והמקום בו מתרחשת הצליפה? _____

מתי התרחש הסיפור? בעבר, בהווה או בעתיד? _____

מאפיין 2- שמות הדיבורים

האם בסיפור יש שמות לדיבורים? כן/לא

כיצד מכנים אותם? _____

מאפיין 3- השימוש- המספר שלוש מופיע בזכרות שונות

כמה בנות היו למלך? _____

האם המספר 3 מופיע בזכרה נוספת בסיפור? _____

מאפיין 4- דו-שיח

בין מי למי מתקיים דו שיח? _____

שימו לב לדימוי בין האהבה ל..... _____

הבת הבכורה אמרה לאביה אני אהבת אותך כמו _____

הבת האמצעית אמרה לאביה אני אהבת אותך כמו _____

חשוב מה מסמלים הדימויים של הבת הבכורה והאמצעית? _____

מאפיין 5- חוק החלצה - קראו וראו מה חוזר על עצמו בסיפור?

כיצד הגיב המלך לדימויים של שתי הבנות? _____

כאשר נצרך דו- שיח בין המלך לבת הצעירה _____

הבת הצעירה מדמה את האהבה שלה לאביה ל.....

הפעם, תלבותו של המלך שונה, הוא מתרכל ומערש את בתו.

מדוע לדעתכם, הגיב כך המלך? _____

מאפיין 6 – הניאור

במה שונה תגובת המלך לבתו הצעירה משתי בנותיו האחרות?

מאפיין 7 – העציה

מה קרה? איזו בעיה צולת בסיפור? כתוב בשפתך

מאפיין 8 – התרון

בסיפור כתוב: לפני החגיגה הוא ציווה על הטבח: "את כל האוכל שתאיש למלך, תבשל בלי מלח!" מדוע לדעתכם, ציוו הנסיך והבת הצעירה על הטבח לבשל אוכל ללא מלח?

מה אתה מרגיש כאשר אתה אוכל ללא מלח?

בסיפור כתוב: "המלך חש מיד שהאוכל אינו צרף לחק" על פי ההקשר, פירוש הביטוי "צרף לחק" הוא:
א. בריא ב. טעים ג. מבושל ד. שרף

מאפיין 9 – מוסר השכל

במשפט הסיום של הסיפור כתוב: "הבין המלך מה רצתה בתו ללמדו...."

א. מה הבין המלך?

ב. איך הגיב המלך כלפי בתו הצעירה?

מאפיין 10 – סוף טוב לסיפור

לפניכם שני נוסחים לאותו סיפור

1. הסב ונכדו (סיפור עם רוסי)

סבא היה זקן מאוד, מאוד: רגליו חדלו ללכת, עיניו כהו מראות ואוזניו כבדו משמוע. גם שיניו לא היו עוד בפיו וכשהיה אוכל, היה האוכל נוטף על זקנו. לא השיבוהו עוד בנו וכלתו עימהם ליד השולחן והגישו לו את ארוחתו לחוד, על יד התנור. פעם אחת נתנו לו מרק בספל. רצה סבא לקרב את הספל, אך זה נשמט ונשבר. התחילה כלתו נוזפת בו, כי הוא מקלקל הכול בבית ושובר את הספלים אמרה: "מעתה אגיש לך את האוכל בתוך אבוס (כלי שנותנים בו אוכל לבהמה)". נאנח סבא ולא אמר כלום.

פעם ישבו האב והאם בבית וראו את בנם הקטן משחק על הרצפה בלוחיות עץ ובונה דבר מה. שאל האב: "מה אתה עושה בני?" ענה הילד: "עושה אבוס, אבא. כשאתה ואמא תהיו זקנים מאוד אאכיל אתכם באבוס זה!" הביטו האיש ואשתו זה אל זה ודמעות בעיניהם. הם התביישו על כי העליבו את הזקן, ומאז היו מושיבים אותו עמהם לשולחן ומטפלים בו.

2. כף של עץ / סיפור עם מפי יהודי סנג'יר (מרקו)

מתוך – תשעה סיפורים ועוד סיפור.

פעם אחת היה זוג צעיר. הרתה ועמדה ללדת, ומתה בלידתה. נשאר האב עם בנו וטיפל בו במסירות רבה. עד כדי כך הגיעו הדברים, שלא רצה לשאת אישה, כדי שזרה לא תטפל בבנו אהובו. את כל נשמתו היה נותן עבורו: בני, רוצה אני לראות אותך בביתך שלך. שא אישה, כדי שאדע לפני מותי, כי יש לך בית וילדים, ואוכל להיפרד בשקט מן העולם הזה. שמע הבן ומיהר לשאת אישה. ואביו נשאר לגור עמו בביתו. לימים נולד להם בן, והסב שמח מאוד בנכדו.

והנה גדל הנכד והגיע לגיל שלוש, ובכל פעם שהיו בני המשפחה מסובים אל השולחן, הרגיש הסב, כי כלתו אינה מביטה בו בעין טובה. פעם ראה הנכד, כיסבא שלו משתמש בכף, השונה מן הכפות של אבא ואמא. שאל אותו :

- סבא, מדוע אינך אוכל בכף כזאת כמו שלנו?

נאנח הסב וענה: הוריק סבורים, כנראה, שאני צריך לאכול בכף של עץ.

לא אמר בנכד דבר, אך למחרת היום נטל כפיס עץ וסכין, התיישב בפינת הבית והתחיל לגלף ולשייף.

- לעת הצהריים חזר האב הביתה ושאל: - איפה הילד?
- אינני יודע – ענה הסב – הוא היה שם, בפינה.
שאל האב את אשתו: - מה עושה הילד?
- אינני יודעת. כל הבוקר הוא יושב בפינה ומשחק. ילד...
ניגש אליו אביו בכעס וקרא: מה אתה עושה פה?
ענה לו הבן: אני מכין לך כף של עץ, כמו שיש לסבא. כשתהיה אתה זקן, אתן לך לאכול
בכף הזאת

קראו את שני הנוסחים

חברו וצנו על חמש מהשאלות הבאות

3.1 יין שני מאפיין של הסיפור העממי האמיתי ליד ביטוי באחד מהסיפורים.

פרט, הסבר ותן דוגמה לכל מאפיין מהטקסט.

א.

ב.

2. מטרתו של הסיפור העממי ללמד בני אדם ערכים ואוסר השכל.
מה לדעתכם, אוסר ההשכל שניתן ללמוד מסיפור זה?

3. חשבו על כתב מתאים לסיפור, כתבו אותו והסבירו למה כוונת הדברים.

4. ציינו שני הבדלים ושתי נקודות דמיון בין שני הסיפורים שקראתם.

5. חברו שם אחד לאחד הסיפורים, והסבירו מדוע השם שבחרתם מתאים לסיפור.

6. חברו סוף שונה לסיפור.

7. חישבו כיצד יעזור לכם הסיפור בחיי היום יום?

8. איירו איור מתאים לסיפור.

המתנה

עשיר גדול היה נוהג לצאת מפעם לפעם לטייל בשוק, לראות מה קורה בקרב העם הפשוט. יום אחד לבש את מיטב בגדי המעצבים שלו ונעל את הנעליים החדשות והיוקרתיות שלו ויצא לטייל. והנה, באמצע השוק, מעשה השטן, נעל ימין נקרעה. מצא העשיר סנדלרייה עלובה ונכנס פנימה, הסנדל לקח את הנעל, חתך הדביק ותפר, העשיר בא לנעול את הנעל והנה הוא מבחין שהתפירה של הסוליה עקומה והתיקון מכוער.

"מה קורה לך, זאת עבודה של בעל מקצוע, אתה סנדלר אתה?" גער בו העשיר, "אנא סלח לי" פונה אליו הסנדלר, "אני עני ובקושי מתפרנס למחייתי, יש לי שמונה בנים ובנות שיהיו בריאים והנה הבת הגדולה הגיעה לפרקה ואין לי במה לחתן אותה. ראשי מלא דאגות עד כי אינני מסוגל להתרכז בעבודה". כך אמר לו הסנדלר ומירר בבכי.

לקח אותו העשיר לביתו, נכנסו לבית, העשיר ניגש לכספת והוציא משם כיכר זהב, "כל פעם שתצטרך לחתן משהו מילדיך פרוס לך פרוסת זהב". אחז הסנדלר בהתרגשות בכיכר הזהב, הלך לביתו ושמר אותה במקום מסתור. מאותו היום החל הסנדלר לעבוד בשמחה כשהוא חסר כל דאגה ליום המחר. שמע עבודתו המדויקת יצא למרחקים, והחלו לבוא אליו אנשים מכל הכפרים והעיירות שמסביב, ובמשך הזמן הקים הסנדלר מפעל לנעליים והפך לאחד מעשירי הארץ. יום אחד יצא הסנדלר העשיר לטייל בשוק והנה הוא רואה אדם ממרר בבכי. שאל אותו על מה ולמה הוא בוכה, וכשהאיש הסביר לו שהוא עני ואין לו מה לאכול, לא לו ולא לילדיו, הזמין אותו לביתו ונתן לו את כיכר הזהב, "כשתצטרך כסף פרוס לך פרוסת זהב מכיכר זו, מכור אותה וכך לא תצטרך לדאוג יותר". לקח האיש את כיכר הזהב כשהוא מלא ספקות, וכשהגיע לביתו לקח פטיש והכה על כיכר הזהב, ולהפתעתו אכן רק ציפוי דק של שכבת זהב היה על הכיכר ומתחת למעטה הזהב הדק היה גוש ברזל חלוד. נדהם וכועס רץ לביתו של הסנדלר העשיר וקרא בכעס: "למה רימית אותי, כיכר זהב כולה ברזל ורק הציפוי שלה זהב". התבונן הסנדלר באיש ובכיכר הברזל שבידו ולאחר רגע של שקט אמר לו: "מעניין, גם אני קיבלתי ברגע של ייאוש את כיכר הזהב הזה, אלא שהגישה שלי הייתה שונה משלך. אני האמנתי במתנה ואילו אתה הטלת ספק במתנה. אתה מבין, פנה הסנדלר לאיש, "האמונה היא כיכר הזהב האמתית, ובזכות אמונתי הצלחתי להגיע למה שהגעת".

מטלה לתלמידי: תכננו וכתבו מנהל מטרות לסיפור עם זה

* הערה: סיפור זה מקורו במאה הקודמת, במזרח אירופה והוא מתאר צורת חיים שהייתה מקובלת שם באותה תקופה, ומקובלת כיום רק בקהילות חרדיות. לשיקול דעתו של המורה – לתת רקע היסטורי קצר, שיתאים לאוכלוסיית התלמידים שאינם מכירים את אורח החיים הזה.

הפיקדון- סיפור עם

י"ל פרץ

בקהלת-הקודש טורובין היה סבל ושמו טוביה.

והיה אותו טוביה איש עני ואביון ומטופל. ועמד ביום החמישי בשוק, כנפי בגדיו תחובות בחבל שעל מתניו, מוכן ומזומן לשאת משא, להשתכר ליום השבת – ואין. פונה טוביה כה וכה, מאין יבוא עזרו – והחנויות מסביב ריקות, הבעלים יושבים בפנים ומפקקים על השולחנות, או הולכים בטלים ומטיילים על פתחי החנויות. והשמש עלתה ותיקד מעל לראשו – חצות יום ועוד אמתחתו ריקה. ונשא טוביה עינו השמימה והתפלל בלבו תפלה קצרה:

– רבנו-של-עולם, עשה למען סריל שלי והתינוקות. אל תעשה שפתי חול, ואל תצריכני למתנת בשר-ודם...

עודנו מדבר והנה יד אווזת במעילו מאחוריו. ופנה טוביה, ולפניו אשכנזי, איש-ציד: מדים ירוקים, נוצה מבריקה מרחפת מעל לכובעו...

– מה חפצך, אדוני הצייד, ובמה אוכל לשרתך?

והצייד מאיר פנים ואומר לו אשכנזית צחה:

– הוה יודע, טוביה, שנכוננו לך שבע שנים טובות, שבע שנות ברכה והצלחה, ותוכל לקנות לך לצמיתות את כל העיר, עם השוק והחנויות ועם כל הסביבה. והברירה בידיך: מאימתי! ברצותך תתעשר עוד היום, וטרם תשקע השמש מעל לראשך, יזרח לך מזלך כשמש בצהרים, אבל כעבור השנים הטובות תעני, ותשוב ככלות כוחך, להיות סבל כמקודם... וברצותך תבואנה השנים הטובות בסוף, ובהגיע התור, תסתלק מן העולם בעושר וכבוד כאחד הגבירים הגדולים אנשי-השם.

איני צריך להגיד לכם, שאותו הצייד היה התשבי, זכור לטוב, אבל טוביה לא הרגיש בזה, וחשד אותו ללץ לועג לרש, ושמא הוא מכשף, ורוצה הוא להפטר ממנו בשלום, ועונה לו בניחותא:

– הרפה ממני, אשכנזי חביב, ולך לך לדרכך; רש אני אין כול, ואין לי לגמלך בעד הטוב, שאתה רוצה לעשות עמדי...

אבל כשהצייד מפציר בו, נכנסים הדברים, שהוא שונה ומשלש, ללבו של טוביה, וחושב הוא: שמא ואולי, ואם לא יועיל לא יזיק, ועונה בתמימות:

– הוה יודע, אשכנזי אהוב, שדרכי תמיד לשאול בעצת סריל שלי. הבה ואלך, ואשאל את פיה; תגביל היא את הזמן.

– מנהג כשר – עונה הצייד – לך ושוב ואני אחכה לך. הוציא טוביה את כנפי-מעילו מבעד החבל ויצא את העיר אל השדה, ששם ביתו, בית-חומר, להמלך באשתו.

ואשתו סריל עומדת על פתח ביתה ומחכה לו. ובראותה אותו, ותרץ לקראתו ביד פתוחה, כי אמרה: אנה ה' לידו שכר-עבודה והוא מביא לצרכי השבת... אבל טוביה אומר לה, שלא השתכר עוד כלום. ובא אך לשאול בעצתה, כי בא אליו איש-ציד, אשכנזי, ואמר לו כה וכה...

ומספר הוא לה את כל דברי הצייד. וסריל האמינה תיכף ומיד. ולא חקרה, ולא דרשה הרבה. ותען ותאמר:

– לך והגד, שתבואנה השנים הטובות לאלתר...

– ולעת זקנה, סריל?

– ברוך ה' יום יום! – ענתה סריל בבטחה – ולנו אין פנאי לחכות... האינך שומע את קול הילדים? משחקים הם מאחורי-הבית בחול... שולחו מן החדר, לא שילמנו שכר-למוד...

ונוכח טוביה, ולא פסח עוד על שתי הסעיפים, וירץ אל המבשר, ויאמר:

– רצונה של סריל שלי: תיכף ומיד!

– ואחר-כך, ככלות כוחך ולא תוכל לשאת משא?

– היא אומרת: ברוך ה' יום, יום, יש לה בטחון... והעיקר, שצריך לשלם שכר-למוד בעד הבנים.

– יהי כן – מסכים המבשר – לך ושוב הביתה, שם מחכה לך הברכה...

המבשר נעלם. וטוביה פנה וילך, ויפן לאחורי-הבית, ששם הילדים משחקים בחול, וירא, והנה החול אינו חול, כי אם עפרות-זהב...

והתחילו השנים הטובות...

כעל כנפי-נשרים דואה הזמן, ובהגיע קץ שבע השנים הטובות, ויבוא המבשר להגיד לטוביה, כי עוד היום תשקע שמש הצלחתו, וכל עשרו, אשר לו בבית ואשר הטמין אצל אחרים, כחלום יעוף. וימצאנו, והוא עומד בשוק, כנפי-בגדו תחובות בחבל שעל מותניו, מוכן ומזומן לשאת כל משא ולהשתכר בזיעת-אפיו כמקודם.

וטוביה אומר:

– באת, אשכנזי חביב, לבשרני, כי עברו השנים הטובות; לך והגד לסריל שלי, כי העושר והכבוד היו בידה... ויצאו שניהם יחדיו אל השדה, ששם ביתו של טוביה, בית-חומר כמקודם. וסריל עקרת-הבית לבושה כמקודם בגדי-עניים. וכבשר לה המבשר על חלוף הזמנים, לא השתאתה כלל ותען ותאמר:

– אין דבר, אדוני, למעננו לא התחילו עוד השנים הטובות כל-עיקר. ואת האוצר חשבנו לפיקדון מאת ה' יתברך... והבית הוא כמו שהיה, והמלבושים כמו שהיו, ואנו אוכלים ושותים, כמו שהיינו אוכלים ושותים מקודם, לפי שהתפרנסנו אך מיגיע-כפיו של טוביה. ומזהב-האוצר, מפיקדונו של הקדוש-ברוך-הוא שנמצא בחול, לא לקחנו כי-אם לשלם שכר-למוד בעד הבנים. התורה שלו והזהב שלו, ובזהבו שילמנו בעד תורתו, ולא יותר... ואם מצא, שמו-יתברך, בעל-פיקדון יותר אחראי, יפקידו אצל אחרים...

וכדברה נעלם המבשר. והתעלה והציע את העניין לפני הבית-דין של-מעלה.

ויצא הפסק, שאין בעל-פיקדון יותר אחראי מטוביה וזוגתו סריל, ונשאר הפיקדון אצלם...

לקוח מתוך פרויקט בן יהודה

הסבר וניתוח הסיפור למורה

הפיקדון:

הסיפור מתאר את אורח חייה ואת תכונותיה של משפחה פשוטה וענייה שחייה במזרח אירופה במחצית השנייה של המאה ה-19. הגיבורים הם יהודים פשוטים ועניים. ישועתה של משפחה זו באה ע"י מעשה נסים בזכות סגולותיהם המוסריות הנעלות, כיבוש היצר, הסתפקות במועט, ביטחון באלוהים. המושיע היה אליהו הנביא, שלא מתלבש בדמותו של יהודי רגיל, אלא דווקא בדמותו של אדם מסתורי הבא ממרחקים וכל לבושו מראהו יוצאים דופן לעומת העיירה היהדות ואנשיה.

הכותרת:

הפיקדון-מהפועל פקד(השורש פ.ק.ד) במשמעות של: צווה, נתן פקודה, מסר הוראה. מכאן הפיקדון הוא: חפץ או כסף שמישהו מפקיד בידיך או מוסר לך למשמרת. כסף שאדם מפקיד בבנק, בבית המפשט או במשרד ממשלתי כעירבון לקיום התחייבותו.

סוג היצירה:

סיפור הפיקדון הוא סיפור עממי.
מאפייני הסיפור העממי בסיפור "הפיקדון":

1. **חוק הפתיחה:** הסיפור מתחיל בפתיחה רגועה "בקהילת הקודש טרובין היה חיה סבל ושמו טוביה.... הסיום טוב כי אלוהים החליט להשאיר את הפיקדון בידי המשפחה הענייה.

2. **העלילה חד קווי:** העלילה הולכת קדימה ללא חזרות אחורנית

3. **חוק השילוש:** שלוש דמויות בסיפור: טוביה, סריל, אליהו הנביא.

4. **שניים על הבמה:** הדיאלוג מתנהל בין שתי הדמויות טוביה, ואליהו הנביא או טוביה ואשתו סריל.

5. **המוטיב העל טבעי:** הופעתו והיעלמותו של אליהו הנביא הפיכת החול לזהב-אל יסודות העל טבעיים.

6. **הדיאלוג:** כלומר דו-שיח בין הדמויות. הדו שיח הזה מתנהל לפעמים בין טוביה ואשתו, לפעמים בין טוביה והאשכנזי.

7. **המשאלה הכמוסה:** המשאלה הכמוסה בסיפור הפיקדון היא העדפת חיי הרוח והגופני על חיי הגוף, כיבוש היצר וקיום מצוות הדתיות, שהן נחוצות יותר מהסיפוק הגופני וחיי התענוגות והמותרות בעולם.

8. **המשל:** המשל הוא "ויצא פסק הדין שאין בעל פיקדון אחראי מטוביה ואשתו סריל ונשאר הפיקדון אצלם" כלומר כיוון שטוביה ואשתו העדיפו את חיי הרוח על חיי הגוף והתענוגות אלוהים גמל להם בכך שהשאיר את הפיקדון אצלם לנצח.

מבנה הסיפור: הסיפור מחולק לשני חלקים:

1. לפני השנים הטובות והוא החלק המתחיל "בקהילת- הקודש טרובין היה סבל ושמו טוביה..." עד "והתחילו השנים הטובות.

2. אחרי השנים הטובות והוא החלק הקצר המתחיל "כעל כנפי-נשרים דואה הזמן...." עד "נשאר הפיקדון אצלם..."

לפני שבע השנים הטובות:

בסיפור מופיעות שלוש דמויות מרכזיות "א.טוביה-גיבור הסיפור ב.סריל (אשתו של טוביה) ג.האשכנזי.

כיצד מתואר טוביה בפתיחת העלילה?

טוביה הוא סבל עני ואביון ובעל משפחה ברוכת ילדים, הוא אדם חרוץ וחריצותו מתבטאת בכך שהוא היה עומד כל יום בשוק מהבוקר ועד הערב כדי להתפרנס בכבוד מיגיע כפיו "ועמד בשוק ביום חמישי..." "אדם מאמין": "נשא עיניו שמימה והתפלל...אל תעשה את שבתי חול". וכן אדם בעל גאווה עצמית: "אל תצריכני למתנת בשר ודם". טוביה אוהב את אשתו "סריל שלי" מכבד את דעתה: "דרכי תמיד לשאול בעצת סריל שלי"- שלום בית בין הבעל לאישה שלו.

" עודנו מדבר והנה יד אווזת במעילו מאחוריו..."

האשכנזי: פתאום מופיע צייד אחד, אשכנזי לובש בגדים ירוקים ונוצה מרחפת מעל כובעו. הוא לא מופיע כאדם יהודי רגיל, אלא כאדם מסתורי הבא מרחוק, מאשכנז ועל כן מראהו ולבושו יוצאים דופן לעומת מגוריו של טוביה... זהו אליהו הנביא

בדמותו של אליהו הנביא יש מסוד ההפתעה והדמיון. בסיפור העם ובפולקלור הוא מופיע כדמות חביבה חמה ותומכת. הוא מעורב בחייהם של היהודים יותר מכל דמות אחרת בנביאים ובקדושים, הוא מסמל את הגאולה. הוא מופיע כמגלה סודות ומבשר

טובות. עוזר לעניי היהודים בשעת צרה ומופיע בבתייהם במוצאי שבת, הוא נוכח בכל ברית מילה ומגן על הילדים הנולדים ליהודים.

סריל:

סריל היא אשתו של טוביה. טוביה נמלך בעצתה והיא בעלת השכל המעשי נותנת את העצות הנכונות. י שלה אמונה מלאה במה שאומר בעלה. סריל האמינה תכף ומיד ולא חקרה ולא דרשה" דואגת מאד לתורה ודואגת ללימוד בניה ענייני הדת והתורה בחדר: "צריך לשלם שכר לימוד בעד הבנים".

היא לא חשבה לספק את צורכי הגוף-אלא לספק את צורכי הרוח: "אך ורק לתשלום שכר לימוד" לסריל יש ביטחון מופרז באלוהים אמונה שלא יפקיר אותם בעתיד, כמו שהוא לא מפקיר אותם עתה: הוא תמיד יעזור להם וישגיח עליהם: "ברוך ה' יום-יום-ענתה סריל בבטחה"

מאפייני הסיפור:

- (1) גיבור הסיפור הוא עני ואביון כאשר העוני מובלט במיוחד בערב שבת.
- (2) דמות המחופשת של "תשבי" המושיע: אדם זר, המופיע ונעלם.
- (3) הישועה באה בדרך נס, שלא כדרך טבע.
- (4) התכונות נעלות של יהודי פשוטי העם:
 - (א) זיקתם לעמל כפיים.
 - (ב) הימנעות ממתנת בשר ודם. זוהי בקשתו של טוביה מאלוהיו על סוף יום שבת.
- (ג) כיבוש היצר: זה מתבטא בכך שהמשפחה אינה מנצלת את כספי הפיקדון להנאתה העצמית ואינה מסתייעת בפיקדון, וכן מתבטא בהיסוסים והריסון העצמי לפני השימוש בנס, כלומר בעלי הנס אינם מתנפלים עליו. בולטת כאן העדפת הרוח על הגוף, כלומר לא ניצלו את הכסף לקניית הדברים החומרניים, כגון בית, בגדים, אוכל...
- (ד) אהבת התורה-הסופר מתאר לנו משפחה דתית. הבעל עובד בסבלות, כדי להשתכר ליום שבת על מנת לקדשו ולקנות את מצרכיו, הילדים שלו לומדים "בחדר" ענייני דת ותורה, ומאחר שגורשו מן החדר ביקש לפי עצת אשתו שהשנים הטובות תבואנה לאלתר, כדי לשלם את שכר לימוד, כי החינוך הדתי חשוב מאד.
- (ה) הביטחון החזק והאמונה החזקה שאלוהים יציל אותם ויעזור להם בכל עת לכן רצו שהעושר יתחיל מיד.
- (ו) שלום בית בין הבעל לאישה: הבעל נמלך בעצת אשתו, והיא-בעלת השכל המעשי-נותנת את העצה הנכונה. האישה עושה את רצון בעלה והבעל שומע בעצת אשתו...

המסר העומד מאחורי הסיפור:

המסר העומד מאחורי הסיפור: מי שתכונותיו, מעשיו ומידותיו הם כמו של טוביה הרי האוצר גדול מצוי בנפשו, ומי שאוצר כזה בנפשו סופו שגם פיקדון יופקד בידו. הנס הפלא והפיקדון-כולם תוצאה מחויבת מתכונות הנפש והמידות הנעלות. לכן הסופר י.ל. פרץ מטיף לכיבוש היצר, להסתפקות במועט, להעדפת הרוח על הגוף. יוצא אפוא שהעושר אינו מבוקש לסיפוק צרכים גופניים ותענוגות, אלא אך ורק לתשלום שכר הלימוד. לכן הבית נשאר כמו שהיה, המלבושים כמו שהיו הפרנסה כמו שהייתה.

המאבק שאליו נקלעה הדמות הראשית:

בסיפור הפיקדון המאבק "לא גלוי" המאבק "בפיקדון" הוא בין שני מושגים או בין שני סיפוקים חיוניים לבן אדם זהו מאבק בין הסיפוק הרוחני לבין הסיפוק הגופני. כאשר טוביה קיבל את השנים הטובות, הוא בוודאי עמד בין שתי אופציות: בין אפשרות לנצל את כסף הפיקדון לצורכי הגוף, לסיפוק גופני: אוכל, בגדים, בית.... אותו סיפוק שהוא זמני ומביא חרפה לאחר מעשה ובין סיפוק רוחני: שמירת הפיקדון וניצולו אך ורק ללימוד בינו לענייני דת ותורה-והסיפוק הזה נצחי מביא נחת-רוח לבן אדם.

טוביה כאמור היה עליו לבחור בין שתי האפשרויות והסופר י.ל.פרץ "מונע" מאתנו כקוראים לעמוד על מצבו הנפשי של טוביה, כשקיבל את השנים הטובות, מכיוון שהוא מחלק את הסיפור לשני חלקים, לפני ואחרי השנים הטובות, ואילו השנים הטובות לא תוארו בכלל.

הסופר רק מוסר לנו את התוצאה, לפיה טוביה ומשפחתו בחרו בסיפוק הרוחני, בכך ש"הבית כמו שהיה, המלבושים כמו שהיו, ואנו אוכלים ושותים כמו שהיינו אוכלים ושותים מקודם" ..

ובכן זהו המאבק בין הרוח והגוף, בין נפש והחומר, בין מצב שבו טוביה ומשפחתו יכבשו את יצרם או יצרם יתגבר עליהם-אבל הם הצליחו לכבוש את יצרם, והדבר מתבטא בכך שהמשפחה אינה מנצלת את כספי הפיקדון להנאתה העצמית, ואינה מסתייעת בפיקדון וכן מתבטא בהיסוסים ובריסון העצמי לפני השימוש בנס כלומר בעלי הנס אינם מתנפלים עליו

פעילות לתלמיד

- ספר את הסיפור "הפיקדון" בשפתך
- הסבר את הקשר בין שם הסיפור/הכותרת לסיפור עצמו
- תאר שאלה ממאפייני הסיפור הקצר הבאים לידי ביטוי בסיפור זה
- איזו דמות מצאה חן בעיניך, הסבר?
- מהו המסר בסיפור?

סיפור סופי: בטח באללה, אבל קודם תקשור את הגמל

סופי = דרוויש (מפרסית: درویش), הוא מושג המתייחס לאיש דת מוסלמי סופי, החי חיי התמסרות לדת ולהגות, לעתים תוך כדי סגפנות, ודרווישים רבים חיים חיי עוני וקבצנות מבחירה. עם זאת, יש בהם העוסקים במקצועות שונים, למשל הקאדיריתים במצרים עוסקים בדיג.

מורה ואחד מתלמידיו יצאו למסע. התלמיד היה אחראי על הטיפול בגמל. בלילה הגיעו עייפים לעיר ורצו ללכת לישון. תפקידו של התלמיד היה לדאוג לקשור את הגמל. אבל זה לא הדאיג אותו במיוחד. מה עשה? הוא פשוט השאיר את הגמל בחוץ, והתפלל לאלוהים ואמר לאלוהים "תשמור על הגמל!" והלך לישון. בבוקר, הגמל נעלם. אולי נגנב, אולי הלך, אולי משהו אחר קרה.

המורה שאל: "מה קרה לגמל?"

והתלמיד אמר: "אני לא יודע. תשאל את אלוהים, כי אני ביקשתי מאלוהים לשמור עליו, כי הייתי מאוד עייף, כך שאין לי מושג. והאמת שזה גם לא באחריותי כי אמרתי לו (לאלוהים) באופן מאוד ברור, בצורה שלא משתמעת לשתי פנים, ואפילו יותר מפעם אחת. למעשה אמרתי לו שלוש פעמים. ואתה מלמד שוב ושוב 'תסמוך על אללה', אז אני סמכתי עליו. אז עכשיו אל תסתכל עלי בכעס."

אמר המורה: "תסמוך על אללה, אבל קודם תקשור את הגמל, מפני שלא ללה אין ידיים אחרות מאשר הידיים שלך. אם הוא רוצה לקשור את הגמל הוא צריך להשתמש בידיים של מישהו. וזה הרי הגמל שלך! אז הדרך הקלה והקצרה והפשוטה ביותר בשבילו זה להשתמש בידיים שלך.

נכון תסמוך על אללה, אל תסמוך רק על הידיים שלך - אחרת תהייה אדם מאוד מתוח. אבל קודם תקשור את הגמל ואז תסמוך על אללה."

וזוהי העצה לחיים: תעשה כל מה שאתה יכול. זה עדיין לא מבטיח את התוצאה. אין ביטוח ואין הבטחה. ואז תסמוך על אלוהים. וכל מה שקורה - קבל את זה. ועל זה אומרים הסופים:

המתכון לחיים מאוזנים - בטח באל, אבל קודם תקשור את הגמל

המסמר

המסמר הוא סיפור עממי שנושאו העיקרי בא להראות שבשל מסמר אחד יכול אדם לאבד את ביתו. סיפור זה רווח בחברה הערבית בשם "המסמר של ג'וחא".

סופר על ידי אליהו נאווי

בסיפור "המסמר" מסופר על מוסלמי בשם אבו חאלד שגר בכפר ערבי. כל הקרובים והידידים של אבו חאלד כל הזמן צחקו עליו ואמרו לו: "אבו חאלד, הגיע הזמן שתחליף את הבית שלך. הילדים שלך כבר גדלו וכאשר יבוא אליך ידד, לא יהיה לך מקום לארח אותך", כולם חשבו שחאלד נשאר בביתו אך ורק בגלל שהוא קמצן - שכן בית זה שייך לאביו.

חאלד בסך הכול היה מעוניין בבית מכובד יותר שבו יהיה מקום לארח אורחים ותהיה גדר עם חצר, בור מים וסככה שיוכל לקשור בה חמור. חאלד מוצא בית למכירה במחיר נמוך של שמונה מאות דינר, כאשר ידידיו של חאלד שומעים על מחיר הבית מתפללים מאוד וטוענים לבטח כי הבית מקולל.

חאלד פוגש את עבדאללה, בעל הבית שנשבע לחאלד כי ביתו אינו מקולל וכי הוא מסודר, נקי ומשופץ. לפני שחאלד קונה את הבית עבדאללה מציב לו תנאי: "ישנו מסמר שנעוץ בקיר חדר האורחים שאותו איני מוכר לך" - עפ"י התנאי מסמר זה נשאר של עבדאללה ולחאלד אסור לגעת בו. חאלד מסכים לתנאי וקונה את הבית בשמחה רבה.

לאחר שעה, באמצע הלילה, נשמעת דפיקה בדלת הברזל, חאלד פותח את הדלת ותוהה לגבי רצונו של עבדאללה, הוא שואל אותו אם שכח משהו בבית? עבדאללה עונה בשלילה, הוא הגיע כדי לבקר את המסמר שלו. חאלד מכניס את עבדאללה ("בבקשה, היכנס").

יום למחרת אורחים וחברים הגיעו כדי לראות את הבית החדש של חאלד, בעוד הם יושבים ומשוחחים מגיע שוב עבדאללה, תולה את הכפייה שלו על המסמר ויוצא מן הבית. הדבר הפך לשגרה כאשר עבדאללה הגיע כל יום ותלה משהו אחר על המסמר שלו.

שגרה זו הטרידה מאוד את חאלד ששמר זאת בליבו מחשש שחבריו יצחקו עליו. עבדאללה מבקר את מסמרו במשך שנים, גם כשבני הבית נסעו, לקח עבדאללה מפתחות כדי שיוכל לבקר את מסמרו.

יום אחד מגיע עבדאללה עם כלב, חאלד התפלא ושאל מה עושה כאן הכלב? בתשובה ענה לו עבדאללה כי הוא מעוניין לקשור אותו אל מסמרו. הבאת הכלב והרצון להשאירו הרגיזה מאוד את אבו חאלד שטען בכעס כי החיה מסוכנת לילדים והוא אינו יכול להכניס אותה לביתו, עבדאללה עונה לו: אתה יכול להאכיל את הכלב.

לאחר דברים אלה אבו חאלד מאבד את סבלנותו ומחליט לקחת צעד קיצוני: בואו נערים אומר לילדיו. "זקן נוכל, נצא מן הבית, אני מוותר על רכושי, על כספי ועל ביתי, רק שלא אראה אותך ואת המסמר הארוך שלך".

אבו ח'אלד:

אבו ח'אלד מתואר כאדם טיפש וקמצן, עבדאללה מצליח לנצל שתי התכונות הללו לתועלתו. הוא, כמובן אדם מושחת ומרושע, אך הסיפור מגנה דווקא את קורבנו התמים שנפל בפת. בתחילה מתייחס אבו ח'אלד לאהבתו הרבה של עבדאללה למסמר בתמיהה משועשעת. בהמשך הסיפור הופך עבדאללה לאורח מקובל במשפחה, שותף קבוע למאכל ולמשתה. מצב זה, אף כי ודאי גורם לו נחת רוח, אינו מספק אותו, שהרי הוא משתוקק לכבוש לעצמו מחדש את הבעלות על הבית. לשם כך עליו להפוך את מטרד המסמר לבלתי נסבל. את זאת הוא עושה ע"י קשירת הכלב הפראי אל המסמר. עתה, כאשר המסמר "הפך" לכלב, שאותו צריך להאכיל ולפייס, איבדו אנשי הבית את תחושת הביטחון והשלווה שהבית אמור להעניק לדייריו, לכן לא נותר לדיירים החדשים אלא לעזוב את הבית.

הכול קורה בגלל מסמר קטן. אולם המסמר הוא רק משל. אפשר להשוותו, לדוגמה, לאותיות הקטנות של חוזה כתוב, שעליהן נוטים בני אדם לדלג כאשר באים לחתום על חוזה או עסקה. השוואה זו יכולה להראות לנו כי לא רק טיפש אחד כאבו ח'אלד עלול ליפול בפת. סיפור זה בא ללמד אותנו על דרך ההגזמה ההומוריסטית - לקח מעשי ומועיל.

האמרה "כמו המסמר של ג'וחא":

כוונתה של אמרה זו היא להזהיר אנשים שלא לאפשר לאדם זר עילה, ולו הקטנה ביותר, לדרוש חזקה על רכושם. אמרה זו היא למעשה אזכור של סיפור עממי נפוץ בעיבודו של אליהו נאוו. סיפור זה מדגים כיצד בשל מסמר אחד קטן יכול אדם לאבד את ביתו. הכול בגלל מסמר קטן, הכול בגלל מסמר!

בגלל מסמר

להקת פיקוד צפון

מילים ולחן: נעמי שמר

קיימים 2 ביצועים נוספים לשיר זה

מפרסתו הימנית,
של סוס קרבות דוהר
בבוקר צח וזיווני,
נפל פתאם מסמר.

הכל בגלל מסמר קטן
הכל בגלל מסמר.

אז פרסתו הימנית,
של סוס קרבות דוהר
נפלה גם היא,
נפלה גם היא
כנפול אותו מסמר.

הכל בגלל...

צלע על רגל ימנית,
אז סוס קרבות דוהר
וחץ מהיר ופחזני,
ביתר אותו ביתר.

הכל בגלל..

נפול נפל אז הרוכב,
מסוס קרבות דוהר
והאויב, והאויב
קדימה הסתער.

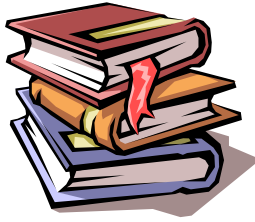
הכל בגלל...

הובס הקרב נפלה העיר,
כסוס קרבות דוהר
וכל השיר, וכל השיר -
חדל בגלל מסמר.

הכל בגלל...

<http://www.youtube.com/watch?v=4W0RS1hZZPY>

השיר – לוליק פסטיבל עין גב

כתיבת סיפור על פי ההנחיות

פתיחה - היכן ומתי מתרחש האירוע?

גיבורי הסיפור - מי הוא או מי הם הגיבורים?

אמצע הסיפור - מהו המכשול? מהי הבעיה?

פתרון - איך מתגברים על הבעיה/המכשול?

סוף - איך מסתיים הסיפור?

13. פעילות משולבת- ספרות ולשון

השופט הקטן

היה היו פעם שני סוחרים ולהם שתי חנויות, חנות על-יד חנות. אחד היה מוכר שמן, והשני מוכר בשמים.

רק קיר דק הפריד בין שתי החנויות.

ערב אחד, הביט סוחר הבשמים דרך הקיר הדק וראה שחברו מונה דינרים של זהב ושם אותם אל תוך מטפחת אדומה.

מנה אחריו גם הוא, ומצא שהם בדיוק מאה שישים וחמישה.

חשקה נפשו של סוחר הבשמים בזהב חברו.

מה עשה? יצא החוצה והתחיל צועק: "עזרו לי! עזרו לי! את כספי גנבו ממני!"

מיד ניגשו אליו שוטרים ושאלו אותו: "במי אתה חושד?"

אמר: "אינני יודע... איש לא בא לכאן משעה ששמתי את מאה שישים וחמישה

הדינרים שלי במטפחתי האדומה, חוץ משכני זה, סוחר השמן".

בדקו אצל השכן ומצאו אצלו מאה שישים וחמישה דינרים בתוך מטפחת אדומה.

התחיל השכן לצעוק: "כסף זה שלי הוא! אל תיקחו אותו ממני!"

איש לא האמין לו.

לקחו אותו והביאו אותו לבית-הסוהר.

כעבור ימים אחדים התחיל המשפט.

השופט שאל וחקר את שני החברים, אך לא ידע להוציא משפט.

ערב אחד יצא השופט לטייל מחוץ לעיר.

פגש קבוצת נערים והקשיב לשיחתם.

והנה אחד מהם אומר: "יודעים אתם מה? אני אהיה השופט, ואשפוט בין סוחר

השמן וסוחר הבשמים!"

עמד לו השופט הגדול מן הצד, תחת אחד העצים. והסתכל.

הנערים לקחו את החבר שלהם ונתנו לו לשבת על אבן אחת, שבאה במקום כיסא

המשפט.

שני נערים אחרים באו ועמדו לפניו.

אחד, ששחק את סוחר השמן, אמר: "מאה שישים וחמישה הדינרים שלי הם!" והשני,

ששיחק את סוחר הבשמים, אמר: "הדינרים שלי הם! אני עצמי עטפתי אותם

במטפחתי האדומה, ושמתי אותם בארגז. והנה בא סוחר השמן וגנב אותם ממני".

אמר הנער-השופט: "הביאו סיר של מים חמים ושימו בו את הדינרים! אם יעלו על

המים כתמי שומן – נדע כי הדינרים הם של סוחר השמן, מפני שהידיים שלו

משומנות תמיד. אם לאו – הם של סוחר-הבשמים".

שמע אותו השופט האמיתי, ומיד ניגש לנער החכם ונישק אותו על מצחו. למחרת בא לבית-המשפט ואמר: "קראו אלי את סוחר השמן ואת סוחר הבשמים!" הביאו את שני השכנים לפני השופט, וכל אחד מהם סיפר שוב את סיפורו. השופט הקשיב, ואחר-כך פקד שיביאו לפניו את הדינרים, וגם סיר של מים חמים. הביאו לפניו.

לקח ושם את הדינרים בתוך הסיר – ומיד נראו כתמי שומן על פני המים. השופט קרא לשוטר ואמר: "הראה את הסיר לכל האנשים! יראו ויאמרו: דינרים אלה של מי הם?"

ראו האנשים ואמרו כולם יחד: "של מוכר השמן! של מוכר השמן!" אז השיב השופט את הכסף לסוחר השמן, ואת מוכר הבשמים שלח לבית-הסוהר. התחילו כולם מברכים את השופט. אמר להם השופט: "לא אותי צריכים אתם לברך, אלא את אותו נער חכם שפגשתי משחק בשדה".

(מקור: רוזן, מרים. "השופט הקטן". בתוך: שער למתחיל, 1990, עמ' 82.)

תרגיל 1 - "שאלות מבולבלות"

לפניכם 7 שאלות, שאינן צרכות לפי סדר העלילה.
ציינו את המספר הנכון ליד כל שאלה, על פי סדר העלילה.

1. את מי פגש השופט כאשר טייל מחוץ לעיר? _____
2. האם ספר השופט לקהל כיצד ידע לפסוק פסק-דין צודק? _____
3. מה קרה כאשר הניחו את המטבעות בתוך סיר עם מיט רותחית? _____
4. מי היו שני הסוחרים, גיבורי הספור? _____
5. כיצד ניתן לדעת, לפי השופט-הנער, של מי המטבעות? _____
6. מה הייתה המליצה של מוכר הבשמים? _____
7. מדוע לא האמינו השוטרים למוכר השמן? _____

תרגיל 2 - דיבור ישיר וצקי

לפניכם משפטים בדיבור ישיר הלקוחים מתוך הספור.
ציינו ליד כל משפט מי אמר למי?
היצגו במחשן התשובות.

- א. "כסף זה שלי הוא. אל תיקחו אותו ממני!" _____ אל _____
- ב. "אני עצמי עטפתי אותם במטפחת האדומה ושמתי אותם בארזי.
והנה בא מוכר השמן ואנב אותם ממני." _____ אל _____
- ג. "הביאו סיר של מיט ושימו בו את הדינרים." _____ אל _____
- ד. "של מוכר השמן! של מוכר השמן!" _____ אל _____
- ה. "קראו אלי את סוחר השמן ואת סוחר הבשמים." _____ אל _____
- ו. "לא אותי צריכים אתם לברק אלא את אותו נער חכם שבשתי
משק בסדה." _____ אל _____

מחשן תשובות

מוכר השמן, הקהל, הנער שהציג את תפקיד סוחר הבשמים, הנער שהציג את תפקיד
סוחר השמן, השופט המבואר, השופט המבואר, הקהל, אנשי בית המשפט, השופט הקטן,
השוטרים, השופט המבואר, קהל הנצרים

תרגיל 3

סמנו + ליד כל משפט נכון, על פי הספור.

1. השופט הקטן היה חכם יותר מהשופט המבוגר. _____
2. מליאתו של סוחר הבשמים נכשלה. _____
3. סוחר השמן אכן אנה את כספו של סוחר הבשמים. _____
4. לציטים קשה לדעת מי צודק, עד שמוציאים תחבולה מתוחכמת. _____
5. הספור מלמד כי, הטומן פח לחברו - בעצמו נופל לתוכו. _____
6. הספור מלמד כי, ניתן ללמוד חכמה מכל אדם ואפילו מילדים. _____
7. השופט המבוגר לא הסס וספר לכולם, כי קבל את הרציון מנצר חכם. _____
8. השופט המבוגר לא היה מצליח לפתור את הבעיה, ללא חכמתו של השופט הקטן. _____

תרגיל 4

לפניכם רשימת שמות עצם המצויים בטקסט.

סבבו אותם במקום המתאים בטבלה:

שמן, סוחרים, בשמים, די'נרים, זהב, חנויות, משפט, ציר, אבן, מטפחת,

ידויים, אנשים, בית-סוהר, חנות, נצר.

יחיד / זכר	יחידה / נקבה	רבים	רבות

תרגיל 5

התאימו שם עצם מטור א' לשם תואר המתאים לו, בטור ב', על פי הספור.

טור א'	טור ב'
1. סוחר	א. של זהב
2. קיר	ב. חכם
3. דינרים	ג. שמן
4. מטפחתי	ד. שלמים
5. סיר	ה. האדומה
6. נצר	ו. דק
7. ידיים	ז. משוננות

תרגיל 6

השלימו את מילות היחס על פי הרמזים.
המילים המבוקשות מצויות בטקסט.

דואמה: ליד אני ← ליד.

א. אצל הוא ← _____

ב. מן אני ← _____

ג. את הוא ← _____

ד. של הט ← _____

ה. של הוא ← _____

ו. לפני הוא ← _____

ז. את אני ← _____

14. סמיכות

רצוי להתחיל בתרגיל חזרה קצר. אפשרות: סימון מילים בקטע.
לדוגמה: לסמן בקטע כלשהו את הפעלים בצבע ירוק, את השמות בצבע אדום, את שמות הפעולה בצהוב, את שמות הפועל בכחול ואת המיליות בסגול.

לימוד הסמיכויות מיועד לאפשר לתלמידים להבחין בין צירופים שונים של שמות העצם, עקב הבלבול הרב שיש להם בשימוש ה' הידוע (השונה בסמיכות לעומת שם ותוארו), וכן לאפשר להם להבין ולדעת איך מפרקים סמיכות למרכיביה.

מטרה: לימוד צורת הסמיכות התקינה ביחיד וברבים, תוך שימת לב לתקינות המין, המספר והיידוע.

דרך העבודה: מתן הסבר תוך כדי הדגמה למהות הסמיכות ואחר כך תרגול ביצירת סמיכויות ופירוקן ביחיד וברבים.

לדוגמא: הסמיכות היא צרוף שתי מילים, שהראשונה שבהן נסמכת ("נשענת") על השנייה: בֵּית-סֵפֶר זו סמיכות. המילה הראשונה – בֵּית – משתנה כשהיא מוצמדת למילה השנייה – סֵפֶר, ובכך היא הופכת להיות נסמכת בֵּית-סֵפֶר.

המילה הראשונה בסמיכות נקראת "נסמך" (נשען) והמילה השנייה נקראת "סומך" (תומך, מחזיק).

- כשרוצים להפוך סמיכות סתמית לסמיכות מיוחדת, מוסיפים את ה' הידיעה לסומך (למילה השנייה) בלבד: בית-הספר.
- לא תמיד יש שינוי בנסמך. מֶלֶךְ, מֶלֶךְ-הַמְּדִינָה.
- סמיכות ברבים נוצרת כאשר הופכים את הנסמך בלבד לרבים: בתי-ספר.
- בצורת הרבים חל שינוי בנסמך: בתים הופך לבתי- הסומך לא משתנה, והוא נשאר בצורת היחיד: מלכי- העיר.

תרגיל לדוגמה: הפכו את צמדי המילים הבאות לסמיכות מיוחדת:
שער עיר, דבר מערכת, חברים וועד, ספר ספריה.

אפשרות נוספת: התלמיד מקבל צמדי מילים ביחיד ועליו ליצור סמיכות ברבים.

לדוגמה: צורת יחיד – קובץ מילים, צורת רבים – קבצי מילים

תרגול

השלימו את הטבלה

שם ותואר	סמיכות	סמיכות מיוחדת
דברים קדושים		
ציתונים שבוציים		
מדענים צולפניים		
פקחים צירוניים		
סיפורים צמחיים		
ממתקים טעמיים		
שעורים תורניים		
כותרות משניות		
חולצות חסיטיות		
כוכב ימי		
יצר בראשיתי		

15. תואר

חשוב שהתלמידים ידעו להבחין בין שם עצם לבין תואר, בעיקר כדי שיידעו לבנות משפטים נכונים, ולא יחליפו זה בזה.

מטרות:

1. להכיר מהו תואר, ולהבחין בין שם תואר לתואר הפועל.
2. להבחין בין שם עצם לבין תואר

דרך העבודה:

שלב א' – הסבר מהות התואר. מהו? למה הוא משמש?
שלב ב' – הבחנה בין שם תואר לתואר הפועל.

תואר – מילות התואר נחלקות לשתי קבוצות – שם תואר, ותואר הפועל. החלוקה בדרך כלל היא לפי המילה שאליה התואר מוצמד : אם התואר מוצמד לפועל, הוא נקרא תואר הפועל. אם התואר מוצמד לשם עצם, הוא נקרא שם תואר.

מובן שיש מילים שהן רק תואר הפועל, או רק שם תואר.

לדוגמה: ילד יפה

המילה: יפה – מוצמדת למילה ילד. ילד = שם עצם, לכן המילה יפה = שם תואר.
שיחקנו יפה: המילה יפה – מוצמדת למילה שיחקנו. שיחקנו = פועל, לכן המילה יפה = תואר הפועל.

הילד רזה: המילה רזה מוצמדת לשם העצם הילד, לכן המילה רזה = שם תואר.
אי אפשר לומר כתבתי רזה, או אכלתי רזה, לכן המילה רזה תהיה רק שם תואר.
רצנו מהר: המילה מהר מוצמדת לפועל רצנו, לכן המילה מהר = תואר הפועל.
אי אפשר לומר שולחן מהר או אנחנו מהר, לכן המילה מהר תהיה רק תואר הפועל.

משלים שם / משלים פועל.

שמות תואר שמצטרפים לשם העצם, נקראים גם "משלים שם"

לדוגמה: חיים הקטן מחפש את אחותו.

תרגילים

1. התלמיד צריך לרשום 5 שמות עצם, ולזהוסיף להם 5 שמות תואר.
2. התלמיד יקבל רשימה מצורבת של שמות ותארים ויצטרק לציון מה כל אחד: רגל, שמי, גדול, מצחיק, רוח, דרך, רגל, אכלרי, עצבני, איש, סיר, מכסה, מתאים, יפה, צדיק....
3. כנ"ל עם פעלים ותארי פועל: כותב, מרגיש, מפרץ, יפה, מאד, אוכל, רגל, מכין, משחק, היטב, בזהירות, לאט, נוסע, הולך, פוסע....
4. טור ובו פעלים ושמות מצד אחד, תארי פועל ושמות תואר בטור שמאל. למתוח קווים שיחברו בין המילה המתאימה מצד אחד לזו שבצד השני. (שימו לב, חלק מהמילות התואר יכולות להצטרף הן לשם העצם והן לפועל, כלומר יהיה יותר מקו אחד בין התואר שבצד אחד לבין המילים שבצד השני):

הורדנו	טובים
ארונות	גבוהים
צינ"ים	לבנים
צורות	יפות
מטפסים	מצניינות
הולכות	מהר
מסדרות	מלכסנות
מדרגות	לאט

הבחנה בין שם עצם ותוארו לבין סמיכות

ההבחנה בין שם עצם ותוארו לבין סמיכות יכולה להיעשות בדרכים אחדות:

1. את הסמיכות ניתן לפרק בעזרת מילית השייכות "של": בגדי-המלך = הבגדים של המלך. אי אפשר לעשות זאת בצירוף של שם ותוארו!!
2. בשייכות ה' הידיעה מוצמדת רק לסומך (המילה השנייה), ואילו בצירוף של שם ותוארו ניתן להוסיף את ה' הידיעה גם לשם העצם וגם לתואר: הילד החכם = שם ותוארו; משחק-הילדים = סמיכות.

תרגיל:

1. ציין ליד כל צירוף אם הוא שם ותוארו או סמיכות.

2. הוסיף ה' הידיעה לצירופים.

_____ פרי מאכל

_____ פרי יפה

_____ חתול רחוב

_____ כלבי ציד

_____ חיות בר

_____ חיות פרוצות

_____ 3 מח נוי

_____ 3 מחי מאכל

_____ דבריט טובים

_____ סוכרייה מתוקה

_____ סיטריט שוקולד

_____ מנצול חדש

_____ מנצול בטחון

_____ כרזון טוב

15. מיליות

לבד ממיליות הקישור שכבר נלמדו, על התלמיד להכיר את שאר המיליות המשמשות במשפט, ועליו לדעת להשתמש בהן בדרך הנכונה.

מיליות = מילות קישור, מילות יחס, מילות שאלה.

יש להתחיל את השיעור בתרגול שמות עצם, פעלים, שם פעולה ושם פועל.

לדוגמה: מיינו את המילים הבאות לשם עצם, פועל, שם פועל, שם פעולה:
חודש, תעודה, ללמוד, ראינו, התמודדות, לשוחח, ילדים, הסכמה, תחשוב, תרגיל.
מטרה – להכיר את המיליות, לדעת להבחין ביניהן.

הוספת **המיליות** = שיעור הקניה + תרגול.

דרך העבודה:

* להציג משפט ללא מיליות (ירון טיפס עץ נפל), ואחר כך להוסיף אותן.

* להסביר מהן המיליות - מיליות הן הדבק שבין הפעלים והשמות.

* להציג את המיליות לפי המשמעות הלוגית שלהן:

מילות יחס-את, ל, מ, של

מילות קישור – ו, גם, אף (קשר של חיבור/הוספה) אבל, אולם, אך (קשר של ניגוד), לפני, אחרי, בשעה ש.. בזמן ש... (קשר של זמן) כאן, שם (מקום), מפני, בגלל, לכן, מפאת, עקב (קשר של סיבה/תוצאה), אף על פי, על אף, למרות (קשר של ויתור), או (ברירה), בתנאי זה, בלא, אם (קשר של תנאי), בשביל, למען, כדי (מטרה/תכלית) וכו'.

מילות שאלה – מי, מה, מתי, איך, למה, מדוע, היכן.....

לדוגמה: תרגיל הבחנה בין שמות עצם, פעלים ומיליות:

שמשון, שמש, שמח, שם, מרצפות, בגללכם, אומנות, מוסיקה, מקלדת, מקלידים, למה, שלי, סוגרים, סגירה, מנעול, כיתה, את, זה, מתי, קנינו, קניה, לכן, דלתות, אילו, ספר, ללכת, מבטיחים, קוראת, כי, שאלתם, מצליחים, אותם.

תרגול משלים/חזרה

1. על הלוח, או במחברת, מסמנים חמישה טורים עם כותרות: פועל, שם עצם, שם פעולה, שם הפועל ומילות. יוצרים "מחסן מילים", שמתוכו שולף התלמיד את המילה הנכונה ומכניס אותה לטור הנכון.

למשל: מקפיים יוכנסו לטור של שמות עצם, דאגתי – לטור הפעלים, עלי – לטור המילות, דרישה – לטור שמות הפעולה, ללמוד – לטור שמות הפועל.

2. תרגיל – קטע שהוצאו ממנו המילות ויש להוסיף אותן.

אפשרות א' – עם מחסן מילות.

אפשרות ב' – בלי מחסן מילות.

לדוגמה: מהקטע הבא הוצאו מילות היחס, צריך להוסיף אותן:

יצאנו לטייל __ מרחבי המדינה. ביום הראשון ראינו __ הנופים המיוחדים __ הגליל. טיפסנו __ הר מירון וראינו שם __ הנוף המדהים __ ההרים והעמקים שמסביב. __ היום השני התחלנו __ כנרת. הצענו __ תוך זמן קצר. היה יום חם, ונהנינו לשחות __. הצטערנו לעצוב __, אבל נאלצנו __ המשיק __ נסיעה דרומה. הצענו __ בקצת יבנאל __ הצהרים והחום ששרר __ היה בלתי נסבל.

מחסן המילים: ב, בה, על, אל, את, מ, של, אליה, אותה.

דוגמה נוספת – מילות שונות עם או בלי מחסן מילים:

רצש בסיצור __ נסבל, __ החליטה מורה __ נקוט __ צעד __ רגיל. היא אסרה __ התלמידים דבר רשותה. __ יציב __ ידבר, יוצג הורדת ציון. התלמידים טענו כ __ ההחלטה, שהגבלת לכות הדיבור תוריד __ רמת ההשתתפות __ בסיצור.

מחסן המילים: של, לפני, ה, ה, בלתי, לא, את, נא, ש.

3. לפניכם מקבץ מילים – הפכו אותם למשפטים קצרים:

על, ל, את, אולי, שלי, מלך, תלמיד, ליצן, אמר, יש, קרא, הסכים, כסא, עריט, לקח, חיפש. (מותר להוסיף, לא חייבים להשתמש בכל המאגר).

תואר הפועל, או שם עצם, שמתקשרים לפועל, נקראים גם "משלים פועל".

משלימי הפועל מתחברים לפועל בעזרת המיליות.

לדוגמה: חיים הקטן מחפש את אחותו בגינה.

המילים "את אחותו" מתקשרות לפועל "מחפש", לכן הן "משלים פועל". גם המילה "בגינה" מתקשרת לפועל "מחפש" (מחפש בגינה), לכן גם היא "משלים פועל".

16. שעשועי לשון

תשבץ

<u>3</u>		<u>2</u>		<u>1</u>
				
				<u>4</u>
	<u>5</u>			
				<u>6</u>

הגדרות

מאונך:

1. העברת נוללים בין כלים.

4. לא לול.

5. אחד מהתווים.

6. אבניר ברכה.

מאונך:

1. בריאה.

2. יוסף ראש (ר"ת).

3. אחל בידו.

תשבץ

<u>3</u>		<u>2</u>		<u>1</u>
				
				<u>4</u>
	<u>5</u>			
				<u>6</u>

הגדרות

מאונך:

1. בעל חיים דמוי צפרדע.

4. אינו ארוך.

5. רסיסי לילה.

6. אינו שחן.

מאונך:

1. קול הצפרדע.

2. בור.

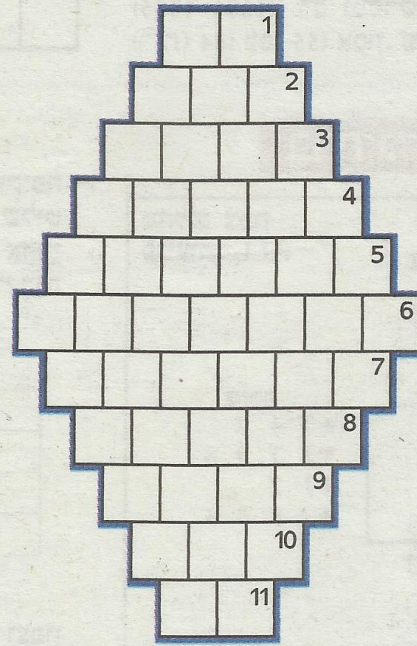
3. השואה בין דברים.

פירמידה כפולה

כל מילה בפירמידה כוללת את אותיות המילה שקדמה לה, בתוספת או בהחסרת אות אחת ובשינוי סדר האותיות

1. שקט
2. חורבן
3. כלי שיט על המים
4. בה משאילים ספרים
5. ישוב עירוני הסמוך לנתניה
6. שכונה בצפון תל אביב (4,3)
7. מפוזר באופן רנדומלי
8. כינוי לספר תפילה
9. מלחין איטלקי
10. נוזל לכתובה
11. מספיק

בין
הפותרים
נכונה יוגרלו
ספרים

(מתוך ידיעות אחרונות 19.7.13)

1. איך יודעים שהכסף מאושר? - מה-הוא-ער.
2. מה אומר הלוח לאיר כדי לפייסו? - שים פס!
3. איפה חשון מופיע לפני תשרי? - במילון.
4. איזה אץ קטן קטן? - קון.
5. באיזה מפתח אי אפשר לנעול? - במפתח סוף.
6. מה עץ מהר ואומר מלמול? - דבורה שצפה בקורס.
7. למה הדבורים מלמלות? - כי הן לא יודעות אתהמילי.
8. איזה פול ירוק? - פלפל.
9. איזה פול חכם? - פלפול.
10. איפה מנאן הפיל? - בפילהרמנית.
11. איזו חיה תמיד רוצה לרצת הבול? - למה.
12. איזה אי שר? - אירן.